

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

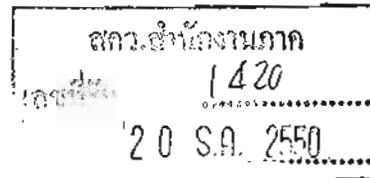
โครงการ “การพัฒนารูปแบบการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็น
เครื่องมือระดับพื้นที่ของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน
ระยะที่ 2”

โดย...อรพินธ์ สุวรรณปุระ และคณะ

21 กันยายน 2550

สัญญาเลขที่ PDG49N0004

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การพัฒนารูปแบบการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็น
เครื่องมือระดับพื้นที่ของสำนักงานคูประพฤติจังหวัดลำพูน
ระยะที่ 2”

โดย...อรพินธ์ สุวรรณปุระ และคณะ

21 กันยายน 2550

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์
ชุดโครงการ ยุติธรรมวิถีไท(ย)
โครงการ “พัฒนารูปแบบการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือระดับพื้นที่
ของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน”

คณะผู้วิจัย	ตำแหน่ง
1. นางอรพินทร์ สุวณฺณปุระ	ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติภาค 5
2. นายเทพพรหม อ่อนสีบุตร	ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน
3. นายวีระชาติ จันทรจร	ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน
4. นางสาวเกวลิน กุลธาวงศ์	พนักงานคุมประพฤติ สำนักงานคุมประพฤติภาค 5
5. นางสาวรุจิรา กมลรัตน	พนักงานคุมประพฤติ สำนักงานคุมประพฤติภาค 5
6. นางบัวผาย คะยอมศักดิ์	เจ้าพนักงานธุรการ 5 สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน
7. นายทะนงศักดิ์ ไชมา	พนักงานคุมประพฤติ สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน
8. นายวิสุทธิลักษณ์ วงศ์คม	พนักงานคุมประพฤติ สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน
9. นางสาวหทัยทิพย์ อภิวงศาาม	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดลำพูน
10. นางสาวจรรวรรณ มุลธิ	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดลำพูน
11. นางสาววิชาชา อะโนศักดิ์	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดลำพูน

ที่ปรึกษาโครงการ

1. อ.ไพสิฐ พานิชย์กุล คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. นายอภิฑิต ภู่อเพชร ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติภาค 5
3. นางกรรณิการ์ แสงทอง ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาการคุมประพฤติ
4. นายสรชัย อติกนิษฐ , ผู้อำนวยการกองกิจการชุมชนและบริการสังคม

คำนำ

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการใช้งานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือระดับพื้นที่ของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน ระยะที่ 2” มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพภาพของชาวบ้านในบ้านปู บ้านนา กลางและบ้านโฮ่งน้อย ให้มีข้อมูลรอบด้านเพื่อการตัดสินใจ เพื่อพัฒนารูปแบบการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงานระดับพื้นที่ของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน และเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาศักยภาพของหน่วยงาน 2 หน่วยงาน (สำนักงานคุมประพฤติภาค 5, สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค) ในการสร้างกระบวนการทำงานระดับพื้นที่ชุมชนเป้าหมายให้คิดได้ คิดเป็น รู้เท่าทัน และสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ดำเนินการในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน ในเขตตำบลลี อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน คือ บ้านปู บ้านนากลางและบ้านโฮ่งน้อย ได้ดำเนินการศึกษาเป็นระยะเวลา 8 เดือน (ตุลาคม 2549 – สิงหาคม 2550) การดำเนินงานโครงการ แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 พัฒนาโครงการ 3 หมู่บ้าน คือ บ้านปู บ้านนากลาง และบ้านโฮ่งน้อย ต.ลี อ.ลี้ จังหวัดลำพูน พอพัฒนาโครงการมาได้สักระยะหนึ่ง เกิดข้อจำกัดเรื่องในเรื่อง ระยะเวลาในสัญญาโครงการ ทีมสกว. และทีมวิจัยคุมประพฤติ จึงหารือร่วมกัน เกี่ยวกับพื้นที่ทำงานวิจัย และมีมติทำพื้นที่เดียว คือ บ้านนากลาง (ระยะที่ 2) ซึ่งในขณะทำโครงการนี้ มีทั้งได้รับความรู้ ประสบการณ์ ความสนุกสนาน ความเครียด ประปนกันไป เนื่องจากทีมวิจัยเป็นทีมมาจากสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูนและสำนักงานคุมประพฤติภาค 5 และมีงานประจำทำกันอยู่แล้ว จึงถือได้ว่าเป็นการทำวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้เป็นงานที่ใหม่มากสำหรับพวกเรา ดังนั้น ถ้าได้ศึกษารายงานวิจัยฉบับนี้จะทราบถึงเหตุผลต่างๆ ที่ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ และทางทีมงานยังได้ถ่ายทอดถึงประสบการณ์และเทคนิคต่างๆ ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลทางกายภาพ การค้นข้อมูล ชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูล การพัฒนาโจทย์ การถอดชุดความรู้ เทคนิคการเขียนรายงานภาคสนาม รายงานกิจกรรม ปัญหาและข้อเสนอแนะต่างๆ

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะละเลยที่จะไม่เอ่ยอ้างถึงไม่ได้คือ ทีมงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค) ที่ได้คอยสนับสนุน ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำแก่ทีมงานเป็นอย่างดี และทำให้ทีมเป็นทีมจนถึงทุกวันนี้

ทีมวิจัยหวังว่า รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับนี้จะมีประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจในเรื่องที่เกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและจะมีประโยชน์ต่อการพัฒนาโครงการระยะที่ 3 ของทีมวิจัยให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ทีมวิจัย

21 กันยายน 2550

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษา “โครงการพัฒนารูปแบบการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในระดับพื้นที่ของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน” ครั้งนี้คงไม่อาจสำเร็จลงได้หากปราศจากคำแนะนำและการช่วยเหลือของที่ปรึกษาโครงการ ได้แก่ อาจารย์ไพสิฐ พาณิชย์กุล จากคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ได้ให้คำแนะนำในการดำเนินงานทางด้านกฎหมายไปเชื่อมโยงกับงานทางด้านชุมชนและสังคมได้อย่างแนบเนียน ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการคุมประพฤติ ผู้อำนวยการกองกิจการชุมชนและบริการสังคม รวมทั้งผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติภาค 5 ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการคุมประพฤติและช่วยอำนวยความสะดวกด้าน ต่าง ๆ ทำให้การทำงานในโครงการนี้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และขอขอบพระคุณอย่างสูงสำหรับท่านผู้บริหารระดับสูงของกรมคุมประพฤติ คือ ท่านวันชัย รุจนวงศ์ อธิบดีกรมคุมประพฤติ และ ศาสตราจารย์ ดร. ปิยะวัติ บุญ-หลง ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อโครงการ

ขอขอบคุณ เป็นอย่างยิ่งสำหรับชุมชนบ้านนากลาง ทั้งกลุ่มผู้นำซึ่งประกอบด้วย คุณธราเทพ ปันทวัน ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 คุณสุพัฒน์ บุญมา ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 17 และคุณพงษ์ศักดิ์ คำมี สมวชิรสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และแกนนำชุมชนทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้ รวมทั้งผู้อำนวยการและคณาจารย์โรงเรียนบ้านนากลางทุกท่านที่ได้อำนวยความสะดวกและให้ข้อมูลในการศึกษา ตลอดจนให้ความช่วยเหลือทุก ๆ อย่างกับทีมงานในระหว่างเข้าไปศึกษาในชุมชนแห่งนี้

ทีมวิจัยขอขอบคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่ได้อุดหนุนการศึกษาค้นคว้า และขอบคุณพี่เลี้ยงภาคสนาม คุณอาภา พงษ์ศิริแสน คุณพรทวิ ยอดมงคล คุณชีวัน ชันธรรม และคุณกชกร ชินะวงศ์ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและเติมเต็มความรู้ กำลังใจและวางระเบียบเป็นครั้ง ทำให้ผ่านพ้นปัญหาอุปสรรคทุกอย่างมาได้ ขอขอบคุณพี่เลี้ยงงานเขียน คุณเกศสุดา สิทธิสันติกุล และขอบคุณ คุณบุติธรรม อินคำ และคุณเดือนเพ็ญ วงศ์จันทร์ที่ได้ให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคการประชาสัมพันธ์ และขอขอบพระคุณอาจารย์อรุณี เวียงแสง วิทยากรการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งพี่เลี้ยงทุกท่านได้ให้ความช่วยเหลือทีมงานอย่างดี จนทำให้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ไปด้วยความราบรื่นและสำเร็จเรียบร้อยได้ด้วยดี.

ทีมงานวิจัย

30 พฤศจิกายน 2550

บทคัดย่อ

การศึกษา "การพัฒนารูปแบบการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือระดับพื้นที่ของสำนักงานคณประพฤตจังหวัดลำพูน" ดำเนินการศึกษาในพื้นที่บ้านปู บ้านนากลาง และบ้านโฮ่งน้อย อำเภอฝาง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาศักยภาพของชาวบ้านในบ้านปู บ้านนากลางและบ้านโฮ่งน้อยให้มีข้อมูลรอบด้านเพื่อการตัดสินใจ 2) พัฒนารูปแบบการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงานระดับพื้นที่ของสำนักงานคณประพฤตจังหวัดลำพูน 3) เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาบุคลากรของ 2 หน่วยงาน (สำนักงานคณประพฤตภาค 5 สำนักงานคณประพฤตจังหวัดลำพูน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค) ในการสร้างกระบวนการทำงานระดับพื้นที่ชุมชนเป้าหมาย ให้คิดได้ คิดเป็น รู้เท่าทันและสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลง

การศึกษาระยะที่ 2 ดำเนินการต่อจากระยะที่ 1 แต่ได้มีการลดพื้นที่ศึกษาลงเหลือ 1 หมู่บ้านคือบ้านนากลางเนื่องจากมีการปรับโครงสร้างและบุคลากรของสำนักงานคณประพฤตจังหวัดลำพูน การศึกษาครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) รูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทีมวิจัยเป็นเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณประพฤตภาค 5 และสำนักงานคณประพฤตจังหวัดลำพูนไปศึกษาชุมชน และ ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณประพฤตจังหวัดลำพูน และสำนักงานคณประพฤต 5 ได้เรียนรู้และใช้กระบวนการการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและได้พัฒนาตนเองด้านกระบวนการคิดและวิธีการทำงานโดยการวางแผนงาน การปฏิบัติการ สรุปผลและการทบทวนและการทำงาน รวมทั้งการเติมเต็มความรู้ในระหว่างการทำงาน

ผลการศึกษา

1. ชุมชนบ้านนากลางได้ตระหนักและเรียนรู้ปัญหาของตนเองเกิดความรักชุมชนมากขึ้น และเวทีชุมชนช่วยสะท้อนข้อมูลข้อเท็จจริงระหว่างชุมชนกับโรงเรียน และเป็นเวทีที่สร้างความเข้าใจระหว่างชุมชนกับโรงเรียน เป็นการสร้างความ "เข้าถึง เข้าใจ พัฒนา"ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนและโรงเรียนร่วมกัน

2. สำนักงานคณประพฤตจังหวัดลำพูนสามารถนำเครื่องมือที่เรียกว่า "งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น" ไปใช้ในงานคณประพฤตได้ทั้งสามภารกิจทั้งการแสวงหาข้อเท็จจริงของจำเลยและผู้เข้า

รับการฟื้นฟูสมรรถภาพและการแก้ไขฟื้นฟูผู้ถูกคุมความประพฤติและผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ติดยาเสพติดรวมทั้งการสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชน

3. ทีมงานผู้ร่วมศึกษามีความรู้ความเข้าใจในการทำงานชุมชน สามารถใช้เครื่องมือ ในการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วน วิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วม การทำงานเป็นทีม สามารถจัดปรับทีมงานในลักษณะการจัดการภายในทีมได้ วางบทบาทของทีมในหลายระดับทั้ง ระดับการจัดการ ระดับทีมงานและระดับปฏิบัติการได้ นอกจากนี้ ทีมงานบางส่วนสามารถนำ ความรู้ไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานประจำได้

การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อให้สามารถจัดการตนเองด้านความยุติธรรมได้ ต้องอาศัย ความพร้อมของชุมชน ความรู้ความเข้าใจในเป้าหมายการทำงานของผู้ปฏิบัติและสามารถใช้ เครื่องมือเพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทั้งนี้ ทุกฝ่ายทั้งชุมชนผู้ปฏิบัติงานและ หน่วยงานของกรมคุมประพฤติต้องได้รับประโยชน์จากการทำงาน ดังนั้น ในการศึกษาครั้งต่อไป ชุมชน ความรู้ความเข้าใจในเป้าหมายของผู้เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ที่ทุกฝ่ายควรได้รับเป็นสิ่งที่ ควรต้องนำมาพิจารณา เพื่อให้งานยุติธรรมชุมชนบรรลุเป้าหมาย คือ "ชุมชนมีศักยภาพสามารถ จัดการปัญหาของตนเองด้านความยุติธรรม" ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จต่อการ "คืนคนดี สู่สังคม" ของกรมคุมประพฤติ.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
บทที่ 1 บทนำ	1
- ชื่อโครงการ	1
- ความเป็นมา	1
- วัตถุประสงค์	5
 บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	 6
- แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย	6
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	16
- ระเบียบวิธีวิจัย	16
- ขั้นตอนในการวิจัย	17
- การเก็บรวบรวมข้อมูล	17
- การวิเคราะห์ข้อมูล	18
บทที่ 4 ผลการวิจัย	19
ตอนที่ 1 การพัฒนาศักยภาพชุมชน	
บริบทชุมชน	21
การเรียนรู้ของทีมงาน	28
การเรียนรู้ของชุมชน	29
กระบวนการยุติธรรมทางเลือก	30
ข้อเสนอแนะของผู้บริหาร	30
ตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือระดับพื้นที่ของ	87
สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน	
สถานการณ์จำลองการแสวงหาข้อมูลในการตรวจพิสูจน์	90
เสวนามุมมองใหม่งานคุมประพฤติ	92
ตอนที่ 3 การพัฒนาศักยภาพทีมงาน	107
การบริหารจัดการทีมงาน	107
การพัฒนาศักยภาพทีมงาน	107
การจัดปรับทีมงาน	110

การวางบทบาททีมงาน	111
สิ่งที่ได้เรียนรู้	112
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	140
- อภิปรายผล	141
- ข้อเสนอแนะ	143
บรรณานุกรม	145
ภาคผนวก	

บทที่ 1

บทนำ

1 ชื่อโครงการ “การพัฒนารูปแบบการใช้งานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือระดับพื้นที่ของสำนักงานคณบดีจังหวัดลำพูน”

2 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เดิมการจัดการความขัดแย้งและอาชญากรรมในสังคมไทยได้ใช้หลักความคิด ความเชื่อและความสัมพันธ์ในทางสังคม มาจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและอาชญากรรมรวมทั้ง การใช้ประโยชน์ในทรัพยากรร่วมกัน เช่น การจัดการน้ำในรูปแบบเหมืองฝาย การป้องกันชุมชน หมู่บ้านจากภัยพิบัติในรูปแบบต่าง ๆ การร่วมกันในการหาอาหาร การล่าสัตว์ หรือการช่วยกันในการเพาะปลูก การเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญประการหนึ่งของระบบกรรมสิทธิ์รวม ซึ่งมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ในแต่ละวัฒนธรรม เช่น ในภาคเหนือ ซึ่งเรียกระบบในการจัดการของส่วนรวมว่าเป็น “ของหน้าหมู” ในทางภาคใต้เรียกสิ่งที่ใช้ร่วมกันในชุมชน เช่นทางเดินสาธารณะในชุมชนว่า “ทางพลี” ในทางภาคอีสานสิ่งที่ยอมรับกัน ไม่มีใครเป็นเจ้าของผู้หนึ่งผู้ใดสามารถที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์ได้เรียกว่า “ป่าทุ่งป่าทาม” เป็นต้น¹

ต่อมาเพื่อมีการพัฒนาทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป “ทำให้โครงสร้างของชุมชนอ่อนแอลง เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างไปสู่ระบบราชการ”² ราชการจึงเข้ามาจัดการทุกอย่างรวมทั้งกระบวนการยุติธรรมด้วยจึงตกอยู่ในมือของเจ้าหน้าที่ของรัฐ กลไกของชุมชนไม่สามารถเข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีจุดเกาะเกี่ยวได้ ทั้ง ๆ ที่คนในชุมชนเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาอาชญากรรม

การจัดการความขัดแย้งและอาชญากรรมด้วยกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเป็นการรวมศูนย์การจัดการทำให้คดีเข้าสู่ระบบมากเกินไปจนเกิดภาวะคดีล้นศาล คนล้นคุก ทำให้การทำงานขาดประสิทธิภาพ เกิดปัญหาเกี่ยวกับระบบการดำเนินคดีอาญา ปัญหาการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด และปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติโดยไม่ชอบธรรมจากบุคคลหรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม อันเป็นการล่อลวงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน กระบวนการยุติธรรม

¹ ไพสิฐ พาณิชย์กุล สติชุมชนปัญหาและการพัฒนาทางความคิด เวปไซค์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน

² ไพสิฐ พาณิชย์กุล สติชุมชนปัญหาและการพัฒนาทางความคิด เวปไซค์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน

ทางกฎหมาย จึงไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน สังคม และถูกกล่าวหาว่าไม่ได้อำนวยความสะดวก
ยุติธรรมแก่ประชาชนอย่างแท้จริง

ผลจากระบวนการยุติธรรมทางอาญาหรือกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมายถูก
มองว่าเป็นกระบวนการของรัฐซึ่งอยู่ห่างไกลกับความรู้สึกของประชาชน และไม่สามารถเข้าถึงได้
โดยง่าย จึงทำให้เกิดแนวคิดในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางเลือกเพื่อเสริมประสิทธิภาพ
ของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
อำนวยความสะดวก การป้องกันและแก้ไขปัญหายาอาชญากรรมด้วยเครือข่ายชุมชน และสนับสนุน
ให้มีการระดมการใช้ทรัพยากร ค้นหาศักยภาพของชุมชน อันอาจนำไปสู่การร่วมกันป้องกันและ
แก้ไขปัญหาโดยประชาชนอย่างแท้จริง

3. การแก้ไขปัญหาของหน่วยงานภาครัฐ

นโยบายรัฐบาล ได้กำหนดให้มีการพัฒนากฎหมายและส่งเสริมการบริหารกิจการ
บ้านเมืองที่ดีไว้ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 6 ของแผนการบริหารราชการแผ่นดิน โดยการปรับปรุง
กฎหมายให้ทันสมัยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับยุคโลกาภิวัตน์และพัฒนากระบวนการ
ยุติธรรมให้ประชาชนได้รับความเสมอภาคและเป็นธรรม สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จาก
กระบวนการยุติธรรมได้อย่างรวดเร็ว มีความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม

นโยบายกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรมได้กำหนดยุทธศาสตร์ “ยุติธรรมถ้วน
หน้า ประชาชนมีส่วนร่วม” (Justice for All , All for Justice) โดยมีเป้าประสงค์เพื่อให้ประชาชน
เข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างรวดเร็ว และลดความยุ่งยากซับซ้อนที่ทำให้ประชาชนต้องเสียเวลาและ
ค่าใช้จ่ายโดยดำเนินการ 1) จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ให้เป็นศูนย์บริการร่วมของกระทรวง
ยุติธรรม เพื่อให้บริการประชาชนในจุดเดียว (One Stop Service) 2) จัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน
เพื่อทำหน้าที่ให้ความรู้ด้านกฎหมายและสิทธิหน้าที่ของประชาชน ป้องกัน ยับยั้ง ลดทอนปัญหา
อาชญากรรม เป็นการลดปริมาณคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และช่วยเหลือทำหน้าที่
แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชนและเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชนใน
ชุมชน 3) พัฒนากระบวนการยุติธรรมทางเลือกเพื่อเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม
ของประชาชนในการอำนวยความสะดวก

นโยบายกรมคุมประพฤติ

งานคุมประพฤติเป็นหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก แต่เป็นงานปฏิบัติต่อ
ผู้กระทำผิดในชุมชน โดยขั้นตอนก่อนการพิพากษา ก่อนวินิจฉัยของคณะอนุกรรมการฟื้นฟู

สมรรถภาพผู้ติดและคณะกรรมการพักการลงโทษและลดวันต้องโทษของกรมราชทัณฑ์ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดเพื่อนำมาวิเคราะห์กำหนดแนวทางและวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลแล้วเสนอผู้มีอำนาจพิจารณา และภายหลังพิพากษา ภายหลังคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดขสพตติ และคณะกรรมการพักการลงโทษและลดวันต้องโทษกำหนดเงื่อนไขการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเหล่านั้น ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูและปรับพฤติกรรมของผู้กระทำผิดโดยใช้กลไกชุมชน ดังนั้นการแก้ไขฟื้นฟูและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้กระทำผิด จึงมีความจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนอย่างแท้จริง

ด้วยเหตุดังกล่าว กรมคุมประพฤติ จึงมีนโยบายที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในงานคุมประพฤติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 โดยเริ่มจากโครงการอาสาสมัครคุมประพฤติ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้อาสาสมัครคุมประพฤติ ทำหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานคุมประพฤติในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดขสพตติ พ.ศ.2545 ได้พัฒนาการทำงานกับชุมชนโดยการศึกษาทดลองเพื่อหาชุมชนต้นแบบในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ภายใต้โครงการพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแก้ไขปัญหายาเสพติดซึ่งเป็นการร่วมมือกับสำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และยังมีโครงการประสานเครือข่ายชุมชนแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอำนวยความสะดวก และเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด

ต่อมากระทรวงยุติธรรมได้มอบหมายให้กรมคุมประพฤติรับผิดชอบโครงการเครือข่ายยุติธรรมชุมชนโดยการอบรมสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและคัดเลือกสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเป็นผู้ประสานเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้นเพื่อทำหน้าที่ให้ความรู้ด้านกฎหมายและสิทธิหน้าที่ของประชาชน ป้องกัน ยับยั้ง ระวังคลี่คลาย ลดทอนปัญหาความขัดแย้งและอาชญากรรม เป็นการลดปริมาณคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และช่วยเหลือทำหน้าที่แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชนและเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชนในชุมชน

นโยบายสำนักงานคุมประพฤติภาค 5

นโยบายสำนักงานคุมประพฤติภาค 5 ให้ความสำคัญกับการทำงานชุมชนโดยการสนับสนุนให้สำนักงานคุมประพฤติในสังกัดดำเนินงานโครงการเครือข่ายยุติธรรมชุมชนตามนโยบายของกรมคุมประพฤติ และสนับสนุนให้สำนักงานคุมประพฤติในสังกัดพัฒนาวิธีการทำงานทำงานกับชุมชนทุกรูปแบบ รวมทั้งการบูรณาการงานคุมประพฤติที่เป็นงานประจำกับงานชุมชนและให้การสนับสนุนการดำเนินงานชุมชนของสำนักงานคุมประพฤติในสังกัดทุกสำนักงาน

สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน เริ่มงานชุมชนโดยการเป็นสำนักงานทดลอง โครงการพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแก้ไขปัญหายาเสพติด จึงมีแนวคิดกระจายการทำงานลงสู่ชุมชน โดยการทดลองจัดตั้งสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดสาขาอำเภอขึ้น และให้พนักงานคุมประพฤติลงไปให้บริการกับผู้ถูกคุมความประพฤติ จำเลยและพยาน ณ ที่ทำการสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดสาขาประจำอำเภอ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่มาติดงานไม่ต้องเดินทางมาที่สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน นอกจากนั้น ยังให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูนให้เห็นความสำคัญของชุมชน ปรับวิธีการทำงานโดยให้ชุมชนเป็นตัวตั้ง

นอกจากนี้ สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบพื้นที่เหมืองบ้านปู่จักษ์มหาชนจึงมีความประสงค์จะศึกษาและพัฒนาหมู่บ้านรอบบริเวณเหมืองบ้านปู่คือบ้านปู่ บ้านนากลางและบ้านโฮ่องเพื่อให้เกิดกระบวนการยุติธรรมชุมชนที่มาจากความร่วมมือของชุมชนอย่างแท้จริงและปรับวิธีการทำงานในทุกภารกิจของกรมคุมประพฤติ รวมทั้งปรับบทบาทการทำงานของพนักงานคุมประพฤติ ให้เป็นผู้ประสานและพัฒนาร่วมกันของเครือข่ายชุมชนและประชาชนในการป้องกัน ชัยยังและแก้ไขปัญหายาอาชญากรรม โดยมีกรอบแนวคิดในการทำงาน ดังนี้ 1) เน้นความต้องการของชุมชนเป็นหลักในการทำงาน 2) ประสานความร่วมมือระหว่างชุมชน-พหุภาคี และภาครัฐ 3) ค้นหากลไกและแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างถาวรในการป้องกันปราบปราม เฝ้าระวัง ชัยยัง แก้ไขฟื้นฟู ช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้กระทำผิด บำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพจิตติยาเสพติด เป็นต้น และ 4) พัฒนาระบบการยุติธรรมวิถีไทย (ไท) โดยกระบวนการทางสังคมในการจัดเกล้าและจัดการความขัดแย้ง

ด้วยความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาพื้นที่บ้านนากลาง บ้านโฮ่องและบ้านปู่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้กระบวนการยุติธรรมวิถีไทยอย่างแท้จริง จึงได้มีการสำรวจพื้นที่และพูดคุยกับชาวบ้านและแกนนำเพื่อศึกษาบริบทชุมชนและสถานการณ์ความเป็นจริงของพื้นที่จากการศึกษาพบว่า 1) ข้อมูลชุมชนเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการทำงานกับชาวบ้าน 2) เกิดการปรับมุมมองในการทำงานของหน่วยงานโดยให้ชุมชนเป็นตัวตั้งในการทำงาน 3) ชาวบ้านให้ความร่วมมือและเห็นพลังชุมชนท้องถิ่นที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงได้หากได้รับการสนับสนุนที่ดีจากภาคีต่าง ๆ ตามความเหมาะสม อีกทั้งชาวบ้านมีความคาดหวังต่อหน่วยงานที่จะไปอยู่ในพื้นที่ ดังนั้น สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน จึงเห็นความสำคัญของการพัฒนาพลังชุมชนท้องถิ่น โดยใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือให้ชุมชน 3 พื้นที่เป้าหมายได้ศึกษาเรียนรู้ตัวเองและชุมชนท้องถิ่นจากปัญหาและความต้องการของชุมชนก่อน ภายใต้แนวคิด “การสร้างความเป็นธรรมของชุมชน” เพื่อศึกษา

กระบวนการและวิธีการได้มาซึ่งข้อมูลวิถีชุมชน สร้างรูปธรรมจริงในพื้นที่ และสรุปบทเรียนเพื่อพัฒนาเป็นพลังชุมชนและขยายผลเป็นเครือข่ายกระบวนการยุติธรรมวิถีไท(ย)ต่อไป

4. วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านในบ้านปู บ้านนากลางและบ้านโง้งน้อย ให้มีข้อมูลรอบด้านเพื่อการตัดสินใจ
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงานระดับพื้นที่ของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน
3. เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาบุคลากรของ 2 หน่วยงาน (สำนักงานคุมประพฤติภาค 5 สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยสำนักงานภาค) ในการสร้างกระบวนการทำงานระดับพื้นที่ชุมชนเป้าหมาย ให้คิดได้ คิดเป็น รู้เท่าทันและสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลง

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษา โครงการพัฒนารูปแบบการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน เป็นการศึกษาการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ศึกษาการปรับรูปแบบการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงานของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน และศึกษาการพัฒนาทีมงาน ทีมวิจัยได้ศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ ดังนี้

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

1. ระบบยุติธรรมในประเทศไทย

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยที่ผ่านมา มีลักษณะการแบ่งความรับผิดชอบเป็นตอน ๆ แต่ละองค์กรมีเป้าหมายของตนเอง เช่น ตำรวจมีหน้าที่ป้องกันและปราบปราม อาชญากรรม อัยการมีหน้าที่คัดกรองคดีที่ส่งผ่านพนักงานสอบสวนเข้าสู่ศาล ศาลเป็นผู้ตัดสินโดยคำพิพากษาให้ควบคุมตัว จำคุกหรือกรมราชทัณฑ์หรือสถานพินิจ หากพิพากษาให้ไม่ควบคุมตัวแต่แก้ไขฟื้นฟู คือ กรมคุมประพฤติ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แต่ละองค์กร มีเป้าหมายเป็นของตนเอง และเมื่อคดีเข้าสู่กระบวนการจนไหลออกนอกสายพาน ไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบที่แท้จริง (สมชาติ เอี่ยมอนุพงษ์, 2546 หน้า 36) กระบวนการยุติธรรมในทางสังคม สามารถเปรียบได้กับโรงงานผลิตสินค้า คือ ผู้กระทำผิด และลูกค้า คือ ชุมชน กระบวนการยุติธรรมต้องรับผิดชอบต่อชุมชน ที่เป็นลูกค้า หากผู้กระทำผิดไปกระทำผิดซ้ำอีก หรือหากสังคมมีอาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น แปลว่า ระบบยุติธรรมทั้งระบบมีปัญหา การทำงานระบบยุติธรรม ถึงเวลาที่ต้องทบทวนและปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์ที่เป็นทางเลือกใหม่ได้ถูกนำเสนอจากนักวิชาการกลุ่มต่าง ๆ ที่เรียกร้องให้มีการพัฒนาระบบยุติธรรมที่เน้นการประสาน เป้าหมายขององค์กรต่าง ๆ ในระบบยุติธรรมให้มุ่งไปสู่ชุมชน ชีดชุมชนเป็นศูนย์กลางมากกว่าชีดผู้กระทำผิดเป็นศูนย์กลาง

การชีดชุมชนเป็นศูนย์กลางเพื่อฝึกกำลังความสามารถของทุกหน่วยงานและชุมชนให้ทำงานร่วมกันเพื่อสร้างความยุติธรรม สร้างความปลอดภัยในชุมชน เยียวยาจิตใจความเสียหายให้เหยื่ออาชญากรรม และสร้างทางเลือกให้ผู้กระทำผิดไม่ให้กลับไปทำผิดอีก (BJS Princeton Study อ้างใน สมชาติ เอี่ยมอนุพงษ์, 2546 หน้า 39) *

ดังนั้นแนวคือการปรับกระบวนการยุติธรรมสู่กระบวนการยุติธรรมชุมชนจึงเข้าสู่ กระแสการพัฒนาในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย กรมคุมประพฤติภายใต้การนำของ อธิบดี กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ ในการ พัฒนารูปแบบการปรับกลไกภาครัฐ เช่น พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ให้เกิดรูปแบบการทำงานในภาครัฐในการที่จะส่งผลกระทบต่อการทำงานแก้ไขปัจจัยเสี่ยงและปัญหาใน สังคม อันจะส่งผลกระทบต่อสร้างสุขภาพ สร้างพลังอำนาจให้กับชุมชน ดังนั้นโครงการพลังเครือข่าย ยุติธรรมชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติด จึงเป็นหนึ่งในวิธีการนำร่องของกระบวนการยุติธรรม ไทยเพื่อสร้างรูปธรรมของคำว่ายุติธรรมชุมชนในประเทศไทย ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2546

2. ระบบการคุมประพฤติ

“การคุมประพฤติ” หมายถึง “มาตรการทางกฎหมาย (Legal Measures) สำหรับ ผู้กระทำผิดซึ่งทำให้ศาล หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องทราบภูมิหลังของผู้กระทำผิดและสร้างทางเลือก แทนการจำคุกหรือสภาพในเรือนจำ โดยผู้กระทำผิดจะอยู่ภายใต้การสอดส่องและดูแล (Supervision) ของพนักงานคุมประพฤติตามเงื่อนไขเพื่อการคุมประพฤติตามเงื่อนไขของศาลหรือองค์กรที่ เกี่ยวข้องและให้หมายความร่วมมือถึงการให้การสงเคราะห์ผู้กระทำผิดภายหลังปล่อยทั้งที่มีและไม่มี เงื่อนไขกำกับด้วย” ปัจจุบันเงื่อนไขเพื่อการคุมประพฤติอาจมาจากศาล คณะกรรมการพัก/ลดโทษ คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้โทษ ในอนาคตอาจมาจากพนักงานอัยการใน ชั้นชะลอฟ้อง

การคุมประพฤติดีลักษณะพิเศษที่แม้จะได้ชื่อว่าเป็น “การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดใน ชุมชน” (Community-Based Treatment) แต่ลักษณะการทำงาน “ส่วนใหญ่” ยังมีลักษณะ “ตั้งรับ” (Reactive) ที่สำนักงาน (The Reinventing Probation Council, 2000. อ้างใน ชนวนทอง ธนสุ กาญจน์, 2548 หน้า 12) แม้จะมีเครือข่ายอาสาสมัครคุมประพฤติซึ่งถือว่าการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญแต่ก็ยังเป็นรูปแบบที่ศูนย์กลางของอำนาจยังอยู่ที่ “รัฐ” โดยรัฐยังมีอำนาจรวมศูนย์ในการอำนวยความสะดวกการทำงานของอาสาสมัครคุมประพฤติถือว่าเป็นกรณีที่ “ประชาชนมาช่วยงานรัฐ” พนักงานคุมประพฤติพูดว่า “อาสาสมัครเป็นคนของเรา” (กิตติพงษ์, 2545) ในขณะที่เดียวกันอาสาสมัครก็พูดว่า “เรามาช่วยงานคุมประพฤติ” การทำงานเช่นนี้ ไม่ใช่การมีส่วนร่วมในความหมายที่ต้องการให้เกิดความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของในปัญหา อาชญากรรมที่เกิดขึ้นว่าอาชญากรรม “เป็นปัญหาของชุมชน ที่จะต้องแก้ไขโดยชุมชน และเพื่อ ชุมชน” ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือและความรับผิดชอบที่ยั่งยืน เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่ตั้งมาได้ ไม่นานนักก็ต้องมาพบกับมาตรการการจำกัดอัตรากำลังภาครัฐซึ่งไม่สอดคล้องกับภาระงาน พนักงาน

คุมประพฤติไม่ได้รับการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญเฉพาะทางที่จะสามารถแก้ไขปัญหาอาชญากรรมได้ทุกปัญหาที่ผู้กระทำผิดทั้งหลายต่างก็มีความจำเป็นและความต้องการที่หลากหลายแตกต่างกัน ผู้กระทำผิดเองก็อยู่กระจัดกระจายไปในทุกที่ตามหมู่บ้านตำบลและอำเภอต่าง ๆ ในแต่ละจังหวัดตรงกันข้ามกับสำนักงานคุมประพฤติที่มีเพียงที่เดียวพนักงานคุมประพฤติไม่อาจไปปรากฏตัวได้ในทุกที่และทุกเวลาได้อย่างรวดเร็วทำให้การคุมประพฤติด้วยการ “บังคับด้วยเงื่อนไข” ไม่มีประสิทธิภาพในการที่จะคุ้มครองความสงบสุขของชุมชนด้วยการป้องกันไม่ให้ผู้กระทำผิดกลับไปกระทำผิดซ้ำได้อีก พนักงานคุมประพฤติจะทราบว่าผู้กระทำผิดไปกระทำผิดซ้ำก็ต่อเมื่อผู้กระทำผิดนั้นถูกจับได้ และส่งเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมใหม่แล้ว

พนักงานคุมประพฤดียังปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเป็นครั้งคราวไม่ได้ศึกษาอาชญากรรมอย่างเป็นระบบที่จะเกิดการพัฒนาถึงวิธีการในการป้องกันและจัดการกับปัญหาอาชญากรรมได้อย่างยั่งยืนและเป็นระบบที่จะทำให้เป็นที่คาดหวังของสังคมได้ ดังนั้นภาพวิธีการทำงานของพนักงานคุมประพฤติในปัจจุบัน ยังไม่ส่งเสริมให้เกิดระบบการควบคุมสังคมอย่างไม่เป็นทางการ (Information Control) ที่จะทำงานร่วมกันกับระบบคุมประพฤติซึ่งเป็นระบบการควบคุมสังคมแบบทางการ (Formal Control) หลักการควบคุมสังคมแบบไม่เป็นทางการ เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน อิทธิพลชุมชน ซึ่งจะให้ผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้กระทำผิดที่ได้ผลดีกว่าการควบคุมแบบไม่เป็นทางการจำเป็นต้องใช้ “กระบวนการมีส่วนร่วม” ในการทำงานร่วมกันระหว่างเหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิด ผู้ใกล้ชิดของทั้งสองฝ่าย และชุมชนที่ได้รับผลกระทบที่จะร่วมกันศึกษา ถึงสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นถึงสาเหตุ การแก้ไขเยียวยา การป้องกันซึ่งจะนำไปสู่ข้อตกลงเป็นแผนการซึ่งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องซึ่งจะเป็นตัวคุณและเป็นเครือข่ายอย่างดีที่จะกำกับดูแลผู้กระทำผิดต่อเนื่อง ในชุมชนเพื่อให้ข้อตกลงตามแผนนั้นบรรลุ

สำหรับการพัฒนายุติธรรมชุมชนในประเทศไทย เกิดขึ้นมาจากความพยายามของระบบคุมประพฤติที่พยายามทำงานด้านการแก้ไขฟื้นฟูปัญหาสำคัญของประเทศ คือปัญหา ยาเสพติด โดยเชื่อว่าที่ใดมียาเสพติดที่นั่นเป็นพื้นที่เสี่ยง ที่ใดมีผู้เสพยาหรือผู้ขายที่นั่นเป็นพื้นที่ไม่ปลอดภัย ดังนั้น กรมคุมประพฤติจึงคิดหาทวิวิธีใหม่ในการแก้ไขผู้กระทำผิดให้สามารถเป็นคนดี โดยการผลักดันให้เกิดการแก้ไขพระราชบัญญัติยาเสพติดเปลี่ยนผู้ติดและผู้เสพยาเสพติดเป็น “ผู้ป่วย” ซึ่งต้องได้รับการแก้ไขเยียวยา มากกว่าการลงโทษ

โครงการพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดจึงเริ่มต้นจากการพัฒนาเจ้าหน้าที่ภาครัฐในการสร้างรูปแบบยุติธรรมชุมชน เพื่อปรับระบบการทำงานของกรมคุมประพฤติ ระดับสำนักงานในพื้นที่เพื่อเปลี่ยนเป้าหมายหลักในการทำงานชุมชน คือ “การทำงาน

ชุมชนแบบคนนอกชุมชน คนมีอำนาจและใช้ตามกฎหมายในการติดตาม ควบคุมลงโทษหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ทำความผิด มาเป็นการทำงานแบบคนในชุมชน เพื่อมองเห็นชุมชนแบบหุ้นส่วน เพื่อร่วมทางในการสร้างวัฒนธรรมระดับชุมชน”

การพัฒนาเจ้าหน้าที่เพื่อปรับกระบวนการทัศน์โดยใช้การอบรมแนวคิดการทำงานชุมชนพื้นฐาน และใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนาระหว่างทีมวิชาการและทีมงานระดับพื้นที่ ซึ่งดึงดูดใจทำการพัฒนากรอบแนวคิดการทำงานชุมชนที่ผ่านมาและต้องการพัฒนาตามแนวคิดของ Meredith Minkler คือ

1) การทำงานชุมชนแบบสงเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญหรือภาครัฐ

1.1) การทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน เป็นการทำงานบนความเชื่อ และหลักการที่ว่าภาครัฐมีหน้าที่ลงไปดูแลให้ความช่วยเหลือชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนมีระดับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังนั้นกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นไปในการให้ความช่วยเหลือเรื่องการเงิน การอาชีพ ที่อยู่อาศัย

1.2) การทำงานพัฒนาชุมชนแบบเพิ่มศักยภาพของชุมชน เป็นการทำงานที่เชื่อว่าถ้าชุมชนมีความสามารถมากขึ้นจะทำให้คนในชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาตนเองได้ ดังนั้นกิจกรรมที่ต้องทำคือการอบรมให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่ผู้เชี่ยวชาญหรือภาครัฐจัดทำขึ้น กิจกรรมการอบรมมีทั้งที่เป็นการบรรยายความรู้และที่เป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

2) การทำงานชุมชนแบบการเคลื่อนทางสังคมและการระเบิดศักยภาพภายในของบุคคลและชุมชน

2.1) การทำงานชุมชนแบบการค้นหาทุนทางสังคม และทุนมนุษย์ เนื่องจากการทำงานรูปแบบนี้มีความเชื่อมั่นในศักยภาพและธรรมชาติของมนุษย์และสังคม เป้าหมายการทำงานที่เน้น ความเท่าเทียมกันแบบหุ้นส่วน มีการค้นหากลุ่มบุคคลที่มีภูมิปัญญา มีความสนใจหรือแนวโน้มที่จะเป็นหุ้นส่วนทางความคิดหรือการจัดการ ได้ ซึ่งโดยปกติคนเหล่านี้อาจเป็นบุคคลที่มีความคิด มีกิจกรรมที่เกิดประโยชน์อยู่แล้วในระดับหนึ่ง การทำงานของภาครัฐอาจทำให้เกิดผลกระทบทั้งในด้านบวก และด้านลบต่อคนกลุ่มนี้ได้ ดังนั้นการทำงานชุมชนรูปแบบนี้จึงจำเป็นต้องมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนมุมมอง จนเกิดเป็นเป้าหมายเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน และร่วมกันในการสร้างกระแสสร้างกฎกติกาใหม่ในการสร้างสรรค์ชุมชน

2.2) การทำงานชุมชนแบบเสริมสร้างพลังอำนาจ เป็นการทำงานชุมชนที่ถอดบทเรียนจากการทำงานรูปแบบต่าง ๆ และเกิดข้อคิดที่ว่า การทำงานที่หวังผลให้เกิดการพัฒนาที่

ยั่งยืนได้จำเป็นต้องลงทุนในการพัฒนาคนในชุมชนให้เกิดความสามารถในการเป็นผู้นำในเรื่องต่าง ๆ และมีความเชื่อมั่นในตัวเอง รู้จักสังคมของตน รู้จักคิด กระตุ้น รวมกลุ่ม หรือจัดการกับคนในกลุ่มให้เกิดการทำงานพัฒนาชุมชนร่วมกันได้โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน สุขภาพ และคุณภาพชีวิตโดยรวม

3) ลักษณะชุมชน

การพัฒนาชุมชนทั้งสองประเภทข้างต้นได้ถูกสรุปเป็นกรอบแนวคิดทางวิชาการโดย Meredith Minkler (1997) และการทำงานในชุมชน จะพบกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ทั้งสี่กลุ่มในทุกชุมชน แตกต่างกันที่จำนวนมากน้อยของแต่ละกลุ่ม และการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในชุมชนส่วนร่วมที่มีความเสมอภาคเข้าถึงที่อาจแตกต่างกัน ดังนั้น การพัฒนายุทธธรรมชุมชนในชุมชนที่มีประสบการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคม มีการระเบิดศักยภาพจากภายในชุมชน หรือเป็นชุมชนที่มีพลังอำนาจแล้วจึงมีความเป็นไปได้มากกว่าการพัฒนายุทธธรรมชุมชนที่ประสบการณ์จากภาครัฐในเชิงการสงเคราะห์เท่านั้น กรณีที่พบชุมชนกลุ่มหลังนี้ การสร้างยุทธธรรมชุมชนจำเป็นต้องเริ่มการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนหรือกลุ่มคนนั้น ๆ ก่อน

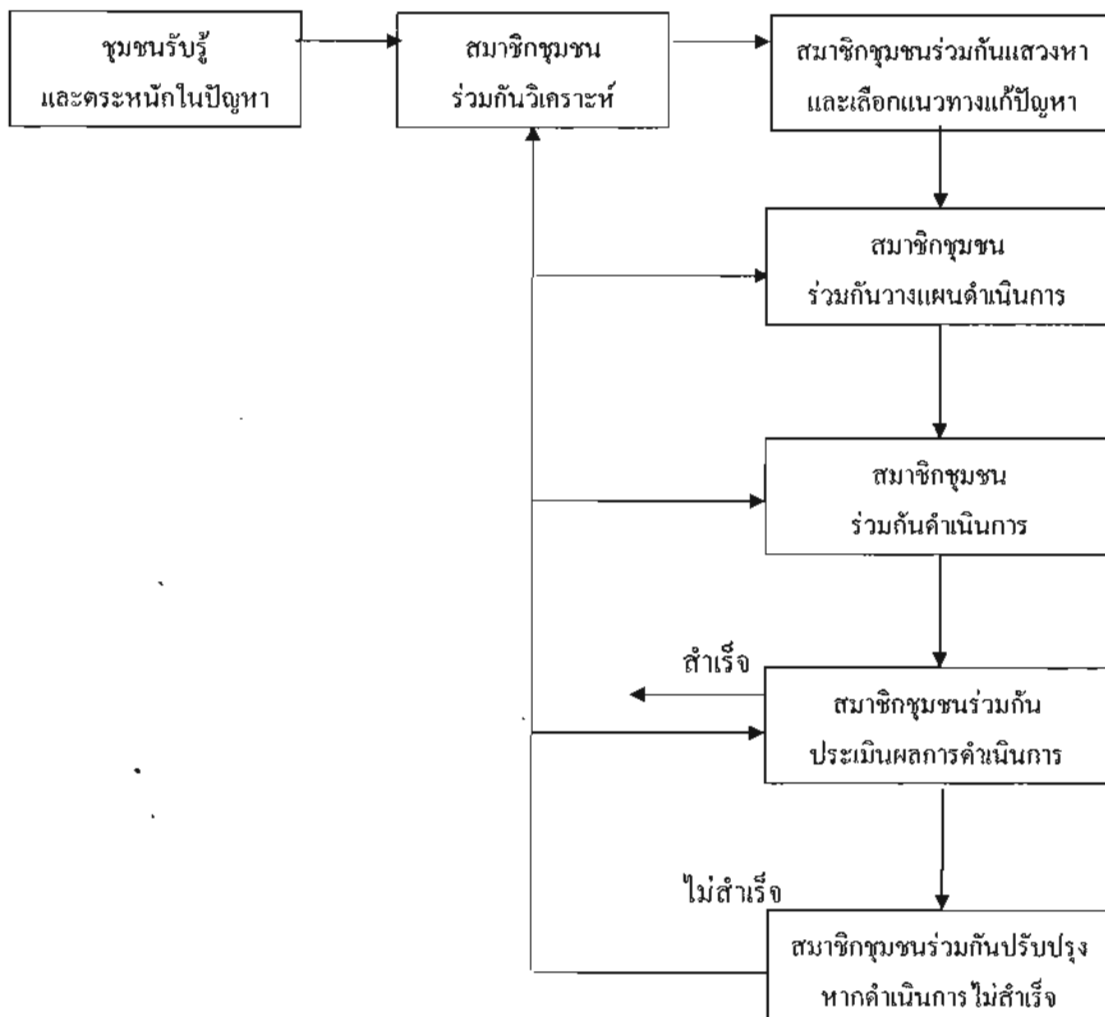
การต่อยอดชุมชนที่พบให้เป็นยุทธธรรมชุมชน จำเป็นต้องประเมินระดับความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้เกณฑ์วัดความเข้มแข็งของชุมชนของนักวิชาการระดับประเทศและสากลกำหนดไว้ และพอจะทำเป็นตัวชี้วัดร่วมดังนี้

- การมีการรวมกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน
- การมีส่วนร่วมระดับร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ
- การมีประสบการณ์ ความสำเร็จที่ภูมิใจ ใช้เป็นตัวอย่างให้ชุมชนอื่นได้
- การมีทักษะการเรียนรู้ และถอดบทเรียนได้เอง ทักษะการเรียนรู้ในที่นี้หมายถึง การสื่อสาร โดยใช้สื่อ ใช้การประชุม แลกเปลี่ยนมุมมอง การตัดสินใจโดยการใช้ข้อมูล การใช้ทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ เช่นทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรม และทุนสิ่งแวดล้อม
- มีวัฒนธรรมเอื้อ อาทร สามัคคี รู้จักผู้ด้อยโอกาสในชุมชน มีการค้นหา พัฒนา รับฟังและให้โอกาสผู้ด้อยโอกาสในการตัดสินใจ
- มีทุนการเงิน มีอาชีพที่ทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่พึ่งตนเองได้ การมีทักษะด้านจัดการ

3. แนวคิดในการดำเนินงานชุมชน

ปรัชญาในการทำงานให้ชุมชนเป็นแกนหลัก โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติในชุมชนทั้งงานด้านทุนทรัพยากรมนุษย์ (Human Capital) เงินทุน (Financial Capital) และทุนทางสังคม (Social Capital) ที่เป็นสิ่งผูกประสานสังคมไว้ด้วยกัน เช่น วัฒนธรรมทางสังคม นอกจากนี้ผลักดันให้เกิดพลังชุมชน โดยใช้กลไกตามธรรมชาติภายใต้การทำงานแบบมีส่วนร่วมกับหน่วยงานพหุภาคี ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ภาครัฐเป็นเพียงผู้กระตุ้นให้การสนับสนุนช่วยเหลือและให้คำปรึกษา โดยมีการติดตามประเมินผล และสรุปบทเรียนเป็นระยะ

สรุปลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้ตั้งแผนภูมิต่อไปนี้ (อดุลย์ วังศรีคุณ, 2543: 96)

แผนภูมิที่ 1 ความสัมพันธ์ของลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง
 ส่วนร่วมแนวคิด โครงสร้างองค์กรชุมชนที่เหมาะสมต่อการแก้ไขปัญหาเสพติดนั้น
 ควรมีดังนี้

1. ต้องสร้างกระแสความคิดให้ชุมชน มองเห็นความสำคัญของปัญหาด้วยตนเอง
 จากความเดือดร้อนที่มาจากยาเสพติด เกิดความรู้สึกเพื่อชุมชน และมองเห็นความสำคัญของการมี
 ลักษณะร่วมกันของชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดพลังในการแก้ไขปัญหาชุมชน

2. ต้องส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม หรือองค์กรด้วยวิธีการจัด
 ประชาพิจารณ์ (public hearing) ในการแก้ไขปัญหาที่เดือดร้อนร่วมกัน ใช้มาตรการทางสังคมมา
 สนับสนุนในการออกกฎระเบียบร่วมกัน ให้โอกาสผู้นำโดยธรรมชาติและผู้ที่กระทำความผิดกลับใจเข้า
 ร่วมงาน ทำให้องค์กรมีข่าวสารที่เป็นปัจจุบัน เกิดประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาเสพติด

3. ต้องสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในองค์กรชุมชน โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 และมีการประยุกต์เข้ามาแก้ไขปัญหายาเสพติด มีการจัดการองค์กรชุมชนด้วยตนเอง มีการเรียนรู้และ
 เครือข่ายการเรียนรู้ด้านปัญหายาเสพติด และผลงานขององค์กรชุมชนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนคือ
 ผู้ติดยาเสพติดในชุมชนได้รับการบำบัดรักษาและหายขาดจากยาเสพติด ไม่มีผู้ติดยาเสพติดรายใหม่ใน
 ชุมชนไม่มีการผลิต การค้าขาย จำหน่ายจ่ายแจกยาเสพติดในชุมชนและผู้คนในชุมชน พร้อมกันเฝ้า
 ระวังให้ชุมชนของตนเองให้ปลอดภัยจากยาเสพติดได้อย่างต่อเนื่อง (วันทนี จันทรเยี่ยม, 2543: 5)

4. แนวคิดเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชน (Community Justice)

ยุติธรรมชุมชน (community justice) เป็นแนวคิดที่มองอาชญากรรม ว่าเป็นปัญหา
 สังคมที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน การจัดการความขัดแย้งและอาชญากรรมภายหลังจากที่
 เกิดเหตุแล้วโดยการลงโทษผู้กระทำผิดหรือแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดยังไม่เพียงพอ หน่วยงานใน
 กระบวนการยุติธรรมควรทำงานเชิงรุกโดยการเข้าไปป้องกันความขัดแย้งและอาชญากรรมโดยการ
 มีส่วนร่วมของชุมชน (community participation) การพัฒนา (development) โดยให้คนในชุมชนทำ
 กิจกรรมเพื่อชุมชนร่วมกันจะส่งผลต่อการเสริมศักยภาพและสร้างพลังของชุมชน (empowerment)
 ให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น นอกจากนี้ ชุมชนได้เรียนรู้ที่จะควบคุมสังคมแบบไม่เป็นทางการด้วย
 การคอยดูแลความเรียบร้อยของชุมชนร่วมกันจะเป็นพลังเงียบที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของเหยื่อ
 อาชญากรรมและผู้กระทำผิด (จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548: 27-30)

แนวคิด “ยุติธรรมชุมชน” มีหลักการสำคัญคือ เน้นว่า อาชญากรรมเป็นปัญหาสังคมที่
 ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้น หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรขยาย

หน้าที่ความรับผิดชอบออกไปให้รวมถึงการป้องกันอาชญากรรม การประណมข้อพิพาท และการแก้ปัญหาคความขัดแย้งในชุมชน โดยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรเข้าหาชุมชนและพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนไปพร้อมกัน (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548: 27)

แนวคิดยุติธรรมชุมชนตั้งอยู่บนกรอบทฤษฎีและหลักการพื้นฐานต่าง ๆ คือ

1. แนวคิดพื้นฐานที่มองอาชญากรรมว่ามีใช่เป็นเพียงเรื่องทั่วไปที่ต้องดำเนินการไปตามกระบวนการเท่านั้น แต่เป็นปัญหาสังคมที่มีผลกระทบต่อชีวิตคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้น หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรจะแสวงหาวิธีการป้องกันอาชญากรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างชุมชนขึ้นมาจากกิจกรรมและทักษะของประชาชนผ่านทางกลุ่ม ต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ครอบครัว โรงเรียน และเพื่อนบ้าน

2. แนวคิดทฤษฎีการซ่อมแซมหน้าต่างชำรุด (Theory of broken windows) ซึ่งอธิบายว่า ถ้าไม่รีบจัดการแก้ไขปัญหาคความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยเล็ก ๆ น้อย ๆ ของสังคมอย่างจริงจัง จะทำให้พัฒนาเป็นอาชญากรรมที่รุนแรงและก่อให้เกิดความเดือดร้อนหวาดกลัวเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านเสื่อมทรามลง ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการควบคุมอาชญากรรมของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และทำให้คนในชุมชนมีชีวิตที่เกยชินกับอาชญากรรม

3. แนวคิดการแก้ปัญหา (problem-solving) ด้วยการป้องกันก่อนการเกิดปัญหา ซึ่งแนวคิดนี้มีความหมายรวมไปถึงการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมกับหน่วยงานของรัฐ ทั้งหน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนต่าง ๆ และมีโครงการป้องกันอาชญากรรมที่เน้นการจัดเถลาทางสังคมโดยการให้ความรู้และทักษะกับผู้ปกครองเพื่อสอนให้บุตรหลานรู้จักป้องกันตนเองจากอาชญากรรม

4. แนวคิดการเน้นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เบื้องต้น (simple geographical focus) หลักการนี้ให้ความสำคัญโดยไม่ยึดติดกับการแบ่งพื้นที่บริหารจัดการของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม เช่น อาจจะเปิดยุติธรรมชุมชนตามสภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่บ้านใดบ้านหนึ่ง “เพื่อเป็นสถานที่แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดและให้บริการข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นแก่บรรดาเพื่อนบ้านใกล้เคียง” โดยไม่ยึดติดกับพื้นที่การบริหารงานของกระบวนการยุติธรรม

แนวคิดยุติธรรมชุมชนนี้ไม่ใช่แนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่เนื่องจาก เคยมีการเสนอแนวคิดนี้ในสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1967 โดยแนะนำว่าทั้งหน่วยงานตำรวจและราชทัณฑ์ควรสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับชุมชน ขอมรับทั้งปัญหาและศักยภาพของชุมชนในการจัดการความ

ขัดแย้งและอาชญากรรม และได้นำหลักการพื้นฐาน 4 ข้อนี้มาใช้โดยเริ่มจาก การจัดทีมสายตรวจเดินเท้าและใช้โครงการที่สนับสนุนต่อวิธีการแก้ปัญหา (problem-solving) อันนำไปสู่การจัดการกับปัญหาอาชญากรรมอย่างรวดเร็วตามทฤษฎีการซ่อมแซมหน้าต่างชำรุด (theory of broken windows) และนำไปสู่การมีส่วนร่วมและการพัฒนาศักยภาพของชุมชน (จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548: 29-30)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยสำนักงานภาคและทีมวิจัยโครงการรูปแบบการจัดการน้ำในคลองตำบลแพรกหนามแดง (2547) ได้ศึกษาการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งของประชาชนผู้ใช้น้ำในคลองแพรกหนามแดงโดยการมีส่วนร่วม พบว่า จังหวัดสมุทรสงครามมีที่ตั้งอยู่ติดกับอ่าวไทยบริเวณชายฝั่งมีน้ำทะเลขึ้นลงวันละ 2 ครั้งตามอิทธิพลของดวงจันทร์ ในขณะที่น้ำขึ้นน้ำทะเลจะเอ่อเข้ามาในคลองแพรกหนามแดง และเมื่อน้ำลงน้ำจืดก็จะไหลลงสู่ทะเล ดังนั้นบริเวณปากแม่น้ำจึงเป็นสถานที่ที่น้ำจืดและน้ำเค็มมาพบกันน้ำจึงมีสภาพเป็นน้ำกร่อย ประชาชนในตำบลแพรกหนามแดง จึงประกอบอาชีพแตกต่างกันไปตามสภาพน้ำในบริเวณที่ตนพักอาศัย ประชาชนที่อยู่ในบริเวณน้ำจืดประกอบอาชีพทำนาและสวนผัก บริเวณน้ำกร่อยประกอบอาชีพทำสวนมะพร้าว บริเวณน้ำเค็มทำนาเกลือ นากุ้ง ประมงและเผาถ่าน โดยมีการทำคันดินกั้นระหว่างน้ำเค็มและน้ำจืด ประชาชนก็อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข

ต่อมาเมื่อมีการทำลายป่าบริเวณต้นน้ำของคลองแพรกหนามแดงทำให้น้ำในคลองแห้ง น้ำเค็มเอ่อเข้ามาในคลองทำให้ผักและมะพร้าวตาย และประชาชนได้รับความเดือดร้อน จึงเปลี่ยนไปประกอบอาชีพทำนากุ้งส่งผลให้ระบบนิเวศเสียหายน จึงได้ไปขอความช่วยเหลือจากทางราชการ ต่อมากรมชลประทานได้มาสร้างประตูกั้นน้ำให้ 15 ประตู การเปิดปิดประตูน้ำเปิดจากด้านล่าง ประตูจะถูกปิดในขณะน้ำขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำเค็มเข้าไปในฝั่งน้ำจืด และเมื่อน้ำลงจะเปิดประตูน้ำเพื่อระบายน้ำจากฝั่งน้ำจืดลงสู่ทะเลเป็นการป้องกันไม่ให้น้ำฝั่งน้ำจืดเน่าเสีย ความขัดแย้งขึ้นเพราะประชาชนฝั่งน้ำเค็มไม่ต้องการให้เปิดประตูน้ำ เพราะทุกครั้งที่มีการเปิดประตูน้ำซึ่งเปิดจากด้านล่างตะกอนดินและสารพิษตกค้างจากยาฆ่าแมลงจะไหลมาพร้อมกับน้ำ ทำให้กุ้งและปลาตาย ประชาชนทั้งสองฝั่งจึงขัดแย้งกันถึงขั้นจะก่อความรุนแรงหลายครั้ง ทางราชการเคยมาแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งให้แล้วแต่ไม่ได้ผล

กระบวนการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง ดำเนินการ โดยการจัดเวทีพูดคุยของทีมวิจัยระหว่างประชาชนฝั่งน้ำจืดและฝั่งน้ำเค็มเวทีชุมชนทำให้ค้นพบปัญหาที่แท้จริงและทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจกันมากขึ้น เกิดการมีส่วนร่วมหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการใช้ความรู้ดั้งเดิมทั้ง

เรื่องอิทธิพลของดวงจันทร์ซึ่งมีผลต่อการขึ้นลงของน้ำทะเล และน้ำในคลองแพรกหนามแดง การออกแบบประตูระบายน้ำจากภูมิปัญญาที่ระบายน้ำจากด้านบน การปิด เปิดประตูน้ำด้วยอิทธิพลของน้ำขึ้นและน้ำลง คือ เมื่อน้ำขึ้นน้ำจะดันประตูให้ปิด และเมื่อน้ำลงประตูระบายน้ำจะเปิด น้ำจะระบายออกจากด้านบนโดยไม่มีสิ่งสกปรกเจือปนกระบวนการมีส่วนร่วมและการใช้ภูมิปัญญาได้ทำให้ชาวบ้านกลับมาอยู่ร่วมกันด้วยความปรองดองสมานฉันท์อีกครั้งหนึ่ง

จากแนวคิดดังกล่าวและจากการศึกษาข้อมูลชุมชนในพื้นที่ศึกษาจึงได้นำมากำหนดเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

- 1) เน้นความต้องการของชุมชนเป็นหลักในการทำงาน
- 2) ประสานความร่วมมือระหว่างชุมชน-พหุภาคี และภาครัฐ
- 3) ค้นหากลไกและแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างถาวรในการป้องกันปราบปราม เฝ้าระวัง ยับยั้ง แก้ไขฟื้นฟู ช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้กระทำผิด บำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพจิตเวชเสพติด เป็นต้น และ
- 4) พัฒนาระบบการยุติธรรมวิถีไทย (ไท) โดยกระบวนการทางสังคมในการขัดเกลาและจัดการความขัดแย้ง

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การศึกษาโครงการ“การพัฒนารูปแบบการใช้งานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เป็นเครื่องมือระดับพื้นที่ของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน” มีรายละเอียดวิธีการวิจัย ดังนี้

สถานที่ดำเนินการ

โครงการได้เลือกพื้นที่ศึกษาไว้ คือ บ้านปูลู บ้านนากลางและบ้านโฮ่ง อำเภอฝาง จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่กรมคุมประพฤติได้รับมอบจากกรมพลังงานทดแทน และมอบให้สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูนใช้ประโยชน์

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย

1. ประชาชนในชุมชนบ้านปูลู บ้านนากลางและบ้านโฮ่ง อำเภอฝาง จังหวัดลำพูน
2. ทีมวิจัยของสำนักงานคุมประพฤติภาค 5 ระยะเริ่มต้นจำนวน 3 คน ระยะที่สอง จำนวน 2 คน
3. ทีมวิจัยของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน ระยะแรก 17 คน ระยะที่สอง 8 คน ระยะที่สาม จำนวน 5 คน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น Community Base Research (CBR) คือ 1) ทำถามเป็นคำถามที่ชุมชนหรือคนในชุมชนเห็นว่ามี ความสำคัญและอยากจะค้นหาคำตอบร่วมกัน 2) ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งคำถามและคนหาคำตอบร่วมกัน 3) มีการปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหา หรือเสนอทางเลือกให้กับชุมชน 4) เป็นเรื่องที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน หรือถ้าเป็นองค์กรร่วมต้องสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร 5) ความสนใจหรือปัญหาไม่เกินศักยภาพของชาวบ้านที่จะแก้ไขได้เอง

ขั้นตอนในการวิจัย

การศึกษครั้งนี้ ทีมวิจัยมีขั้นตอนในการดำเนินการ ประกอบด้วย

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth-interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key-informant-interview) คือ ผู้อาวุโสผู้นำชุมชน

2. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal-interview) ประชาชนในชุมชน

3. การสนทนากลุ่ม (focus group) สำหรับผู้นำและประชาชน

4. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมการจัดเวทีชุมชน การร่วมกิจกรรมปลูกป่า และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเช่น บริบทชุมชน

5. การจัดเวทีชุมชน

6. การอบรม การและเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงานการถอดบทเรียน และสรุปบทเรียน

7. การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการวางแผน การปฏิบัติการ การสรุปและการปรับปรุง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษครั้งนี้ทีมวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลหลากหลายรูปแบบ คือ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารและได้เข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชน โดยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์คนในชุมชน

1.1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสาร

1.2 ศึกษาจารีตประเพณีวัฒนธรรม ระบบความเชื่อและผู้นำประเพณีโดยการค้นคว้าข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต(Internet) และการสัมภาษณ์คนในชุมชน

2. การเก็บข้อมูลในชุมชน ทีมวิจัยได้เดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชน

2.1 การสัมภาษณ์

2.1.1 การศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงชุมชนในอดีตถึงปัจจุบัน ทีมวิจัยได้สัมภาษณ์ผู้อาวุโสในชุมชน

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก ความคิด ความเชื่อ จารีตประเพณี วัฒนธรรมในการจัดการความขัดแย้งอาชญากรรม

2.3 การสนทนากลุ่ม จัดการสนทนากลุ่มสำหรับการคืนข้อมูล การเพิ่มเติมและตรวจสอบข้อมูลชุมชน

2.4 การสังเกต

2.3.1 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ได้แก่การสำรวจชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.3.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ได้แก่การร่วมพิธีปลูกป่าและการจัดเวทีชุมชน

2.5 การจัดเวทีชุมชน จัดเวทีชุมชนเพื่อหาโจทย์วิจัยและการทำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการสรุปโครงการ

2.6 การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3. การพัฒนาทีมงาน

3.1 การอบรมความรู้เกี่ยวกับการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การปรับกระบวนการทัศน์

3.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระหว่างทีมงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3.3 การศึกษาดูงาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม Participatory actions research (PAR) ในรูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น Community Base Research (CBR) การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วมระหว่างทีมงาน และนำข้อมูลไปสะท้อนให้กับชุมชนและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับชุมชน

2. การสรุปบทเรียนหลังปฏิบัติการ และการถอดบทเรียนหลังปฏิบัติการ หลังการเรียนรู้และการศึกษาดูงาน

3. นำเสนอข้อมูลต่อผู้บริหารนำมาปรับปรุงการดำเนินการ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การรายงานผลการวิจัยเรื่องนี้ การพัฒนารูปแบบการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือระดับพื้นที่ของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน ทีมวิจัยจะนำเสนอข้อมูล โดยอธิบายถึงการศึกษาชุมชนบ้านปู่ บ้านนากลางและบ้านโอง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน การพัฒนาทีมงานและการนำรูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปเป็นเครื่องมือในการทำงานของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัด ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านในบ้านปู่ บ้านนากลางและบ้านโอง ให้มีข้อมูลรอบด้านเพื่อการตัดสินใจ
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงานระดับพื้นที่ของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน
3. เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาบุคลากรของ 2 หน่วยงาน (สำนักงานคุมประพฤติภาค 5 สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สำนักงานภาค ในการสร้างกระบวนการทำงานระดับพื้นที่ชุมชนเป้าหมาย ให้คิดได้ คิดเป็น รู้เท่าทัน และสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษาโดยการเก็บรวมข้อมูลในหลายรูปแบบ ทั้งการศึกษานอกสาร การค้นคว้าข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต (internet) การสัมภาษณ์คนในชุมชน การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การจัดสนทนากลุ่มและเวทีชุมชน สามารถสรุปผลการศึกษาโดยนำเสนอเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 อธิบายและวิเคราะห์ถึงวิธีการพัฒนาศักยภาพชุมชนทั้ง 3 พื้นที่ คือ บ้านปู่ บ้านนากลางและบ้านโอง เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

ตอนที่ 2 อธิบายและวิเคราะห์ถึงการนำเครื่องมือของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

ตอนที่ 3 อธิบายและวิเคราะห์ถึงวิธีการพัฒนาศักยภาพทีมงาน การปรับทีมงาน วิธีการทำงานของทีมงานและการนำความรู้ไปปรับใช้ในการทำงาน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

ตอนที่ 1 การพัฒนาศักยภาพชุมชน

1. การเข้าหาชุมชน

1.1 กำหนดเป้าหมายการลงพื้นที่ศึกษาชุมชน โดยศึกษาจากข้อมูลที่มีอยู่จากการศึกษาครั้งก่อน ๆ หรือข้อมูลมือสองนำมากำหนดแผนในการทำงานแต่ละครั้ง ซึ่งในการกำหนดแผนงานจะประกอบด้วย

(1) เป้าหมายคน คือ คนในชุมชนที่ทีมงานจะต้องไปพบ เช่น ผู้นำชุมชน พระครู เป็นต้น ซึ่งจะต้องนัดหมายล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสองสัปดาห์ และในส่วนของทีมงานก็ต้องกำหนดคนที่ จะลงไปปฏิบัติการ

(2) เป้าหมายงาน กำหนดว่าในการทำงานแต่ละครั้งกำหนดขอบเขตว่าจะไปทำอะไร เช่น เก็บข้อมูลชุมชน การสนทนากลุ่มหรือการจัดเวทีชุมชน

(3) เครื่องมือและวิธีการ กำหนดเครื่องมือและวิธีการให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการลงพบชุมชนในแต่ละครั้ง เช่น การเก็บข้อมูลชุมชนต้องเตรียมสมุดบันทึก การสนทนากลุ่มต้องเตรียมกระดาษฟลิปชาร์ต ปากกา การจัดเวทีชุมชนต้องเตรียมกระดาษขาว กระดาษฟลิปชาร์ต ปากกาและสติ๊กเกอร์ เป็นต้น

1.2 กำหนดแผนการทำงาน นัดหมายวัน เวลาและสถานที่สำหรับการลงไปปฏิบัติการโดยการนัดทีมงานและคนในชุมชน โดยเฉพาะแผนการทำงานกับชุมชนต้องให้ชุมชนเป็นตัวตั้งในการนัดหมาย ดังนั้น ปฏิทินกิจกรรมของชุมชนจึงมีความสำคัญที่จะต้องใส่ประกอบในการนัดหมายกับชุมชน และบางครั้งทีมงานต้องไปหาชุมชนนอกเวลาราชการหรือในวันหยุด

1.3 การสรุปบทเรียน ภายหลังปฏิบัติการจะต้องสรุปบทเรียนหลังปฏิบัติการทุกครั้ง เพื่อตรวจสอบการทำงานว่าบรรลุเป้าหมายหรือไม่ สิ่งใดทำได้ดี และสิ่งใดบกพร่องเพื่อจะได้ปรับปรุงในการทำงานครั้งต่อไป

2. พื้นที่เป้าหมาย การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายในโครงการนี้เลือกโดยมีปัจจัยที่สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูนได้รับมอบหมายจากกรมคุมประพฤติให้ดูแลพื้นที่เหมืองบ้านปู จึงอยากจะศึกษาและพัฒนาหมู่บ้านบริเวณรอบ ๆ เหมืองบ้านปูให้เป็นต้นแบบศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งไม่ได้เกิดจากความต้องการของคนในชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย

3. การปรับพื้นที่เป้าหมาย หลังจากศึกษาพื้นที่เป้าหมายทั้ง 3 พื้นที่มาจนกระทั่งถึงวันที่ 13 ธันวาคม 2549 จึงได้มีการปรับพื้นที่เป้าหมายจาก 3 พื้นที่ลงเหลือ 1 พื้นที่ คือ บ้านนากลาง ด้วยเหตุผล 5 ประการ คือ 1) ระยะเวลาในการทำงานวิจัย เนื่องจากเหลือระยะเวลาศึกษาเพียง 4 เดือน และการทำงานยังไม่คืบหน้าเท่าที่ควร 2) ทีมงานของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูนมีการปรับเปลี่ยนบ่อยทำให้ขาดความต่อเนื่อง เมื่อคนใหม่เข้ามาทำงานความเข้าใจในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการไม่เท่ากัน 3) ทีมงานประจำรับผิดชอบจึงทำงานวิจัยได้ไม่เต็มที่และไม่มีเวลาหาหรือและศึกษายานเท่าที่ควร

4) ทีมงานทรงใจเพื่อร่วมงานที่ต้องฝากงานประจำให้เพื่อนทำแทนขณะลงพื้นที่ 5) การแบ่งทีมงานเป็นทีมย่อย 3 ทีมมีผลต่อกำลังใจของทีม

จากการปรับพื้นที่เป้าหมายลงเหลือเพียง 1 พื้นที่ ทำให้การศึกษาในบ้านปูและบ้านโง่งทำได้เพียงศึกษาบริบทชุมชนในเบื้องต้นได้ ดังนี้

3.1 บริบทบ้านโง่ง

ประวัติศาสตร์ชุมชนที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านโง่งหมู่ที่ 11 อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลลิ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ระยะห่างจากจังหวัดลำพูน 115 กิโลเมตรไปตามถนนสายหลัก คือ ทางหลวงหมายเลข 106 ลำพูน - ลี้ เขตการปกครองและบริหาร โดยองค์การบริหารส่วนตำบลลิ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 3 บ้านปู
ทิศใต้	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 1 บ้านเวนนาริน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 16 บ้านใหม่น้ำผึ้ง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 9 บ้านปวงคำ

สภาพภูมิประเทศ และภูมิอากาศ

เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลี้ไหลผ่าน และลำน้ำห้วยแม่แวน ห้วยนาคงสำหรับห้วยนาคงปัจจุบันไม่มีน้ำแล้วเนื่องจากถูกขุดเป็นบ่อเหมืองไปแล้ว สำหรับลำน้ำห้วยแม่แวนใช้ได้เฉพาะในฤดูฝนเท่านั้น ส่วนในหน้าฤดูแล้งน้ำจะแห้ง ช่วงเวลาที่เป็นฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่ เดือนมีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน ถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนกุมภาพันธ์ เช่นเดียวกับพื้นที่อื่นของจังหวัดลำพูน

การตั้งถิ่นฐานและการประกอบอาชีพ

ราษฎรส่วนใหญ่เป็นผู้ตั้งรกรากสืบต่อมาจากบรรพบุรุษ มีครัวเรือนทั้งหมด 170 ครัวเรือน สภาพที่พักอาศัยส่วนใหญ่จะเป็นบ้านไม้ได้ดูสูง และบ้านสองชั้นชั้นล่างเป็นปูนชั้นบนเป็นไม้และแบบบ้านปูนชั้นเดียว รั้วบ้านจะทำด้วยก่ออิฐปูนและไม้หรือใช้ต้นไม้ปลูกเป็นแนวกัน

อาชีพหลักคือ เกษตรกรรม รองลงมาคือรับจ้าง ทอผ้า ตีมีด และอาชีพอื่น ๆ

ประชากร ข้อมูลปี 2549 มีประชากรเป็นเพศชาย 334 คนและเพศหญิง 352 คนรวมทั้งสิ้นมีประชากร 686 คน

โครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค

การขนส่งมวลชน ไม่มีรถประจำทางผ่านต้องใช้รถจักรยานยนต์ หรือรถยนต์ส่วนตัว หากใช้รถประจำทางต้องเดินทางจากหมู่บ้านประมาณ 15 กิโลเมตรเพื่อนั่งรถสายลำพูน-ลี่ ซึ่งตั้งอยู่ในตลาดอำเภอลี่

ไฟฟ้า มีครัวเรือนที่ได้รับการบริการไฟฟ้าครบทุกครัวเรือน

การสื่อสาร การบริการขององค์การโทรศัพท์ (โทรศัพท์บ้านยังไม่มีใช้) จะมีโทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 2 ตู้ จากการสอบถามผู้ใหญ่บ้าน แจ้งว่าเสียบมาประมาณตั้งแต่ต้นปี 2549 แล้ว ประสานงานไปห่องค์การโทรศัพท์ตั้งแต่ต้นปี ยังไม่ได้รับการแก้ไข ไม่มีที่ทำการไปรษณีย์ในหมู่บ้านโฮ่ง หรือตำบลลี่ แต่จะใช้บริการไปรษณีย์ได้ว่าการอำเภอลี่ มีระบบเสียงตามสายของหมู่บ้าน

ด้านเศรษฐกิจ

ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างหลังจากเสร็จฤดูเก็บเกี่ยวและทอผ้า ซึ่งจะมีทั้งรับจ้างบริษัท และทอขายเอง ตีมีด ส่วนแรงงานวัยหนุ่มสาวที่จบการศึกษาส่วนใหญ่ มักจะทำงานนอกพื้นที่ เนื่องจากในหมู่บ้านไม่มีสถานประกอบการที่จะจ้างแรงงานเหล่านี้ได้

ด้านสังคม

ศาสนา ราษฎรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดบ้านโฮ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้าน และเป็นศูนย์รวมของชาวบ้าน และใช้ศาลาวัดเป็นสถานที่ประชุมของหมู่บ้าน

วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญ

ก) ประเพณีสงกรานต์ หรือปีใหม่เมืองในเดือนเมษายน มีการจัดงานประเพณีสงกรานต์ ทำบุญ ปล่อยนก ปล่อยปลา เล่นน้ำสงกรานต์

ข) ประเพณีลอยกระทง หรือขึ้นเพิงในเดือนพฤศจิกายน มีการจัดงานประเพณี ลอยกระทง เผาเทียน เล่นไฟ ประกวดกระทง การแข่งขันปล่อยโคม

ค) ประเพณีวันเข้าพรรษา ในเดือนกรกฎาคม มีการทำบุญที่วัดและถวายเทียนพรรษา

ง) ประเพณีเลี้ยงผีฝาย มีการเลี้ยงผีฝายประจำปี เพราะเป็นความเชื่อที่ว่าเมื่อเลี้ยงผีฝายแล้ว ฝายจะเป็นผู้ดูแลน้ำในฝายให้มีความอุดมสมบูรณ์ตลอดปี การเลี้ยงผีฝายจะให้เหล้าไห ไก่กู่

จ) ประเพณีเลี้ยงศาลเจ้าปู่เหลื่อง เป็นศาลที่คนในหมู่บ้านให้ความเคารพและนับถือไปมาลาไหว้ เพราะเชื่อว่าเป็นผู้ที่คุ้มครองป้องกันหมู่บ้าน และทำให้ชีวิตมีความเจริญก้าวหน้าปราศจากโรคภัยและอุบัติเหตุ

ฉ) ผีกะ เป็นสิ่งที่คนในหมู่บ้านไม่อยากจะพูดถึง เพราะเป็นความเชื่อมาในอดีต

ช) ผีปู่ย่า เป็นผีประจำตระกูล เมื่อมีการแต่งงานจะมีการไหว้ผี และในวันประเพณี ถ้าผู้ชายบ้านจะนำของไปถวายผีปู่ย่าของใครของมัน

การศึกษา

มีโรงเรียนจำนวน 1 โรงเรียนชื่อโรงเรียนบ้านโง้ง ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2483 โดยมีนายอำเภอเป็นผู้ศึกษาธิการอำเภอเป็นผู้ดำเนินการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 โดยมีเนื้อที่ 3 ไร่ 35 ตารางวา เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน 80 คน มีครูทั้งหมด 4 คน และมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รับเด็กตั้งแต่ 2-4 ปี เก็บค่าบำรุงการศึกษาเดือนละ 30 บาท ส่วนเด็กที่มีอายุน้อยๆ เก็บเดือนละ 100 บาท ปัจจุบันมีเด็กเล็ก 24 คน ชาย 13 หญิง 11 คน มีครู พี่เลี้ยง จำนวน 2 คน ปัญหาของโรงเรียนคือขาดคอมพิวเตอร์ ปัญหาฝุ่นละอองและเสียงจากการก่อสร้างประปาใกล้ศูนย์เด็กเล็ก

การสาธารณสุข

มีอาสาสาธารณสุข (อสม.) 12 คน อสม. 1 คน ดูแลชาวบ้าน 12-13 คน บทบาทของรณรงค์ป้องกันโรคไข้เลือดออก ดูแลในเรื่องลูกน้ำยุงลาย ป้องกันไข้หวัดนก จัดทำฐานข้อมูลสุขภาพ ข้อมูลปัญหาด้านสุขภาพ โรค 11 อันดับได้แก่ 1) โรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ 2) โรคเกี่ยวกับระบบย่อยอาหาร 3) โรคเกี่ยวกับระบบไหลเวียนเลือด 4) โรคเกี่ยวกับระบบกล้ามเนื้อ 5) โรคผิวหนัง 6) โรคติดเชื้อและปรสิต 7) โรคตาแดง 8) โรคประสาท 9) โรคทางเดินปัสสาวะ 10) ภาวะแปรปรวนทางจิต 11) โรคเกี่ยวกับต่อมไร้ท่อ

การรวมกลุ่ม / องค์กรในชุมชนบ้านโง้ง

(1) กลุ่มอาสาสาธารณสุข (อสม.) มีสมาชิก 12 คน มีนายประมวล อุปปินใจ เป็นประธานอสม. มีภารกิจดูแลเฝ้าระวังลูกน้ำยุงลาย แจกทรายออกเบท ฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า รณรงค์ให้มีการตรวจโรคมะเร็งเต้านม โรคเบาหวาน หัวใจ ความดันดูแลสุขภาพเด็ก แบ่งภาระหน้าที่กันเป็น 12 ละแวก

(2) กลุ่มหนุ่มสาว มีนายเดชา โพธิา เป็นประธาน เป็นการรวมตัวกันแบบหลวมๆ ปัจจุบันหนุ่ม-สาวมักจะออกไปทำงานนอกบ้าน จะกลับบ้านต่อเมื่อมีเทศกาลสำคัญๆ มีการเก็บเงินสมาชิกเพื่อเป็นกองกลางสำหรับไว้ใช้ในการกิจของกลุ่มในการช่วยเหลืองานสาธารณะประโยชน์ต่างๆ เช่น สร้างสนามตระกร้อ

(3) กลุ่มผู้สูงอายุ มีนายอุ่น ติงวันนะ เป็นประธาน เป็นการรวมตัวของคนอายุ 60 ปีขึ้นไป ภารกิจที่น่าสนใจก็คือการรวมตัวกันเพื่อช่วยงานต่างๆ ของคนในหมู่บ้าน เช่น สานกัวยางขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน งานศพ และเทศกาลปีใหม่เมืองจะมีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุทุกปี ส่วนการเป็นสมาชิกมาปณกิจสงเคราะห์นั้นไม่ได้เป็นกันทุกคน เนื่องจากบางคนก็มีฐานะยากจน

(4) กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ เกรติดยุเนี่ยน มีสมาชิก 188 คนมีชาวบ้านก่อตั้งเอง โดยมีบริษัทเหมืองบ้านปูแนะนำมีเงินทุน 671,484 บาท ใครจะเป็นสมาชิกก็ได้

เงินออม สมาชิกจะต้องมีเงินไปฝากทุกเดือน ๆ ละ 30 บาท โดยจะเก็บทุกวันที่ 5 ของเดือน

การยืม สมาชิกทุกคนสามารถกู้ยืมได้ วิธีการกู้ยืม จะมีผู้ค้ำประกัน 2 คน ยืมได้ 3 เท่าของเงินออม แต่ไม่เกิน 30,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อปี เงินปันผลจะจ่ายในส่วนของเงินออม และเงินกู้ แบ่งเป็นสำหรับสมาชิก และสำหรับคณะกรรมการเอาไว้เป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สวัสดิการสำหรับสมาชิกเงินออม หากสมาชิกเสียชีวิตคนในครอบครัวหรือทายาทจะได้รับเงินเป็น 1 เท่าของเงินออม แต่ไม่เกิน 150,000 บาท เงินกู้ หากสมาชิกเสียชีวิต ผู้ค้ำประกันหรือสมาชิกในครอบครัวหรือทายาท ไม่ต้องรับผิดชอบใช้เงินส่วนที่ค้างอยู่ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 350,000 บาท และสมาชิกจะต้องไม่เกินอายุ 70 ปีการตรวจสอบ จะมีเจ้าหน้าที่ชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนสาขาภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ ตรวจสอบทุกปี และจะมีการสรุปรายงานของกลุ่ม ให้ชุมชนสหกรณ์ทุกเดือน

(5) กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน) เงินออมแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ การระดมหุ้น การออมจะมีเงินออมจากสมาชิกทุกเดือน ๆ ละ 10 บาทขึ้นไป การยืมต้องมีสัญญาจับกลุ่มกัน 3 คน เว้นกันค้ำประกัน กู้ได้ 5,000 - 20,000 บาท หากจะกู้ยืมเกิน 20,000 บาทต้องใช้หลักทรัพย์ประกัน เสียดอกเบี้ยร้อยละ 5 บาทต่อปีการชำระคืนเป็นปีพร้อมดอกเบี้ย การจ่ายเงิน ปันผลแบ่งสำหรับการจ่ายหุ้น และเงินกู้และสวัสดิการมอบเป็นทุนการศึกษาแก่บุตรของสมาชิกและคนชราที่ไม่มีใครดูแล

(6) กลุ่มยูนิเซฟ สมาชิกจะเน้นกลุ่มแม่บ้านและเด็ก ไม่มีการออมเป็นเดือน แต่จะมีการระดมเพิ่มหุ้นทุกสิ้นปี หุ้นละ 20 บาท การยืมจะมีผู้ค้ำประกัน 1 คน อัตราดอกเบี้ยคงที่ ร้อยละ 2 การชำระคืนเป็นรายเดือน ๆ ละเท่าไรก็ได้ส่งคืนทุกวันที่ 20 ของเดือน

(7) กลุ่มแก้ไขความยากจนเป็นเงินทุนแก้ไขความยากจนจากรัฐ สมาชิกทุกครัวเรือน จำนวนเงินทุน 225,000 บาท การยืมสามารถยืมได้ 45 คน หมุนเวียนกันยืม โดยต้องหักให้เป็นค่าป่วยการของกรรมการ เช่น ค่าพิมพ์ ค่าน้ำมันรถ จำนวน 50 บาท หนึ่งสัญญากู้ได้ 5,000 บาท ดอกเบี้ย ร้อยละ 1 บาทต่อปี การชำระคืนภายใน 1 ปี

(8) กลุ่ม ธกส. มีการร่วมกลุ่มกันและเวียนค้ำประกันเงินกู้ให้กันและกันผู้ระยะสั้นต้องมีคนค้ำ ผู้ระยะยาวจะต้องมีหลักทรัพย์ กู้ได้สูงสุด 50,000 บาท

(9) กลุ่มแม่บ้าน มีนางพิกุล เขียวล้วนเป็นประธานรวมตัวกันเพื่อร่วมทำกิจกรรมช่วยงานต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน

กลุ่มด้านอาชีพ

(1) กลุ่มทอผ้า ยังไม่มีการรวมกลุ่มที่แน่นอน กลุ่มมีปัญหาขายได้ไม่เพียงพอ และไม่สามารถที่จะกำหนดราคาต่อชิ้นงานเองได้ ประกอบกับทวงบริษัทที่จ้างทอเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขในการจ่ายค่าแรง เช่น หากมีรอยเปื้อนหรือลายผิด หักจุดละ 200 บาท ส่วนใหญ่จะรับจ้างทอของบริษัทใน

ราคาตั้งแต่ 650 - 1,200 บาท ราคาขึ้นอยู่กับความยากง่ายของลาย ส่วนกลุ่มที่ทอขายเองปัญหาของกลุ่มคือไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน และขาดเงินทุน

(2) กลุ่มตีมีด ยังไม่มีการรวมกลุ่มที่แน่นอน ปัญหาของกลุ่มขาดวัตถุดิบคือเหล็กและวัตถุดิบราคาแพง ไม่มีตลาดรองรับและขาดเงินทุนเช่นเดียวกับกลุ่มทอผ้าขายเอง

(3) กลุ่มเย็บผ้า ไม่มีการรวมกลุ่มที่ชัดเจน เดิมได้รับการส่งเสริมจากบริษัทเหมืองบ้านปู โดยการอบรมและสอนการเย็บผ้า จากนั้นก็ไม่ได้รวมกันเป็นลักษณะกลุ่ม เพราะขาดผู้นำ ต่างคนต่างทำ บางคนไปทำงานที่โรงงาน รับผ้าหรืองานจากบริษัทมาทำ บางคนเปิดร้านเป็นของตัวเอง

(4) กลุ่มจักสาน เป็นผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งสานตะกร้า กระบุง กว๊วย โดยเรียนรู้จากบรรพบุรุษและเคยมีการอบรมสำหรับกลุ่มวัยหนุ่มสาวแต่ไม่มีใครนำกลับไปประกอบอาชีพต่อ (มีแต่ไม่กี่คนเท่านั้น)

(5) กลุ่มปุ๋ยหมัก กลุ่มลำไยบ้านโสัง กลุ่มอาชีพเสริม ยังไม่มีการรวมเป็นกลุ่มแต่มีการกำหนดไว้ในแผนของอบต. เพื่อจะทำให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อจะได้รับการงบประมาณสนับสนุนต่อไป

กลุ่มด้านสวัสดิการ

(1) กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ของหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกทุกครัวเรือนแต่ก็มีบางครัวเรือนที่ไม่เป็นสมาชิกเนื่องจากยากจน หากมีสมาชิกถึงแก่กรรมจะเก็บครัวเรือนละ 10 บาท พร้อมข้าวสารจำนวน 1 ลิตร

(2) กลุ่มอปพร. มี 4 คน ดูแลเรื่องสาธารณะภัยต่าง ๆ ของหมู่บ้าน โดยเฉพาะเวลามีกาญจนาภิเษกในหมู่บ้าน

(3) กลุ่มตำรวจบ้าน มี 3 คน ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชน อยู่ภายใต้การบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล

ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

ดิน ลักษณะของดินบ้านโสังมี 2 แบบ คือ ดินอุดมสมบูรณ์ และดินร่วนปนทรายที่ดินซึ่งบริษัทเหมืองบ้านปูจำกัด (มหาชน) นำมาจัดสรรแทนให้กับชาวบ้านแทนที่ดินที่ใช้ทำเหมืองส่วนใหญ่จะเป็นดินร่วนปนทราย การถือครองที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ อีกส่วนหนึ่งเป็นที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์ โดยชาวบ้านบุกรุกทำกินของในป่าเสื่อมโทรม ซึ่งผู้ใหญ่เป็นตัวแทนร้องขอเอกสารสิทธิ์ ชาวบ้านเข้าครอบครองและทำประโยชน์อยู่ การเพาะปลูกพืช เกษตรกรต้องใช้ปุ๋ยเคมีในการผลิตพืชสวน ได้แก่ ข้าวโพด ข้าวนาปี มันฝรั่ง และลำไย เป็นความเสื่อมโทรมของดินมาจากการใช้ปุ๋ยเคมีอย่างต่อเนื่อง ไม่มีการปลูกพืชหมุนเวียน

น้ำ มีน้ำใต้ไหลผ่านและลำน้ำห้วยแม่แวน ห้วยนาคง สำหรับห้วยนาคงปัจจุบันไม่มีน้ำแล้วเนื่องจากถูกขุดเป็นบ่อเหมืองไปแล้ว สำหรับลำน้ำห้วยแม่แวนใช้ได้เฉพาะในฤดูฝนเท่านั้น ส่วนใน

หน้าฤดูแล้งน้ำจะแห้ง น้ำใช้ในการเกษตร ที่สวนที่นา ซึ่งห่างจากลำน้ำต้องใช้เครื่องสูบน้ำสูบน้ำเข้าไร่, นา, สวน ในอดีตบริษัทเหมืองบ้าน จำกัด (มหาชน) จะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายค่าไฟฟ้า ปัจจุบันบริษัทฯ หมดสัมปทาน ยังคงทิ้งเครื่องสูบน้ำไว้ให้ แต่ชุมชนที่มีความต้องการสูบน้ำต้องจ่ายค่าใช้จ่ายเอง ซึ่งทำให้ต้นทุนสูง

น้ำบริโภคใช้น้ำบาดาลและน้ำฝนแต่ต้องใช้เครื่องกรองน้ำก่อนทุกครั้งเนื่องจากจะมีสีเหลือง

น้ำอุปโภคใช้น้ำประปาและน้ำใต้ดินใช้เครื่องกรองน้ำก่อนทุกครั้งเนื่องจากจะมีสีเหลือง ป่าไม้และป่าชุมชน ป่าชุมชนใช้ร่วมกัน 4 หมู่บ้าน บ้านปู่ บ้านนากลาง บ้านโง้งและบ้านปวงคำ ซึ่งเป็นป่าเสื่อมโทรม ต้องดูแลให้ฟื้นตัวสักระยะหนึ่งก่อน สำหรับกฎการใช้ป่ายังไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจน แต่ถ้าใครจะตัดไม้ต้องเข้าที่ประชุมหมู่บ้าน และในเรื่องการฟื้นฟูทรัพยากร เคยได้ปลูกป่าทดแทนเป็นครั้งคราว

3.2 บริบทชุมชนบ้านปู่

ประวัติศาสตร์หมู่บ้านบ้านปู่ ตำบลลี่ อำเภอลี่ จังหวัดลำพูน เดิมชื่อบ้านพลู เนื่องจากมีต้นพลูที่กินกับหมากเป็นจำนวนมาก ต่อมาจึงเพี้ยนไปเป็นบ้านปู่ หมู่บ้านก่อตั้งมานานประมาณ 300 ปี เดิมมีคนอพยพมาจากตัวอำเภอลี่ประมาณ 10 คนมาตั้งหมู่บ้านจนขยายเป็นหมู่บ้าน ปัจจุบันบ้านปู่มีทั้งหมด 150 ครัวเรือน

ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน เริ่มเปลี่ยนแปลงเมื่อประมาณ 30 ปีเศษ เมื่อทราบว่ามีแร่ลิกไนต์อยู่ใต้พื้นดินบริเวณที่ตั้งของหมู่บ้าน ทางราชการได้ให้บริษัทเอกชนสัมปทานทำเหมืองแร่ลิกไนต์ขึ้นมาขาย เดิมชาวบ้านไม่ยินยอมแต่มีการชักจูงหลอกลวงหลายรูปแบบทั้งของบริษัทเอกชนและของนายหน้ารับซื้อที่ดิน ในที่สุดชาวบ้านก็ด้านทานไม่ได้ต้องอพยพออกจากถิ่นฐานที่อยู่มาเป็นร้อยปีมาอยู่ในที่อยู่ปัจจุบันซึ่งเป็นที่ทางบริษัทเอกชนและทางราชการร่วมกันจัดสรรให้ทั้งที่ดินทำกินและที่ดินอยู่อาศัย สำหรับหมู่บ้านเดิมบริษัทเอกชนได้ขุดเหมืองเป็นหลุมเหมืองแร่ลิกไนต์ ความรู้สึกผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนบอกว่าไม่อยากเดินผ่านหลุมเหมือง เพราะมีความรู้สึกที่บ้านเรือนของผู้คนและวัดประจำหมู่บ้านล่มสลายไปพร้อมกัน ความทรงจำเกี่ยวกับหมู่บ้านยังผุดพรายและข้าเดือนคนเฒ่าคนแก่ให้หวนนึกถึงอดีตอันงดงามอยู่เสมอมา

ทรัพยากร

น้ำ บ้านปู่ใช้น้ำจากแม่น้ำลี่เพื่อใช้ในการเกษตร ก่อนทำเหมืองแร่ลิกไนต์น้ำสามารถนำมาใช้ในการเกษตรได้อย่างอุดมสมบูรณ์ แต่ภายหลังเมื่อขุดแร่ลิกไนต์ไปปิดกั้นทางน้ำทำให้น้ำเปลี่ยนเส้นทางและพื้นที่ที่ทำเกษตรที่ได้รับการจัดสรรใหม่อยู่สูงกว่าระดับน้ำ ชาวบ้านจึงไม่สามารถนำน้ำมาใช้ในการเกษตรได้ ประกอบกับสภาพพื้นที่บริเวณที่ตั้งของอำเภอลี่อยู่สูงกว่าอำเภอ

บ้านโธ่ง เมื่อฝนตกลงมาน้ำในแม่น้ำลี้จะไหลไปทางอำเภอบ้านโธ่งอย่างรวดเร็วไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้เพื่อการเกษตรได้ ชาวบ้านจึงแก้ปัญหาการทำนา คือ เมื่อฝนตกลงมาชาวบ้านจะต้องลงมือไถนาทันที

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่บริษัทเหมืองบ้านปูลำกัฒมหาชนยังประกอบกิจการอยู่ในพื้นที่ได้ขุดเซยให้กับชาวบ้านด้วยการให้ค่าน้ำมันเพื่อใช้สูบน้ำจากลำน้ำลี้มาใช้ในการเกษตร แต่ปัจจุบันบริษัทเหมืองบ้านปูลำกัฒมหาชนได้หมดสัมปทานเหมืองแร่และออกจากไปหมู่บ้านปูลำแล้ว ชาวบ้านจึงต้องเผชิญปัญหาน้ำที่ใช้ในการเกษตรตามลำพัง

ความหวังของชุมชนเกี่ยวกับน้ำเพื่อการเกษตร ชาวบ้านยังหวังว่าทางราชการจะปรับปรุงบริเวณหลุมเหมืองแร่ที่เป็นบาคแผลของชุมชนให้เป็นแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรมีการพูดคุยกันหลายครั้งจนถึงปัจจุบันชาวบ้านยังไม่ได้รับคำตอบจากทางราชการ

น้ำอุปโภคบริโภค น้ำอุปโภคใช้น้ำจากประปาหมู่บ้าน ส่วนน้ำบริโภคซื้อน้ำจากโรงงาน

ดิน ลักษณะดิน เป็นดินดำและดินร่วนปนทราย ที่ดินสำหรับการเกษตรเป็นที่ดอน มีจำนวนประมาณ 700 ไร่ เป็นที่นาและที่ไร่สำหรับปลูกข้าวโพด

ป่าไม้ บ้านปูลำมีพื้นที่ป่าชุมชนจำนวนประมาณ 1,100 ไร่ และมีกฎการใช้ป่าชุมชนคือ ห้ามตัดไม้ก่อนได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนครั้งแรกจะมีการดักเตือนไม่ปรับอยู่ครั้งหนึ่ง

ป่าสงวน โดยชาวบ้านบ้านปูลำเป็นผู้ดูแลรักษาป่าสงวน และไม่เคยเกิดปัญหาการถูกล้ำแต่อย่างใด

ป่าจำแนกมีพื้นที่ 50 ไร่ ลักษณะของป่าเป็นป่าสงวนเสื่อมโทรม ไม่มีโฉนด

ศาสนา ความเชื่อประเพณีวัฒนธรรม

ศาสนา ชุมชนบ้านปูลำนับถือพุทธศาสนา มีวัดประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง ชื่อวัดบ้านปูลำ

ความเชื่อ ในชุมชนยังมีความเชื่อเรื่องผี มีศาลเจ้าประจำหมู่บ้านและมีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ โดยผู้ประกอบเรียกว่า “ตั้งข้าว” ซึ่งสืบทอดทางสายเลือด หากตั้งข้าวถึงแก่กรรมลูกคนโตจะเป็นผู้สืบทอดต่อไป

ผีปู้ย่า คือ ผีประจำตระกูลทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมของคนในตระกูลไม่ให้ประพฤติล่วงละเมิดทางเพศ ข้อห้ามของผีปู้ย่า คือ ห้ามนำผู้หญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงานมาร่วมหลับนอนในบ้าน ห้ามไม่ให้ทำร้ายร่างกาย ห้ามนำคนท้องเข้าบ้าน(คนที่ชังที่อยู่ต่างหมู่บ้าน) หากมีการทำผิดกฎจะต้องประกอบพิธีกรรมขอขมาด้วย ไก่ 6 ตัว เหล้า 3 ขวด ข้าวตอกดอกไม้ม

ประเพณีการนับเดือน การนับเดือนของชุมชนบ้านจะสอดคล้องกับการประกอบอาชีพและประเพณี คือ 1) เดือนเก็ง : ประมาณเดือนตุลาคม 2) เดือนอี : ประมาณเดือนพฤศจิกายน จะมีประเพณีลอยกระทง, เกี้ยวข้าว 3) เดือนสาม : ประมาณเดือนธันวาคม ชาวบ้านจะตีข้าว 4) เดือนสี่ : ประมาณเดือนมกราคม ช่วงนี้ชาวบ้านจะมีประเพณีซึ่งเรียกกันว่า “จีข้าวหลาม ตานข้าวใหม่” 5) เดือนห้า : ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ช่วงนี้ชาวบ้านจะว่างจากการทำงาน 6) เดือนหก : ประมาณเดือนมีนาคม ช่วงเดือนนี้ชาวบ้านถือเป็นเดือนที่ดีเหมาะสมที่จะจัดงานมงคลจึงมีการแต่งงานขึ้นบ้านใหม่ 7) เดือนเจ็ด : ประมาณเดือนเมษายน จะมีประเพณีสงกรานต์ ดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้ที่เคารพนับถือ 8) เดือนแปด : ประมาณเดือนพฤษภาคม 9) เดือนเก้า : ประมาณเดือนมิถุนายน 10) เดือนสิบ : ประมาณเดือนกรกฎาคม 11) เดือนสิบเอ็ด : ประมาณเดือนสิงหาคม 12) เดือนสิบสอง : ประมาณเดือนกันยายน

การศึกษา บ้านปูมีโรงเรียน 1 โรง จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนทั้งสิ้น จำนวน 34 คน ครู จำนวน 5 คนเป็นครูอัตราจ้าง 2 คน โดยได้รับงบประมาณจากมูลนิธิจากบ้านปูอุปถัมภ์และงบประมาณของโรงเรียนบ้านปูบางส่วน

คณะกรรมการการศึกษา (คณะกรรมการโรงเรียนบ้านปู) มีประธานกรรมการ 1 คน กรรมการ 6 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน ศิษย์เก่า 1 คน ผู้ปกครองเด็กนักเรียน 1 คน พระสงฆ์ 1 รูป กรรมการและเลข 1 คน (เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปู)

การมีส่วนร่วมของโรงเรียนบ้านปูกับวัด ชุมชนโรงเรียนนำเด็กนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนและวัดโดยการจัดการแสดงของเด็ก เข้าร่วมทำบุญทอดกฐิน ผ้าป่าวันสำคัญต่าง ๆ และประเพณีของชุมชน

ปัญหาทางการศึกษา เด็กในหมู่บ้านออกไปเรียนในโรงเรียนประจำอำเภอ เนื่องจากเป็นคำนิยมของผู้ปกครองและเห็นว่าโรงเรียนบ้านปูมีความพร้อมน้อยกว่าโรงเรียนในอำเภอเมืองลำพูน

3.3 บริบทบ้านนากลาง

บ้านนากลางเป็นหมู่บ้านของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ตั้งอยู่ที่ตำบลลิ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ก่อตั้งเมื่อใดไม่ทราบแน่นอน แต่อายุของหมู่บ้านประมาณ 300 กว่าปีมาแล้ว เดิมนั้นหมู่บ้านมีชื่อว่า “บ้านนาระม้ง” ต่อมาเพี้ยนเป็น “บ้านนากลาง” ในปัจจุบัน แต่ก่อนจะมีหมู่บ้านบ้านนากลางเพียงหมู่บ้านเดียวและได้มีการแยกออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือ บ้านนากลางและบ้านปู เมื่อประมาณ 90 ปีที่ผ่านมา มีผู้เล่าว่าผู้ตั้งรกรากสืบต่อมาจกบรรพบุรุษกานกะญอได้อพยพมาจากเมืองเก่าในจังหวัดลำพูนแล้วย้ายถิ่นฐานมาที่นี้ ดุงจ่อ จ่อเรือง อายุ 87 ปี และ ป่าจันทร์ทา จ่อเรือง อายุ 85 ปี เล่าให้ฟังว่า อดีตบ้านนากลางเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในป่าในดอย มีบ้านประมาณ 20 หลังคาเรือน ประชากรประมาณ 40-50 คน เท่านั้น คนในหมู่บ้านดำรงชีวิตด้วยความยากลำบากจะต้องไปขอข้าวจากต่างอำเภอซึ่งอยู่ห่างไกลมาก

มาประกอบอาหาร การเดินทางจะต้องเดินด้วยเท้าเพราะยังไม่มีรถราบางที่จะต้องค้างคืนกลางทาง ในหมู่บ้านจะไม่มีเกลือจะต้องเอาข้าวสารไปแลกเกลือลิตรต่อลิตร บางบ้านไม่มีข้าวกินก็ต้องไปขุดหน่อไม้ ขุดกลอยมากินแทนข้าว ป้าจันทร์บอกว่าเดี๋ยวนี้ไม่ต้องไปขอข้าวไกลแล้วเพราะว่ามีคนมาส่งถึงบ้านเลขที่เดียว ปัจจุบันหมู่บ้านนากลางมีครัวเรือนจำนวน 336 ครัวเรือน ประชากร 1,385 คน แยกเป็นชาย 688 คน และหญิง 697 คน บ้านอยู่อาศัยส่วนใหญ่ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูง รั้วบ้านจะทำด้วยไม้หรือใช้ต้นไม้ปลูกเป็นแนวกัน ในบริเวณบ้านจะปลูกต้นไม้ เช่น มะม่วง ลำไย มะขามและพืชสวนครัวสำหรับใช้บริโภคในครัวเรือน การสร้างบ้านจะไม่ติดกันมากนัก และบางบ้านจะเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู ไก่ และสุนัข เป็นต้น อาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม รองลงมาคือ รับจ้าง ทอผ้า ติ่มมิด และอาชีพอื่นๆ

ลุงแก้วมา สิวมา อายุ 74 ปี เล่าว่าเมื่อก่อนราคาหมูถูกมาก ตัวละประมาณ 3 บาทเอง แต่ก็ไม่มีปัญหาซื้อจะต้องเก็บรวบรวมเงินกว่าจะได้ซื้อ การทำมาหากินก็ลำบากอย่างที่กล่าวข้างต้น เมื่อก่อนลุงไปรับจ้างทำงานวันละ 50 สตางค์เท่านั้น เงินเดือนของผู้ใหญ่บ้านเดือนละ 4 บาทเอง เวลาเจ็บป่วยต้องเดินทางไปโรงพยาบาลในตัวจังหวัดลำพูน ระยะทางห่างไกล การเดินทางลำบากแตกต่างจากปัจจุบันเป็นอันมาก

เหตุการณ์ที่ควรจดจำ

ลุงสุขแก้ว คำแก้ว อายุ 84 ปี เล่าว่าเมื่อประมาณ 70 ปีที่แล้วได้เกิดปรากฏการณ์ที่น่าสะพรึงกลัวแก่คนในหมู่บ้าน คือ การเกิดพายุครั้งยิ่งใหญ่และเกิดเพียงครั้งเดียว พายุได้พัดผ่านเข้ามาในหมู่บ้าน ต้นไม้โค่นทับบ้านเรือน และบ้านเรือนก็ล้มกระจัดกระจาย ได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก เมื่อเหตุการณ์ครั้งนั้นผ่านไปทั้งคนและสัตว์ต่างก็เจ็บป่วยเป็นจำนวนมาก ดังนั้นเมื่อเกิดลมแรงๆ คนในหมู่บ้านจะไปอยู่ใต้ถุนบ้านเพราะว่ากลัวบ้านจะล้มกัน

ลักษณะที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านนากลางหมู่ที่ 2 อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลลี อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ระยะห่างจากจังหวัดลำพูน 115 กิโลเมตร ไปตามถนนสายหลัก คือ ทางหลวงหมายเลข 106 ลำพูน-ลี้ เขตการปกครองและบริหาร โดยองค์การบริหารส่วนตำบลลี

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านปู หมู่ 3
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านใหม่น้ำผึ้ง หมู่ 16, บ้านกลาง หมู่ 10
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับแนวเขตป่าสงวน-ลำปาง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านโอง หมู่ 11

การเดินทางไปยังหมู่บ้านนากลางสามารถเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว และรถโดยสารประจำทาง ในกรณีเดินทางด้วยรถโดยสารประจำทางจากอำเภอเมืองลำพูนจะมีจุดขึ้นรถที่อนุสาวรีย์เจ้าแม่จามเทวีและปลายทางที่ตัวเมืองอำเภอเถลิง หลังจากนั้นต้องโดยสารรถประจำทาง (สี่ล้อ) ต่อมายังบ้านนากลาง และหากจะเดินทางจากหมู่บ้านนากลางมายังตัวอำเภอเถลิง สามารถใช้รถจักรยานยนต์หรือรถยนต์ส่วนตัว หากใช้รถประจำทางต้องเดินทางจากหมู่บ้านประมาณ 15 กิโลเมตร เพื่อนั่งรถสายลำพูน-เถลิง ซึ่งตั้งอยู่ในตลาดอำเภอเถลิง จนกระทั่งถึงอำเภอเมืองลำพูน

สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ

เป็นที่ราบเชิงเขา มีแม่น้ำลี้ไหลผ่านและมีลำน้ำห้วยอ้อสำหรับการใช้ในการเกษตร สำหรับที่ดินซึ่งใช้ในการเกษตรที่อยู่ห่างจากลำน้ำต้องไถเครื่องสูบน้ำสูบน้ำเข้าไร่, นา, สวน สภาพดินเป็นดินปนทรายไม่เหมาะสำหรับการปลูกพืช เกษตรกรต้องใช้ปุ๋ยเคมีในการผลิตทั้งข้าวโพด ข้าวนาปี มันฝรั่ง และลำไย เป็นต้น

ช่วงเวลาที่ฝนฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ เช่นเดียวกับพื้นที่อื่นของจังหวัดลำพูน

บ้านนากลางเป็นหมู่บ้านที่มีอากาศค่อนข้างร้อนโดยเฉพาะฤดูร้อนจะร้อนกว่าปกติ เพราะทางทิศเหนือและทิศใต้ของหมู่บ้านจะมีผู้มาประกอบอุตสาหกรรมทำเหมืองแร่ลิกไนต์ อุตสาหกรรมดังกล่าวส่งผลกระทบต่อหมู่บ้านคือ กลิ่นเหม็นของแร่ มีฝุ่นละอองมากและเสียงดัง มีผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

ดิน ลักษณะของดินเป็นดินทรายปนเหนียว สภาพเป็นที่ดอน ความเสื่อมโทรมของดินมาจากการใช้ปุ๋ยเคมีอย่างต่อเนื่อง ไม่มีการปลูกพืชหมุนเวียน ที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ประมาณ 625 ไร่ ยังไม่มีกรรมสิทธิ์ประมาณ 1,000 ไร่ ที่ดินบริเวณหมู่บ้านประมาณ 300 ไร่

น้ำ มีน้ำลี้ไหลผ่านและมีน้ำจากลำห้วยอ้อสำหรับการใช้ในการเกษตร น้ำบริโภคใช้น้ำบาดาลและน้ำฝน และน้ำอุปโภคใช้น้ำประปา

ป่าไม้และป่าชุมชน ป่าชุมชนมีประมาณ 1,500 ไร่ มีอยู่ 5 แห่ง คือ ห้วยอ้อ ห้วยหาญ ห้วยต้นยาง ห้วยแดงหรือห้วยแดง และห้วยป่าง ประเภทไม้ที่อยู่ในพื้นที่ป่าชุมชน ได้แก่ ไม้เหียง ไม้แฉะ ไม้ติง ไม้เปา ไม้แดง ไม้เกี้ยว ไม้สน ไม้สัก เป็นต้น

โครงสร้างพื้นฐาน และการคมนาคมขนส่ง

การขนส่งมวลชน ไม่มีรถประจำทางผ่านต้องใช้รถจักรยานยนต์หรือรถยนต์ส่วนตัว หากใช้รถประจำทางต้องเดินทางจากหมู่บ้านประมาณ 15 กิโลเมตร เพื่อนั่งรถสายลำพูน – ลี้ ซึ่งตั้งอยู่ในตลาดลี้อำเภอลี้

การคมนาคมขนส่ง การขนส่งสินค้าด้านการเกษตรหรือการขนส่งต่างๆ ในหมู่บ้านจะมีถนนใหญ่ภายในหมู่บ้านหนึ่งสาย โดยใช้ติดต่อกับหมู่บ้านอื่นๆและเป็นเส้นทางในการไปในตัวอำเภอลี้ เพื่อจะเดินทางต่อไปที่อื่นๆ ได้ ถนนภายในหมู่บ้านจะเป็นถนนคอนกรีตทั้งนอกซอยและในซอย เส้นทางระหว่างเข้าหมู่บ้านจะเป็นทางลูกรังเพราะเป็นเส้นทางที่รถใหญ่ใช้เป็นเส้นทางขนส่งแร่ หากลาถายก็จะทำให้ถนนเสียหายได้

ไฟฟ้า มีครัวเรือนที่ได้รับการบริการไฟฟ้าร้อยละ 95 ของครัวเรือนทั้งหมด อีกประมาณร้อยละ 5 เป็นครัวเรือนที่ไม่ได้ใช้ไฟฟ้าซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนรุ่นเก่า จะใช้โคมไฟที่เติมน้ำมันก๊าดแทน

การสื่อสาร การบริการขององค์การโทรศัพท์ (โทรศัพท์บ้านยังไม่มีใช้) จะมีโทรศัพท์สาธารณะจำนวน 1 ตู้ ไม่มีที่ทำการไปรษณีย์ในหมู่บ้านนากลางหรือตำบลลี้ แต่จะใช้บริการไปรษณีย์ได้ที่ว่าการอำเภอลี้และมีระบบเสียงตามสายของหมู่บ้าน

การปกครอง

บ้านนากลางเป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงที่มีความเชื่อเรื่องผีและมีการนับถือผี ดังนั้นในหมู่บ้านจึงมีผู้นำประเพณีที่คนในหมู่บ้านเรียกว่า “ตั้งข้าว” ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมในการเลี้ยงผี จึงทำให้หมู่บ้านมีทั้งผู้นำทางการและผู้นำประเพณี คือ

ผู้นำประเพณี ลุงจ่อ จ่อเรือง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ลุงตั้งข้าว ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมในการเลี้ยงผีประจำปี

ผู้นำทางการ ทำหน้าที่บริหารงานในหมู่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 คือ นายนราเทพ ปันทวัน และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคือนายนะ จ่อเรือง การปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นกับองค์การบริหารส่วนตำบลลี้ มีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสองคน คือ นายพงษ์ศักดิ์ คำมี และ นายตีบ ต๊ะก่องมา

กรรมการประจำหมู่บ้าน 5 ฝ่าย

ฝ่ายปกครอง

1. นายปู้ด	คำแกแวง
2. นายสุพล	กันทะมา
3. นายเสนห์	อุตสาพะแล

4. นายเงิน สีวิมา

ฝ่ายปราบปราม

1. นายพิศคำ อุดสาพะแล
2. นายลบ ปันทินวล
3. นายแก้วมา อุดสาพะแล

ฝ่ายการคลัง

1. นายสุมา บุญมี
2. นายใหม่ อินมาแก้ว
3. นายสุพัตร บุญมา

ฝ่ายการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม

1. นายเมืองแก้ว ยอดแปง
2. นายจำนง อินตาป็น
3. นายบุญ คำแกแว
4. นายสมฤทธิ์ อุดสาพะแล

ฝ่ายสวัสดิการและสังคม

1. นายนิค ต๊ะตอก
2. นายแก้ว ตี๋ป็น
3. นายบุญโย จุมปู

ฝ่ายพัฒนา

1. นายปวน อินตาป็น
2. นางสุนีย์ สีวิมา
3. นายเสาร์คำ วังแก้ว

ในการประชุมแต่ละครั้งจะใช้สถานที่ที่วัดและบริเวณสถานีนอนำยเป็นที่พักประชุมและการประกาศข่าวสารต่างๆ จะประกาศตามเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน โดยที่ประกาศจะอยู่ที่วัดนากลาง

รายชื่อผู้ใหญ่บ้านคนแรกจนถึงปัจจุบัน

1. นายหนานยศ สีวิมา
2. นายคำแปง อุดระ
3. นายอินท์ อินมาแก้ว
4. นายผัด มามี
5. นายคำ ประนันต์

6. นายอู๊ด	จ่อเรื่อง
7. นายแก้วดา	ก้านันดา
8. นายสุขแก้ว	คำห้ำ
9. นายทอน	จัดยส
10. นายมา	อุดสาพะแกล
11. นายแก้วดา	ประนันท์
12. นายธราเทพ	ปิ่นทวัน

หัวหน้าผีประจำหมู่บ้าน (ผู้นำประเพณีหรือตั้งข้าว)

เรียงตามลำดับตั้งแต่แรกจนถึงปัจจุบัน

1. นายกล้า	ก้านันดา
2. นายเสาร์	ปวนทา
3. นายบุญ	ก้านันดา
4. นายจ่อ	จ่อเรื่อง

การสาธารณสุข

สถานีนามัยประจำหมู่บ้านหนึ่งแห่ง ก่อสร้างเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2541 สถานที่ตั้งจะอยู่ตรงกลางของหมู่บ้าน อาคารเลขที่ 8170136 ใช้งบประมาณในการก่อสร้างเป็นเงิน 2,478,979 บาท มีเนื้อที่ทั้งหมด 3 งาน 5 ตารางวา และได้เปิดทำการบริการแก่ชุมชน เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2542 มีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ 2 คน และมีผู้ช่วยอีก 1 คน คือ

1. หมอเมืองแก้ว	ประนันท์
2. นางมณีวรรณ	วรรณชัย
3. นางสาววันดี	ปิ่นกันทะ เป็นผู้ช่วย

นอกจากนี้ยังมีหมอสมุนไพร หมอนวด หมอเป่า และจะมีหมอที่ทำการฉีดยาประจำหมู่บ้าน เวลาเจ็บป่วยก็จะรักษากับผู้เหล่านี้ หากว่าเราเป็นมากก็จะส่งไปที่โรงพยาบาลที่อำเภอถ้ำ ซึ่งห่างจากหมู่บ้านประมาณ 10 กิโลเมตรได้

อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) มี 27 คน อสม. 1 คน ดูแลชาวบ้าน 12-13 คน โดยทำหน้าที่รณรงค์ป้องกันโรค ใช้เลือดออกดูแลในเรื่องลูกน้ำยุงลาย ป้องกันไข้หวัดนก จัดทำฐานข้อมูลสุขภาพ

ปัญหาด้านสุขภาพ มีโรค 12 อันดับ ได้แก่

1. โรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ
2. โรคเกี่ยวกับระบบกล้ามเนื้อ

3. โรคเกี่ยวกับระบบย่อยอาหาร
4. โรคผิวหนังและเนื้อเยื่อใต้ผิวหนัง
5. โรคติดเชื้อและปรสิต .
6. อาการแสดงและสิ่งผิดปกติที่พบได้จากการตรวจทางคลินิก (ไม่สามารถจำแนกโรคได้)
7. โรคเกี่ยวกับระบบประสาท
8. โรคเกี่ยวกับระบบไหลเวียนเลือด
9. อุบัติเหตุจากภายนอก
10. ระบบสืบพันธุ์ (โรคที่เกี่ยวกับปัสสาวะไม่ออก)
11. โรคขาดสารอาหาร
12. โรคตา

การศึกษา

หมู่บ้านนากลางมีโรงเรียนจำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านนากลาง ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2523 โรงเรียนบ้านนากลางตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกและติดกับเหมืองแร่ที่ผู้ประกอบการมาทำไว้เป็นดินที่ทับถมสูงจนดูเหมือนเป็นภูเขา โรงเรียนแห่งนี้มีพระครูพิพิธฯ เจ้าอาวาสวัดนากลาง พร้อมด้วย นายคำ ประนันต์ ผู้ใหญ่บ้านและศูนย์สงเคราะห์ชาวเขาเป็นผู้ริเริ่มการก่อตั้ง โดยมีเนื้อที่ 13 ไร่ 100 ตารางวา เป็นที่ราชพัสดุ ปัจจุบันอยู่ในระหว่างยื่นขออนุญาตการใช้พื้นที่ เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 มีครูทั้งหมด 10 คน และมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รับเด็กตั้งแต่ 2-4 ปี เก็บค่าบำรุง การศึกษาเดือนละ 30 บาท ส่วนเด็กที่มีอายุน้อยๆ เก็บเดือนละ 100 บาท (ข้อมูล ณ เดือนกุมภาพันธ์ 2549) ปัจจุบันมีเด็กเล็กทั้งหมด 48 คน เป็นชาย 26 คน หญิง 22 คน มีครูพี่เลี้ยงจำนวน 3 คน

การรวมกลุ่ม / องค์การในชุมชนบ้านนากลาง

ด้านสังคมและเศรษฐกิจ

(1) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) มีสมาชิก 27 คน มีนายจันทร์นวล อุดสา มะแล เป็นประธานอสม. บทบาทของ อสม. คือ 1) รณรงค์ใช้เลือดออก 2) รณรงค์ใช้หัวदनก 3) รฐานข้อมูลสุขภาพ ปัญหาของกลุ่มคือชุมชนขาดการให้ความร่วมมือแก่สมาชิก อสม. เช่น การดูแล เฝ้าระวังลูกน้ำยุงลาย เป็นต้น กลุ่มอสม. มีความเห็นว่าควรมีมาตรการลงโทษทางสังคม หากคนใน ชุมชนไม่ให้ความร่วมมือ นอกจากนี้ยังได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่อนามัยนากลาง พยาบาล จากโรงพยาบาลลี มาลงพื้นที่วันต่อสัปดาห์ มีการเยี่ยมบ้าน ดูแลเรื่องการควบคุมการติดเชื้อ การ ฝากท้อง เภสัชกรมาให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยและให้ความรู้เกี่ยวกับยาให้กับชาวบ้านนา กลาง

ตัวอย่างจากการทำงานของ อสม. เมื่อปี2547 เกิดการระบาดของ ไข้เลือดออกโดยมีชาวบ้านเป็นโรคไข้เลือดออก7-8คน โดยมีทีมควบคุมโรคจากอำเภอเข้ามาช่วยเหลือ โดยทีมอสม เข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ในการป้องกันยุงลายโดยมีการรณรงค์การคว่ำขัน กะลา แจก ทรายอะเบต และมีการพ่นยาฆ่ายุงลายในบ้านที่มีการติดต่อกของไข้เลือดออกและในระยะ100เมตร และพ่นอีกทั้งหมู่บ้านใน2วันต่อมา และพ่นซ้ำในอีก7วันจนทำให้การแพร่ระบาดของไข้เลือดออกลดลง และไม่มีผู้ใดเป็นอีก

(2) กลุ่มหนุ่มสาว มีสมาชิกประมาณ 100 คน มีนายแดง วังบุญ เป็นประธาน มีการเก็บเงินสมาชิกเพื่อเป็นกองกลางสำหรับไว้ใช้ในการกิจของกลุ่มในการช่วยเหลืองาน สาธารณประโยชน์ต่างๆ เช่น งานวัด งานประจำปีของหมู่บ้าน

(3) กลุ่มผู้สูงอายุ มีสมาชิกประมาณ 103 คน มีนายทอง ขัดยศ เป็นประธาน เป็นการรวมตัวของคนอายุ 60 ปีขึ้นไป กิจกรรมที่น่าสนใจก็คือการรวมตัวกันเพื่อช่วยงานต่างๆ ของคน ในหมู่บ้าน เช่น สานกัวยางขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน งานศพ และเทศกาลปีใหม่จะมีการรณรงค์ หักหัวผู้สูงอายุทุกปี ส่วนการเป็นสมาชิกมาปณกิจสงเคราะห์นั้นไม่ได้เป็นกันทุกคน เนื่องจากบางคนก็มีฐานะยากจน

(4) กลุ่มออมทรัพย์ ยูเนียนากลาง มีนายทองดี ประนัน เป็นประธานมี เงินทุน 200,000 บาท จ่ายเงินปันผลร้อยละ 5 ส่วนใหญ่สมาชิกกู้ยืมเพื่อการเกษตร เช่น ทำนา ซื้อปุ๋ย ยา ฆ่าแมลง เป็นต้น

(5) กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน(กองทุนเงินล้าน)

(6) กลุ่มแม่บ้าน

ด้านอาชีพ

(1) กลุ่มทอผ้า มีการรวมกลุ่มกันหลวมๆ กลุ่มมีปัญหารายได้ไม่เพียงพอ และ ไม่สามารถที่จะกำหนดราคาต่อชิ้นงานเองได้ ประกอบกับการบริษัทที่จ้างทอ เป็นผู้กำหนดเงื่อนไขใน การจ่ายค่าแรง เช่นหากมีรอยเปื้อน หรือลายผิดหักจุดละ 200 บาท ส่วนใหญ่จะรับจ้างทอผ้าบริษัทใน ราคาชิ้นละ 650-1,200 บาท ราคาขึ้นอยู่กับความยากง่ายของลาย ส่วนกลุ่มที่ทอขายเองปัญหาของกลุ่ม คือไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน และขาดเงินทุน

ปัจจุบันมีคนทอผ้าไหม ดังนี้ 1)นางยอด ต๊ะคอก ลายแวมยุรา ค่าทอ1.200 บาท ต่อผ้า4เมตร (เสื้อ1ผืน +ซิ่น1ผืน) 2)นางวรรณ ประนัน ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ค่าทอ1.050ต่อผ้า4เมตร (เสื้อ1ผืน +ซิ่น1ผืน) 3)นางออน ชัยมงคลลายซิ่นจั่ว ค่าทอ650บาท ต่อ1 เมตร80เซนติเมตร 4)นางคอม ต๊ะคอกลายดาว ค่าทอ950บาทต่อผ้า4เมตร (เสื้อ1ผืน +ซิ่น1ผืน) 5)นางนัฐวรา กำนันตะ ลายโบราณ ค่า ทอ 1.100บาท ต่อผ้า4เมตร (เสื้อ1ผืน +ซิ่น1ผืน) 6)นางสาว ต๊ะคอก ลายไบเทศเล็ก ค่าทอ950บาทต่อผ้า4

เมตร (เลื้อย1ผืน + ซีน1ผืน) 7)นางสม เงินมูล ลายสมเด็จค่าทอ950บาทผ้า4เมตร (เลื้อย1ผืน + ซีน1ผืน) 8)นางสุคำ อุดสามะแล ลายซินจั่ว ค่าทอ650บาท ต่อ1 เมตร80เซนติเมตร 9)นางยุพา ปันทะวัน ลายเทพพนม ค่าทอ 1.000 บาทผ้า4เมตร (เลื้อย1ผืน + ซีน1ผืน) 10)นางสาวจันทร์ ปันทะวัน ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ เล็กค่าทอ 1.050 ต่อผ้า 4 เมตร (เลื้อย1ผืน + ซีน1ผืน)

ปัญหาของกลุ่มคือ รายได้ไม่เพียงพออยากได้อาชีพเสริม เช่นดอกไม้ประดิษฐ์ ทำตุ๊กตาจากนุ่น ทำขนม เปิดร้านเสริมสวยเนื่องจากในหมู่บ้านยังไม่มีร้านเสริมสวย

(2) กลุ่มตีมิด มีการรวมกลุ่มกันหลวมๆ ปัญหาของกลุ่ม คือขาดวัตถุดิบเหล็ก และวัตถุดิบราคาแพง ไม่มีตลาดรองรับและขาดเงินทุนเช่นเดียวกับกลุ่มทอผ้า

ด้านสวัสดิการ

(1) กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ ของหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกเกือบทุกครอบครัวโดยเก็บครอบครัวละ 20 บาท และอีกส่วนหนึ่งไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจเนื่องจากยากจน หากมีสมาชิกถึงแก่กรรมจะเก็บครัวเรือนละ 20 บาท

ด้านเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพและการหารายได้

ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำไร่ ทำนา และปลูกข้าวโพด ทำสวนลำไย ปลูกถั่วลิสง ปลูกหอมและกระเทียม และรับจ้างหลังจากเสร็จฤดูเก็บเกี่ยวและทอผ้า ซึ่งจะมีทั้งรับจ้างบริษัทและทอขายเอง ตีมิด ส่วนแรงงานวัยหนุ่มสาวที่จบการศึกษาส่วนใหญ่จะไปประกอบอาชีพรับจ้างนอกพื้นที่ เนื่องจากในหมู่บ้านไม่มีสถานประกอบการที่จะจ้างแรงงานเหล่านี้

ในช่วงฤดูกาลที่ไม่ได้ทำไร่ทำนา ชาวบ้านก็จะหารายได้โดยการไปเก็บแร่ที่เหมืองแร่เบอร์ฟิว ซึ่งทางบริษัทเหล่านี้ได้มาทำเหมืองแร่ที่หมู่บ้านจึงทำให้ชาวบ้านมีรายได้

ในฤดูปลูกข้าวและเก็บลำไยก็มีนายจ้างมาหาแรงงานในหมู่บ้านเพื่อที่จะให้ไปรับจ้างปลูกข้าวและเก็บลำไย

วัยรุ่นในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะไปรับจ้างในเมืองที่กรุงเทพมหานคร เพราะว่าในหมู่บ้านไม่มีงานทำ งานที่ทำส่วนใหญ่คือ เก็บผลไม้ ช่วงฤดูจะและรับจ้างทั่วไป เด็กอายุตั้งแต่ 15 หลังเรียนจบ ป.6 ก็จะออกจากหมู่บ้านเพื่อที่จะไปทำงานรับจ้าง สิ่งเหล่านี้ทำให้เด็กในหมู่บ้านไม่เข้ารับการศึกษาระดับที่สูงขึ้น แต่มุ่งที่จะหาวัตถุดิบอำนวยความสะดวกให้แก่ตนเองและครอบครัว เช่น การซื้อมอเตอร์ไซด์ เป็นต้น

ด้านสังคม

ศาสนา ราษฎรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดนากลางเป็นวัดประจำหมู่บ้าน และเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านและใช้ศาลาวัดเป็นสถานที่ประชุมของหมู่บ้าน

วัดนากลาง ตั้งอยู่เลขที่ 10 บ้านนากลาง หมู่ที่ 2 ตำบลลี อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 1 ไร่ 21 ตารางวา น.ส.3 เลขที่ 2035 อาณาเขต ทิศเหนือ ประมาณ 22 วา จดทางสาธารณะ ทิศใต้ประมาณ 22 วา จดทางสาธารณะ ทิศตะวันออกประมาณ 20 วา จดทางสาธารณะ ทิศตะวันตกประมาณ 20 วา จดทางสาธารณะ มีที่ธรณีสงฆ์จำนวน 1 แปลง เนื้อที่ 1 งาน 16 ตารางวา น.ส.3 ก เลขที่ 2036 อาคารเสนาสนะ ประกอบด้วยวิหาร ศาลาการเปรียญและกุฏิสงฆ์ พุทธปฏิมากร

วัดนากลางสร้างเมื่อ พ.ศ.2399 โดยมีพระไชยวุฒิ ขวโส เป็นประธาน นายดอก อุตสาพะแล พร้อมด้วยราษฎรได้ร่วมกันแผ้วถางสถานที่ตั้งวัดเดิม และบูรณะสร้างวัดขึ้น ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2525 วิสุงคามสีมากว้าง 20 เมตร ยาว 40 เมตร การบริหารการปกครองมีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม คือ รูปที่ 1 พระไชยวุฒิ ขวโส พ.ศ.2399-2416 รูปที่ 2 พระญาณ สุนนโท พ.ศ.2516-2430 รูปที่ 3 พระสุข สุวณโณ พ.ศ.2430-2465 รูปที่ 4 พระแก้ว รตโน พ.ศ.2465-2485 รูปที่ 5 พระสุทา สุริโย พ.ศ.2485-2490 รูปที่ 6 พระแก้ว ธนชโย พ.ศ.2490-2495 รูปที่ 7 พระคา ฌมวโร พ.ศ.2495-2499 รูปที่ 8 พระครูพิพิธพัฒนานุโยค ตั้งแต่ พ.ศ.2499-2547 ปัจจุบันคือ พระปลัดมนตรี จาทุโธ

ความเชื่อ

บ้านนากลางเป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงที่มีความเชื่อเรื่องผี สำหรับชุมชนบ้านนากลางนับถือผี (พ่อหมู่บ้าน) และมีหอผีซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีผีประจำครอบครัวเรียกว่า ผีปู่ย่า

ประเพณีและพิธีกรรม

1. ประเพณีทางศาสนาที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา โดยจะเริ่มจากต้นปีจนถึงปลายปีคือ ประเพณีเข้าพรรษา-ออกพรรษา ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีลอยกระทง

2. ประเพณีแต่งงาน ถ้างานกับคนในหมู่บ้านซึ่งเป็นชนเผ่ากะเหรี่ยงด้วยกัน ตามประเพณีฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายไปขอฝ่ายชาย โดยจะมีผู้ใหญ่เป็นฝ่ายไปเจรจากตามประเพณี พิธีแต่งงานจะมีด้วยกัน 3 วันคือ วันแรกเป็นวันดา วันที่สองจะเป็นวันแต่ง และวันที่สามจะเป็นวันมัดมือ คู่บ่าว-สาว และส่งตัวเข้าเรือนหอ เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายชายจะต้องย้ายมาอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิงเป็นเวลา 3 วัน โดยไม่กลับบ้านเดิม หากแต่งงานกับคนต่างหมู่บ้านจะไม่ทำพิธีตามแบบของชนเผ่า

3. พิธีกรรมการเลี้ยงผีประจำปี จะทำหลังจากที่เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว โดยทุกบ้านจะต้องนำไก่ซึ่งมีลักษณะที่ถูกต้องตามประเพณี 1 ตัว เหล้า 500 ซีซี เพื่อไปถวายแก่พ่อหมู่บ้านที่หอผีประจำหมู่บ้าน พิธีกรรมดังกล่าวไปได้เฉพาะผู้ชายผู้หญิงห้ามไปเด็ดขาด ขณะประกอบพิธีกรรมห้ามคนภายนอกเข้าไปในหมู่บ้าน โดยจะมีไม้ไผ่สานเป็นสัญลักษณ์ห้ามคนนอกเข้าไปในหมู่บ้าน

4. พิธีกรรมเลี้ยงผีภายในครอบครัว หากคนในครอบครัวเจ็บป่วยแล้วรักษาไม่หายจะทำการเลี้ยงผีปู่ย่าเพื่อขอมาในการรบกวนหรือสิ่งที่ทำผิดไป ซึ่งมีความเชื่อว่าถ้าเลี้ยงผีแล้วจะหายเป็นปกติ การเลี้ยงผีจะทำ 5 วัน ของพ่อ 2 วัน ของแม่ 3 วัน โดยวันแรกจะเป็นของแม่จะใช้หมู วันที่สองไก่ วันที่สามปลา ของพ่อวันแรกเป็นหมู วันที่สองใช้เป็นไก่ ในการพิธีทุกคนในครอบครัวจะต้องอยู่พร้อมหน้า ถ้าหากใครไม่อยู่หรือไปทำงานไกลถิ่นไม่สามารถมาได้ ก็ต้องไม่ให้รู้ว่าเราจะทำพิธีนั้น

5. ประเพณีบวชป่า เป็นประเพณีที่ช่วยส่งเสริมอนุรักษ์ป่าไม้ โดยการเอาผ้าเหลืองไปห่มต้นไม้ ใครต้องการต้นไม้ให้เอาผ้าเหลืองไปห่มและต่อไปให้ถือปฏิบัติกันว่าห้ามตัดต้นไม้ที่ห่มผ้าเหลือง โดยจะจัดพิธีปีละ 1 ครั้ง และจะจัดใกล้วันปิดเทอม เนื่องจากจะมีนักเรียนมาร่วมประเพณีด้วย

6. การแต่งงาน ชายแต่งตามสมัยนิยม หญิงที่ยังไม่แต่งงาน แต่งชุดกระโปรง (ชุดแซ็ก) สีขาว ปัจจุบันค่อนข้างแต่งตามสมัยนิยม แต่ในวันเทศกาลจะแต่งชุดกระโปรงสีขาวร่วมพิธี หญิงที่แต่งงานแล้วจะใส่ชุดสองท่อน คือ เสื้อ กระโปรง หรือกางเกง

ปรัชญานักทำนายที่ยิ่งใหญ่ ของลุงดอกแซ

1. ต่อไปภายหน้าถนนจะไม่มีคนเดินจะมีแต่รอยไถ่เดือนเดิน
2. ต่อไปภายหน้าจะไม่ใช้ขาเดินผีหัวเหลืองจะเรียกกัดกินคนตามทาง
3. ต่อไปภายหน้าบ้านจะมีแต่แถววัลย์พันขึ้นในเรือน
4. ต่อไปภายหน้าคนเฒ่าจะเส้นเด็ก
5. ต่อไปภายหน้าผู้หญิงจะเป็นผู้ชาย
6. ต่อไปภายหน้าจะใช้กินกระดาษ (หมายถึงเงินปัจจุบัน แต่ก่อนใช้เงินแดง)
7. ต่อไปภายหน้าจะมีหุทิพย์คาพิทย์
8. ต่อไปภายหน้าเด็กจะขึ้นเก็บมะเขือพวง
9. ต่อไปภายหน้าจะไม่ได้กินหน่อ กลอย แต่จะกินข้าวขาวๆ และมันจะมาหาถึงบันไดบ้าน
10. ต่อไปภายหน้าจะมีมอง (มองคำข้าวที่ทำด้วยไม้) บ้านละ 1-2 ที่เท่านั้น
11. ต่อไปภายหน้าที่นามีแต่ไม่มีคนทำนา
12. ต่อไปภายหน้าก้อนหินจะฟู ฟ้าดำจะจม (เป็นคำทำนายที่ยังไม่เกิดในปัจจุบัน)

ผู้ให้ข้อมูล : ลุงสุขคำ ปันกันทะ อายุ 68 ปี

การสืบเชื้อสายของตระกูล

เป็นการสืบเชื้อสายของผีประจำตระกูล ถ้าผู้ขายแต่งงานแล้วจะต้องเข้าไปอยู่ใน
เขินของฝ่ายหญิงรวมทั้งลูกๆ ก็นับถือผีทางฝ่ายมารดา เขินของบ้านนากลาง ได้แก่

1. นางแก้ว	ปิ่นกันทะ	บ้านนากลาง
2. เพี้ยเขาะ		บ้านนากลาง
3. เพี้ยช่อ		บ้านดงดำ
4. เพี้ยแย		บ้านนากลาง
5. ทางห้วยปิง		

กฎจารีตประเพณี

กฎการใช้ป่าชุมชนร่วมกัน

1. ชาวบ้านสามารถเข้าไปเก็บของป่าได้
2. ห้ามตัดไม้ระยะใกล้ลำห้วยในระยะห่างจากริมตลิ่ง 100 เมตร ฝ่าฝืนปรับ
ดั้นละ 5,000 บาท ค่าปรับเข้ากองทุนหมู่บ้าน
3. อนุญาตให้ตัดไม้ในป่าชุมชนสำหรับใช้ภายในหมู่บ้านเท่านั้น และต้องขอ
อนุญาตก่อน

กฎของผี

กฎของผีประจำหมู่บ้าน

- การเลี้ยงผีประจำปี ทุกครอบครัวต้องไปร่วมประกอบพิธีกรรม หาก
ครอบครัวใดไม่ไปประกอบพิธีกรรมภายหลังจะเกิดเหตุหรือภัยพิบัติกับหมู่บ้านที่เกิดจากการประกอบ
พิธีกรรมไม่ครบถ้วนถูกต้อง จะต้องทำการเลี้ยงผีประจำปีอีกครั้งหนึ่ง โดยครอบครัวที่ไม่ไปร่วมพิธีครั้ง
แรกต้องเป็นผู้รับผิดชอบนำไก่และเหล้าไปทำพิธีกรรมแทนทุกครอบครัว
- การล่วงละเมิดทางเพศ เป็นกฎของผีประจำหมู่บ้านถ้าผู้ใดทำผิดต้องขมา ถ้าไม่
ขอมมาจะเกิดภัยพิบัติกับคนทั้งหมู่บ้าน
- การก่อเหตุทะเลาะวิวาทภายในบริเวณบ้าน ต้องขอมมาผีภายในครอบครัวและ
ถูกปรับตามกฎของผี

4. ปัญหาและข้อจำกัดการเรียนรู้ของทีมงาน ทีมงานของสำนักงานคุมประพฤติซึ่ง
ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคุมประพฤติภาค 5 และสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูนที่เข้า
ร่วมศึกษาโครงการนี้ระยะแรกผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูนให้เข้าร่วมศึกษาทุกคน
สำนักงานคุมประพฤติภาค 5 จำนวน 3 คน แต่เมื่อสิ้นสุดโครงการมีทีมงานสำนักงานคุมประพฤติ

ถ้าพูด จำนวน 5 คน และเจ้าหน้าที่สำนักงานคุมประพฤติ 2 คน ซึ่งปัญหาและข้อจำกัดที่ทีมงานไม่สามารถมาศึกษาได้ทุกคนจนเสร็จสิ้นโครงการ มีดังนี้

4.1 ทีมงานมีงานประจำที่ฝืดชอบเป็นจำนวนมากจึงไม่มีเวลามาร่วมศึกษางานโครงการนี้

4.2 ระยะเวลาศึกษาจำกัด ไม่สามารถเก็บข้อมูลหรือศึกษาชุมชนได้อย่างลึกซึ้ง

4.3 ทีมงานไม่สามารถเชื่อมโยงงานที่ศึกษากับงานประจำได้จึงไม่เห็นประโยชน์และรู้สึกว่าเป็นภาระ

4.4 การศึกษาชุมชนมีปัญหาด้านการสื่อสารกับผู้สูงอายุซึ่งพูดภาษาถิ่นบางครั้งต้องใช้ผู้ช่วยในการสื่อสาร

5. การเรียนรู้ของทีมงาน จากการศึกษาคำโครงการนี้ทีมงานได้เรียนรู้การทำงานกับชุมชน ดังนี้

5.1 การติดต่อกับหน่วยงานราชการควรที่จะมีหนังสือจากทางราชการไปด้วย และต้องแต่งกายให้เรียบร้อยจึงจะได้รับความร่วมมือ

5.2 การติดต่อกับชุมชนต้องแต่งกายไม่เป็นทางการ ใช้ภาษาถิ่นที่เข้าใจง่าย พูดคุยกับคนในชุมชนไม่เคร่งเครียด เข้าใจประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนและเข้าใจธรรมชาติและความแตกต่างของคน เป็นมิตรและอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ชี้นำ ไม่คิดแทนชาวบ้าน และไม่ควรลงชุมชนบ่อยครั้งและไม่ควรทิ้งช่วงนาน

5.3 ได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม ฝึกการตรงต่อเวลา กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกด้วยการปฏิบัติจริง

5.4 ได้เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี เช่นการ นับเดือนไทยและเดือนเมือง รวมถึงการเรียนรู้ภาษาของชุมชน

5.5 ได้เรียนรู้การวิเคราะห์ทีมงาน 1) ใจอาสา 2) ความสนใจและความเข้าใจเรื่อง การมีส่วนร่วม 3) สามารถเป็นผู้เชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน 4) มีความจริงใจและจริงจัง 5) มีความเข้าใจในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

6. การเรียนรู้ของชุมชน จากการเก็บข้อมูลชุมชนด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มเพื่อค้นข้อมูล ตรวจสอบและเติมเต็มข้อมูล รวมทั้งการจัดเวทีชุมชนเพื่อหาโจทย์วิจัยและทำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นด้วยการให้ออกสารและการดู vcd ได้สร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชน ดังนี้

6.1 ได้เรียนรู้ปัญหาและศักยภาพของชุมชนผ่านข้อมูลและเวทีชุมชน ทำให้สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนบนข้อมูลของชุมชน

6.2 สร้างความสัมพันธ์ในชุมชน และเกิดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ร่วมกันระหว่างชุมชน โรงเรียนและสถานีนอมาบ ทำให้เกิดการสร้างถาวรวัตถุร่วมกัน เช่น สร้างรั้ว โรงเรียน “ชุมชนร่วมมือกันเพื่อให้ได้สิ่งที่ดีกว่าเดิม เพื่อท้องถิ่นให้ท้องถิ่นทำเองผลที่ได้รับกับท้องถิ่น” (ธราเทพ ปันวัน) “หาปัญหา,หาทางแก้ไข เชื่อว่าทุกปัญหาแก้ไขได้ เอาความคิดของทุกคนมาร่วมกัน จริงใจเปิดใจไม่หวาดระแวง” (วริน พันธ์ยะ)

6.3 สิ่งที่ชุมชนได้จากการร่วมศึกษาโครงการนี้ คือ

(1) ระยะเริ่มต้นของการเข้ามาของสำนักงานคุมประพฤติและสำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย 1) รู้สึกแปลก ไม่รู้ว่ามาทำไม มีจุดประสงค์อะไร? 2) คิดว่าจะเอานักโทษมา ประจำที่นี่หรือ? (มาในรูปแบบไหน) 3) ตกใจ (เมื่อเห็นรถตู้) 4) คิดว่ามาติดตามนักโทษ (คิดว่าชุมชนมี นักโทษเยอะ)

(2) ระหว่างศึกษาโครงการนี้สำนักงานคุมประพฤติและชุมชนได้ทำ กิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน คือ 1) ร่วมทัศนศึกษาดูงานที่จังหวัดน่าน 2) ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และหาทางแก้ไขร่วมกัน 3) ร่วมปลูกหญ้ากับผู้คุมความประพฤติ 4) ทอดผ้าป่าโรงเรียน (ชุมชนและ โรงเรียนมีส่วนร่วม) ทำรั้วโรงเรียน สร้างห้องน้ำโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม 5) ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ร่วม ประชุมปรึกษาหารือกันมากขึ้น ช่วยกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนร่วมกัน

(3) สิ่งที่ได้จากการร่วมศึกษาโครงการนี้ 1) ได้รู้ปัญหาและศักยภาพของชุมชน และได้รู้คุณค่าของชุมชนมากขึ้น รักชุมชนของตนเองมากขึ้น 2) ได้ความรู้หลากหลาย(ในสิ่งที่ไม่เคยรู้)ทั้ง ด้านการศึกษาและอื่น ๆ 3) ได้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม 4) การสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนและ นำไปสู่การพัฒนาาร่วมกัน 5) เปิดสมอง เปิดความคิด ทำให้รักชุมชนมากขึ้น คือ เรียนรู้การอยู่ร่วมกัน อยากทำหลาย ๆ ครั้งเพื่อพัฒนาชุมชน 6) เกิดถาวรวัตถุ เช่น ประตูดวด (ชุมชนมีส่วนร่วม) ศาลา เอนกประสงค์

กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพชุมชน จากการศึกษาครั้งที่ 2 มีดังนี้

กิจกรรมที่ 1 : ประชุมวางแผนลงพื้นที่ วันที่ 3 พฤศจิกายน 2550

☆ เป้าหมาย

- ♦ เพื่อวางแผนลงพื้นที่ทั้ง 3 ชุมชน คือ บ้านปู่ บ้านนากลาง และบ้านโอง
- ♦ ได้ทีมหลักประจำ 3 พื้นที่

☆ วัตถุประสงค์

- ♦ เพื่อเตรียมการลงพื้นที่ในวันที่ 3 พฤศจิกายน 2550

- ♦ คัดเลือกทีมงาน ประจำ 3 พื้นที่

★ วัน เวลา สถานที่

- ♦ วันที่ 2 พฤศจิกายน 2549 เวลา 09.00 – 12.00 นาฬิกา ณ ห้องประชุม สกว. คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

★ ผู้เข้าร่วมประชุม

- ♦ ทีมสำนักงานคุมประพฤติภาค 5
 - นางอรพินธ์ สุวณฺณประ
 - นางสาวรุจิรา กมลรัตน
- ♦ ทีมสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน
 - นายวีระชาติ จันทกร
 - นางบัวผาย คะยอมศักดิ์
 - นายทนงศักดิ์ ไจมา
 - นางสาววิชายา อะโนศักดิ์
 - นางสาวจารุวรรณ มุลธิ
 - นางสาวจริยาภรณ์ จันทร์หล้า
 - นายวิสุทธิรักษ์ วงศ์คม
- ♦ ทีม สกว.
 - นางอาภา พงศ์ศิริแสน
 - นางสาวพรทวี ขอดมงคล
 - นายชวิน จันทรธรรม

★ เนื้อหา

- ♦ บ้านปู

ทีมหลัก : คุณรุจิรา, คุณทนงศักดิ์ และคุณจริยาภรณ์

เนื่องจากการทำงานระยะ 2 นี้ บ้านปูเพิ่งเริ่มทำ และลงพื้นที่ครั้งแรก ดังนั้นจึงได้ทำการรวบรวมและศึกษาข้อมูลมือ 2 ก่อน และหากยังขาดข้อมูลทางด้านไหน จะไปสัมภาษณ์ สอบถามจากชุมชน โดยบุคคลที่ต้องการไปเจอในวันที่ 3 พฤศจิกายน 2550 คือ คุณเฉลิม (ประธานแม่บ้าน), ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

♦ บ้านนากลาง

ทีมหลัก : คุณบัวผวย, คุณจาวรรณ

เนื่องจากการทำงานที่ผ่านมา บ้านนากลางได้ประเด็นในการทำวิจัยแล้ว ฉะนั้นในการลงพื้นที่ครั้งนี้ จะเป็นการไปสอบถามผู้ใหญ่บ้าน ถึงการทำงานเพิ่มเติมว่ามีอะไรคืบหน้าบ้าง ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโรงเรียนเป็นเช่นไร และเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

♦ บ้านโง้งน้อย

ทีมหลัก : คุณวิศุทธิ์ธิกรักษ์, คุณวิชาดา, คุณวีระชาติ

เนื่องจากการทำงานระยะที่ 1 ที่ผ่านมา ทีมได้เว้นช่วงห่างของการลงพื้นที่เพราะระยะเวลาจำกัด ฉะนั้นการลงพื้นที่ครั้งนี้ จุดประสงค์ คือชี้แจงถึงการสรุปผลการวิจัยในช่วงแรก (6 เดือน) ว่าผลเป็นอย่างไร และได้ชี้แจงถึงการทำสัญญาในการทำวิจัยช่วงที่ 2 (6 เดือน) ในช่วงเดือนตุลาคม ถึง เมษายน 2550 และการลงพื้นที่ครั้งนี้ ตั้งเป้าหมายคือ พบแกนนำ ชุมชนคือ ส.อบต.วิชาญ, อ.ลาวรรณ และคุณปู้ เกี่ยวกับการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

★ สรุปการประชุม

♦ การเดินทาง

นัดหมายเดินทางทีม สำนักงานคุมประพฤติภาค 5 นัดเจอที่ สำนักงานคุมประพฤติภาค 5 เวลา 06.30 นาฬิกา ทีมสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน นัดเจอ เวลา 07.00 นาฬิกา

♦ การลงพื้นที่

ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

♦ การส่งรายงานการลงพื้นที่

ส่งบันทึกการลงพื้นที่หลังการลงพื้นที่ 7 วัน

กิจกรรมที่ 2 : ลงพื้นที่ครั้งที่ 1 : วันที่ 3 พฤศจิกายน 2549

★ เป้าหมายลงพื้นที่

♦ ทีมบ้านปู : ต้องการทำความรู้จักสนิทสนมกับชุมชน, ต้องการให้ชุมชนทราบเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและมองหาคนมีแวว (ว่าที่นักวิจัยชาวบ้าน), หาข้อมูลบริบทชุมชนเพิ่มเติม

♦ ทีมนากลาง : ไปหาแกนนำของชุมชน (พ่อหลวงธราเทพ) สอบถามความคืบหน้าถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโรงเรียน (สอบถามกิจกรรมที่ได้ทำด้วยกัน)

♦ ทีมโฮ่ง : พบแกนนำชุมชน (ส.อบต.วิชาญ) เพื่อสานต่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และบอกสรุปผลงานวิจัย 6 เดือนที่ผ่านมา

★ กระบวนการ

♦ ทีมบ้านปู : 1) พบแกนนำหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ประธานแม่บ้านบ้านปู (เนื่องจากทีมมีความสนิทสนมส่วนตัว) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านที่พบเจอ เพื่อทำความรู้จัก และต้องการให้ทราบถึงการมาครั้งนี้มีจุดประสงค์อะไร ต้องการข้อมูลชุมชนบางอย่างที่ยังไม่ครบและคุณนั้นมีแวว 2) กำหนดบทบาทของทีม โดยคุณรุจิรา และคุณทองศักดิ์มีหน้าที่ชวนคุยกับแกนนำที่ได้กล่าวมาและคุยกับชาวบ้าน ครู นักเรียน พระที่ได้พบเจอ และคุณจริยาภรณ์ มีหน้าที่จดบันทึก และคอยเสริมเรื่องต่าง ๆ ที่คุณรุจิราและคุณทองศักดิ์ ไม่ได้กล่าวถึง 3) ประสานคนในชุมชน

♦ ทีมนากลาง : 1) พบแกนนำชุมชน (พ่อหลวงธราเทพ) และอาจารย์ที่โรงเรียนบ้านนากลางเพื่อพบปะ สอบถามถึงโจทย์ที่ได้ทิ้งไว้ในเฟสแรก และกิจกรรมต่างๆที่ได้ทำร่วมกัน 2) กำหนดบทบาทของทีม โดยคุณบัวผายและคุณจารุวรรณ ชวนคุยและจดบันทึก 3) ประสานคนในชุมชน

♦ ทีมโฮ่งน้อย : 1) พบแกนนำชุมชน (ส.อบต.วิชาญ) เพื่อสานต่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและสรุปผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นใน 6 เดือนที่ผ่านมา 2) กำหนดบทบาทของทีมโดยคุณวิสุทธิรักษ์และคุณวิชาญ เล่า ชวนคุยและจดบันทึก 3) ประสานคนในชุมชน

★ เวลาและสถานที่นัดพบ

♦ ทีมกลาง นัดเจอที่สำนักงานคุมประพฤติภาค 5 ประมาณ 06.30 น. จะมาถึงสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน 07.00 น. (นัดทีมลำพูนเจอกันประมาณ 7.00 น.) และออกเดินทาง 7.15 นาฬิกา ถึงหมู่บ้านประมาณ 09.30 นาฬิกา (ส่งทีมโฮ่งน้อย ทีมนากลางและสุดท้ายทีมบ้านปู) และนัดรถรับกลับประมาณ 15.30 นาฬิกา (นัดพร้อมกันทั้ง 3 ทีม) เน้นย้ำที่สำคัญทุกคนต้องตรงต่อเวลา เนื่องจากพื้นที่ทั้ง 3 หมู่บ้าน ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ไม่สามารถติดต่อได้ โดยกำหนดว่าทีมบ้านโฮ่ง เจอกันที่บ้านอบต. วิชาญ, ทีมบ้านนากลาง นัดเจอกันที่วัด ส่วนบ้านปูไม่ต้องนัดเนื่องจากรถตู้ไปส่งเป็นหมู่บ้านสุดท้าย

★ เครื่องมือที่ใช้ : แต่ละทีมจดบันทึก และสรุปเป็นฟลิปชาร์ต

★ การดำเนินงาน

♦ ดำเนินการตามที่ได้วางแผนกันไว้ หากไม่เป็นไปตามแผนให้แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไปก่อน

★ การสรุปงาน

♦ แต่ละทีมต้องสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ สิ่งที่น่าสนใจ สิ่งที่ต้องปรับปรุง และส่งให้ทีมกลาง (สำนักงานคุมประพฤติภาค 5) ภายใน 2 วัน หลังจากที่ตั้งพื้นที่ และเมื่อมีการประชุมวางแผนงานครั้งต่อไปให้นำสิ่งที่เรียนรู้ต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนกันในที่ประชุม

★ เนื้อหา

♦ บ้านปู

สิ่งที่ได้เรียนรู้ในการลงพื้นที่บ้านปู

- ได้รู้จักคนมากขึ้น จากการสอบถามข้อมูลจากชาวบ้าน ทำให้มีความกล้าพูด กล้าทำ กล้าแสดงออก และได้ใกล้ชิดกับชาวบ้านมากขึ้น
- ได้ความรู้เรื่องการนับเดือนไทย และเดือนเมือง รวมถึงการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน จากการสอบถามข้อมูลจากผู้เฒ่า ผู้แก่ ชาวบ้าน ทำให้เรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นไปด้วย
- ได้เรียนรู้ชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนอื่น นอกเหนือจากชุมชนตนเอง การลงพื้นที่ทำให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างกันไป
- ได้เพื่อนร่วมงาน เนื่องจากการลงพื้นที่ครั้งนี้แบ่งทีมงานออกเป็น 3 ทีม ทำให้ได้เพื่อนร่วมงานใหม่ และรู้จักกันมากขึ้น
- ความแตกต่างของชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท เช่น ความสัมพันธ์ของผู้คน ความมีน้ำใจ ประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น
- การปรับตัวเข้าหาชุมชน เพราะชุมชนเป็นสิ่งที่อ่อนไหว เราจึงต้องปรับตัวเข้าหาชุมชนให้ได้ และเข้าใจชุมชนให้มากขึ้น
- ความแตกต่างของชาวบ้านในการกล้าพูดและความกลัว ชาวบ้านแต่ละคน ไม่เหมือนกัน บางคนกล้าพูด บางคนไม่พูด ดังนั้น เราต้องเข้าใจถึงความแตกต่าง และจำทำอย่างไรให้ชาวบ้านที่ไม่กล้า กลัว มาเป็นพวกเดียวกับเราและร่วมมือกับเรา กระตุ้นให้พวกเขากล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก
- ได้เรียนรู้ถึงการเก็บข้อมูล การทำงานวิจัยจากการที่ได้ศึกษากับการได้ปฏิบัติจริง
- ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง
- ได้เรียนรู้ถึงการอยู่ร่วมกัน และฝึกการตรงต่อเวลา

- การเตรียมตัวก่อนลงพื้นที่ โดยมีข้อมูลชุมชนก่อนเล็กน้อย ข้อมูลมือสอง มีความจำเป็นมาเช่นกันเมื่อเวลาลงพื้นที่ที่เราไม่เคยไป เราต้องเรียนรู้ถึงประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่แบบคร่าว ๆ เพื่อเวลาลงพื้นที่จริงจะสามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปพูดคุยได้ หรือเรียนรู้ถึงข้อห้าม (ผิดผี) จะได้ละเว้นพฤติกรรมนั้น ๆ

- การวางตัวและการเข้าหาชุมชนการพูดคุยต้องเป็นกันเอง ใช้ภาษาดอกไม้ (พูดจาไพเราะ) เข้าใจง่าย (ภาษาเมือง หรือภาษาท้องถิ่น)

- ต้องรู้จักไหว้ก่อน การไหว้ทำให้ดูเป็นคนอ่อนน้อม สุภาพ อหังการดี ดูเป็นมิตร

- ต้องไม่เป็นทางการ

สิ่งที่ต้องปรับปรุงในการลงพื้นที่ในครั้งนี้

- การแต่งการที่เป็นทางการมากเกินไป
- ไม่รู้จักชุมชนมากพอ
- เวลาในการลงพื้นที่น้อย
- เวลาที่ลงพื้นที่ไม่เจอชาวบ้านเนื่องจากชาวบ้านไปทำงาน
- ชุมชนไม่เข้าใจถึงการลงพื้นที่ของทีม
- ทีมไม่พร้อมเนื่องจากติดภาระงานอื่น

บรรลุมิติประสงค์

- ได้ข้อมูลทางกายภาพ 8 ด้าน: ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ น้ำ ดิน ป่าไม้ ประเพณี สุขภาพ
- ได้ทีมวิจัยชาวบ้าน : ยังไม่ได้

♦ บ้านนากลาง

สิ่งที่ได้เรียนรู้ในการลงพื้นที่บ้านนากลาง

- ได้เรียนรู้วิถีแบบพอมีพอกิน ของชาวบ้านนากลาง เช่น ปลูกผักเลี้ยงหมูไว้บริโภคเอง หรือหาปลาตามท้องนา ซึ่งช่วยลดค่าใช้จ่ายไปได้มาก

- การอนุรักษ์ประเพณี ที่ยึดถือมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น การนับถือผี ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านนากลางยังยึดถือและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เป็นเหมือนกฎที่ทุกคนให้ความเคารพ ร่วมรับทราบและต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพราะเชื่อว่าช่วยให้เกิดความสงบสุข ความปลอดภัยในชุมชน

- การสื่อสารภาษา ระหว่างครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านนากลางในการเรียนการสอน คือ นักเรียนซึ่งส่วนมาเป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง จะสื่อสารกันด้วยภาษาชนเผ่า ส่วนครูจะใช้ภาษาไทยในการเรียนการสอน บางครั้งการสื่อสารก็ไม่ตรงกัน ทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้ช้า ไม่แน่ใจว่าเข้าใจภาษาไทยถูกต้องอย่างที่ครูสอนหรือไม่

- เห็นความร่วมมือ ร่วมใจของชาวบ้านนากลางและการมอบหมายหน้าที่กันอย่างชัดเจน ในการช่วยกันจัดงานวันลอยกระทง

- ในหมู่บ้านนากลางมีการใช้ยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์ คือมีการไถ่เกลี้ยกันก่อนที่จะดำเนินไปสู่ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

- ได้ข้อคิดในการจัดประชุมร่วมกับชาวบ้าน จาก รองผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านนากลาง คือ ก่อนที่จะจัดประชุมร่วมกับชาวบ้านนากลางกลุ่มใหญ่ ควรที่จะจัดประชุมกลุ่มเล็กที่ประกอบไปด้วยคณะกรรมการหมู่บ้าน และแกนนำหมู่บ้านก่อน จากนั้นคณะกรรมการหมู่บ้านและแกนนำจะได้นำสิ่งที่ได้ประชุมร่วมกับทีมวิจัย ไปถ่ายทอดสู่ชาวบ้านนากลางด้วยภาษาท้องถิ่น ทำให้ชาวบ้านเข้าใจง่าย และเข้าถึงสิ่งที่ทีมวิจัยตั้งใจจะถ่ายทอดมากขึ้น

ปัญหา/อุปสรรค

- การสื่อสารระหว่าง ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านนากลางกับทีมพื้นที่ เนื่องจากผู้เฒ่าผู้แก่จะถนัดการใช้ภาษาท้องถิ่น มากกว่าภาษาไทย ทำให้การสื่อสารเป็นไปค่อนข้างยากลำบาก ต้องใช้ผู้ช่วยในการสื่อสาร

- ระยะเวลาจำกัด ทำให้การลงพื้นที่ เก็บข้อมูลหรือสำรวจพื้นที่ที่มีจำกัดด้วย

- เนื่องจากในหมู่บ้านนากลางมีการจัดงานเทศกาลลอยกระทง ทำให้ชาวบ้านไม่สะดวกที่จะเข้าร่วมประชุมได้จึงต้องเลื่อนการประชุมไป

สิ่งที่ควรปรับปรุง

- ทีมพื้นที่ต้องเตรียมตัวให้พร้อม และปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้ได้

- การลงพื้นที่แต่ละครั้งต้องมีจุดมุ่งหมาย และควรวางแผนร่วมกันก่อนลงพื้นที่

♦ บ้านโฮ่งน้อย

สิ่งที่ได้เรียนรู้ ในการลงพื้นที่บ้านโฮ่งน้อย

การพบปะพูดคุยกับตัวแทนของชุมชน, แกนนำ คือ ส.อบต.วิชาว, อาจารย์ถาวรณ, และพี่ปู้ หลังจากการพูดคุยทำให้ทราบว่าตัวแทนของชุมชนและแกนนำยังมีความสนใจต่องานวิจัยท้องถิ่น แต่เนื่องจากระยะเวลาของการวางแผนการลงพื้นที่ของทีมและภาระกิจหน้าที่ของแต่ละคนทำให้ขาดช่วงในการติดตามผลการวิจัย

จากนั้นทีมวิจัยได้ชี้แจงถึงการสรุปผลการวิจัยในช่วงแรก (6 เดือน) ว่าได้ผลอย่างไรและขณะนี้ได้ทำสัญญาในการทำวิจัยครั้งที่ 2 (6 เดือน) ในช่วงเดือนตุลาคม ถึง เมษายน 2550

สิ่งที่ควรปรับปรุง

- การนัดหมายการลงชุมชนควรพิจารณาความถี่ห่างตามปฏิทินของชุมชนว่าช่วงใดชุมชนมีภารกิจมีกิจกรรมมากในการลงชุมชนก็ควรน้อยลง
- การนัดหมายกับชุมชนควรนัดหมายอย่างน้อย 1 – 2 สัปดาห์เพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมและสะดวกในการเข้าร่วมประชุม
- ทีมกลางและทีมวิจัย ควรสร้างความเข้าใจต่อแกนนำชุมชนโดยเฉพาะฝ่ายปกครองในส่วนของเป้าหมายและความหมายของงานวิจัยท้องถิ่นเพื่อสร้างความสนใจ แรงจูงใจต่อการเข้าร่วมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ปัญหาอุปสรรค

- การประสานงานระหว่างแกนนำในชุมชนไม่ตรงกัน
- การติดต่อสื่อสารในบางครั้งไม่สะดวกเนื่องจากสัญญาณโทรศัพท์ไม่อำนวยความสะดวกจึงทำให้การติดต่อประสานงานระหว่างทีมและชุมชนเป็นไปด้วยความยากลำบาก

กิจกรรมที่ 3 : ประชุมวางแผนลงพื้นที่วันที่ 17 พฤศจิกายน 2550 และสรุปงานวันที่ 3 พฤศจิกายน 2550

★ เป้าหมาย

- ♦ สรุปการลงพื้นที่วันที่ 3 พฤศจิกายน 2550 (3 ชุมชน)
- ♦ วางแผนการลงพื้นที่ วันที่ 17 พฤศจิกายน 2550 (3 ชุมชน)

★ วัตถุประสงค์

- ♦ ได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่วันที่ 3 พฤศจิกายน 2550
- ♦ เตรียมการวางแผนลงพื้นที่วันที่ 17 พฤศจิกายน 2550

★ วัน เวลา สถานที่

- ♦ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2549 เวลา 09:30 – 13.00 นาฬิกา ณ ห้องประชุมสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน

☆ ผู้เข้าร่วมประชุม

- ♦ ทีมสำนักงานคุมประพฤติภาค 5
 - นางอรพินธ์ สุวันฉประ
 - นางสาวรุจิรา กมลรัตน
- ♦ ทีมสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน
 - นายเทพพรหม อ่อนสีบุตร
 - นายวีระชาติ จันทจร
 - นางบัวผาย กะยอมสัก
 - นางสาวจารุวรรณ มุลธิ
 - นางสาวจริยาภรณ์ จันทร์หล้า
 - นายวิสุทธิรักษ์ วงศ์คม
 - นางสาววิชายา อะโนศักดิ์
 - นายทองศักดิ์ ใจมา

☆ ผลการประชุม

- ♦ แต่ละทีมสรุปการลงพื้นที่วันที่ 3 พฤศจิกายน 2550 โดยวิธีการเล่า (ตัวแทนแต่ละทีม) และจับประเด็นลงฟลิปชาร์ต และให้แต่ละทีมให้ข้อสังเกต
- ♦ ในการลงพื้นที่วันที่ 17 พฤศจิกายน 2550 ให้แต่ละทีมกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์การลงพื้นที่ให้ต่อเนื่องจากการลงพื้นที่ครั้งที่ผ่านมา
- ♦ ทำสรุปบันทึกการลงพื้นที่ ให้ทีมกลาง หลังจากการลงพื้นที่ 7 วัน

☆ เนื้อหา

สรุปผลการลงพื้นที่ วันที่ 3 พฤศจิกายน 2550

♦ บ้านปู

สิ่งที่ได้เรียนรู้

- ได้รู้จักคนมากขึ้น
- ได้ความรู้เรื่องการนับเดือนไทย และเดือนเมือง รวมถึงการเรียนรู้ประเพณี

วัฒนธรรมของชุมชน

- ได้เรียนรู้ชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนอื่น นอกเหนือจากชุมชนตนเอง
- ได้เพื่อนร่วมงาน

- ความแตกต่างของชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท
- การปรับตัวเข้าหาชุมชน
- ความแตกต่างของชาวบ้านในการกล้าพูดและความกลัว
- ได้เรียนรู้ถึงการเก็บข้อมูล การทำงานวิจัยจากการที่ได้ศึกษากับการได้ ปฏิบัติ

จริง

- ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง
- ได้เรียนรู้ถึงการอยู่ร่วมกัน และฝึกการตรงต่อเวลา
- การเตรียมตัวก่อนลงพื้นที่ โดยมีข้อมูลชุมชนก่อนเล็กน้อย
- การวางตัวและการเข้าหาชุมชนการพูดคุยต้องเป็นกันเอง ใช้ภาษาออกไม้

เข้าใจง่าย (ภาษาเมืองหรือภาษาท้องถิ่น)

- ต้องรู้จักไหว้คนอื่นก่อน
- ต้องทำตัวให้กลมกลืนกับชุมชนมากที่สุด
- ต้องไม่เป็นทางการ

สิ่งที่ต้องปรับปรุง

- การแต่งกายที่เป็นทางการมากเกินไป
- ไม่รู้จักชุมชนมากพอ
- เวลาในการลงพื้นที่น้อย
- เวลาที่ลงพื้นที่ไม่เจอชาวบ้านเนื่องจากชาวบ้านไปทำงาน
- ชุมชนไม่เข้าใจถึงการลงพื้นที่ของทีม
- ทีมไม่พร้อมเนื่องจากติดภาระงานอื่น

★ ข้อสังเกต

เรื่องที่เป็นจุดเด่น : การนับเดือนทางเหนือ จะมีประโยชน์มากในการใช้วางแผนการลงพื้นที่เพื่อไม่ให้ชนกับวันกิจกรรมของชาวบ้าน ถ้ามองต่อยอดข้อมูลเพื่อไปใช้ในเรื่องอื่น ๆ เช่น การรื้อฟื้นภูมิปัญญา, การให้คุณค่าของกิจกรรมในชุมชน

♦ บ้านนากลาง

สิ่งที่ได้เรียนรู้

- ได้เรียนรู้วิถีชีวิตแบบพหุมีพอกิน ของชาวบ้านนากลาง เช่น ปลูกผักเลี้ยงหมูไว้บริโภคเอง หรือหาปลาตามท้องนา ซึ่งช่วยลดค่าใช้จ่ายไปได้มาก

- การอนุรักษ์ประเพณี ที่ยึดถือมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น การนับถือผี ซึ่ง เป็นสิ่งที่ชาวบ้านนากลางยังยึดถือและปฏิบัติมาอย่างไม่ขาด เป็นเหมือนกฎที่ทุกคนให้ความเคารพ ร่วม รับทราบและต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพราะเชื่อว่าช่วยให้เกิดความสงบสุข ความปลอดภัยใน ชุมชน

- การสื่อสารภาษา ระหว่าง ครูและนักเรียน โรงเรียนบ้านนากลางในการเรียน การสอน คือ นักเรียนซึ่งส่วนมากเป็นชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง จะสื่อสารกันด้วยภาษาเผ่า ส่วนครูจะใช้ ภาษาไทยในการเรียนการสอน บางครั้งการสื่อสารก็ไม่ตรงกัน ทำให้นักเรียนรู้ได้ช้า ไม่แน่ใจว่าเข้าใจ ภาษาไทยถูกต้องอย่างที่ครูสอนหรือไม่

- เห็นความร่วมมือ ร่วมใจของชาวบ้านนากลางและการมอบหมายหน้าที่กัน อย่างชัดเจน ในการช่วยกันจัดงานวันลอยกระทง

- ในหมู่บ้านนากลางมีการใช้ยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์ คือมีการไกล่เกลี่ยกันก่อน ที่จะดำเนินไปสู่ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

- ได้ข้อคิดในการจัดประชุมร่วมกับชาวบ้าน จาก รองผู้อำนวยการ โรงเรียน บ้านนากลาง คือก่อนที่จะจัดประชุมร่วมกับชาวบ้านนากลางกลุ่มใหญ่ ควรที่จะจัดประชุมกลุ่มเล็กที่ ประกอบไปด้วยคณะกรรมการหมู่บ้าน และแกนนำหมู่บ้านก่อน จากนั้นคณะกรรมการหมู่บ้านและ แกนนำจะได้นำสิ่งที่ได้ประชุมร่วมกับทีมวิจัย ไปถ่ายทอดสู่ชาวบ้านนากลางด้วยภาษาท้องถิ่น ทำให้ ชาวบ้านเข้าใจง่าย และเข้าถึงสิ่งที่ทีมวิจัยตั้งใจจะถ่ายทอดมากขึ้น

ปัญหา / อุปสรรค

- การสื่อสารระหว่าง ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านนากลาง กับ ทีมพื้นที่ เนื่องจาก ผู้เฒ่าผู้แก่จะถนัดการใช้ภาษาท้องถิ่น มากกว่าภาษาไทย ทำให้การสื่อสารเป็นไปค่อนข้างยากลำบาก ต้องใช้ผู้ช่วยในการสื่อภาษา

- ระยะเวลาที่มีจำกัด ทำให้การลงพื้นที่ เก็บข้อมูลหรือสำรวจพื้นที่ที่มีจำนวนน้อย

- เนื่องจากในหมู่บ้านนากลางมีการจัดงานเทศกาลลอยกระทง ทำให้ชาวบ้าน ไม่สะดวกที่จะเข้าร่วมประชุมได้จึงต้องเลื่อนการประชุมไป

สิ่งที่ควรปรับปรุง

- ทีมพื้นที่ต้องเตรียมตัวให้พร้อม ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ และแก้ปัญหา เฉพาะหน้าให้ได้

- การลงพื้นที่แต่ละครั้งต้องมีจุดมุ่งหมาย และควรวางแผนร่วมกันก่อนลงพื้นที่

ข้อสังเกต / อยากรทราบเพิ่มเติม

- เติมนขบวนต่อต้านยาเสพติด : อยากรทราบเพิ่มเติม เกี่ยวกับใครเป็นผู้จัด

- การจัดการความขัดแย้ง : มีกฎเขียนไว้ เป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่มีปัญหาทางด้านการสื่อสาร (อยากให้ตรวจสอบข้อมูล,วิจัย)

- ♦ บ้านโอง

สิ่งที่ได้เรียนรู้

- การพบปะพูดคุยกับตัวแทนของชุมชน, แกนนำ คือ สอบต.วิชาญ. อาจารย์ลาววรรณ, และพี่ปู้ หลังจากการพูดคุยทำให้ทราบว่าตัวแทนของชุมชนและแกนนำยังมีความสนใจต่องานวิจัยท้องถิ่น แต่เนื่องจากระยะเวลาของการวางแผนการลงพื้นที่ของทีมและการกินหน้าที่ของแต่ละคนทำให้ขาดช่วงในการติดตามผลการวิจัย

- จากนั้นทีมวิจัยได้ชี้แจงถึงการสรุปผลการวิจัยในช่วงแรก (6 เดือน) ว่าได้ผลอย่างไรและขณะนี้ได้ทำสัญญาในการทำวิจัยช่วงที่ 2 (6 เดือน) ในช่วงเดือนตุลาคม ถึง เมษายน 2550

สิ่งที่ควรปรับปรุง

- การนัดหมายการลงชุมชนควรพิจารณาความถี่ห่าง ตามปฏิทินของชุมชนว่าช่วงใดชุมชน มีภารกิจมีกิจกรรมมากในการลงชุมชนก็ควรน้อยลง

- การนัดหมายกับชุมชนควรนัดหมายอย่างน้อย 1 - 2 สัปดาห์เพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมและสะดวกในการเข้าร่วม

- ทีมกลาง, ทีมวิจัย ควรสร้างความเข้าใจต่อแกนนำชุมชนโดยเฉพาะฝ่ายปกครองในส่วนของเป้าหมายและความหมายของงานวิจัยท้องถิ่นเพื่อสร้างความสนใจ แรงจูงใจ ต่อการเข้าร่วมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ปัญหาอุปสรรค

- การประสานงานระหว่างแกนนำในชุมชนไม่ตรงกัน
- การติดต่อสื่อสารในบางครั้งไม่สะดวกเนื่องจากสัญญาณโทรศัพท์ไม่อำนวย
ความสะดวกจึงทำให้การติดต่อประสานงานระหว่างทีมและชุมชนเป็นไปด้วยความยากลำบาก

ข้อสังเกต

- ทีมชาวบ้านยังมีความสนใจ
- ตรวจสอบเป้าหมายกับแกนนำยังมีความเข้าใจ
- มีความขัดแย้งระหว่างผู้ใหญ่บ้าน และอบต. (ขาดการสื่อสารในการทำงาน)

อยากทราบเพิ่มเติม

- ขัดแย้งเรื่องอะไร ? ตรวจสอบข้อมูล

- พบกลไก การจัดการความขัดแย้ง กฎของหมู่บ้าน กฎของตำบล กฎของหมู่บ้าน ฯลฯ (อยากทราบเพิ่มเติม คนทำคือใคร (กฎหมู่บ้าน))

★ วางแผนลงพื้นที่วันที่ 17 พฤศจิกายน 2549

♦ บ้านปู

- หาข้อมูลรอบด้านเพิ่มเติม
- หาทีมวิจัยชาวบ้าน
- แบ่งหัวข้อ และหน้าที่รับผิดชอบของทีมไว้แล้ว
- จากข้อสังเกตให้หาข้อมูลเพิ่มเติม

♦ บ้านนากลาง

- เก็บข้อมูลโดยจะไปชวนอาจารย์ที่โรงเรียนพุดคุย
- ลงพื้นที่พบเจอแกนนำ เช่น พ่อหลวง สอบค. เพื่อสอบถามและหาข้อมูลเพิ่มเติม

♦ บ้านโอง

- ลงพื้นที่เพื่อพุดคุยกับกลุ่มพ่อหลวง
- ข้อเสนอ : ต้องให้ข้อมูลเพิ่มเติมกับกลุ่มผู้ใหญ่บ้าน

กิจกรรมที่ 4 : ลงพื้นที่ครั้งที่ 2 : วันที่ 17 พฤศจิกายน 2549

★ เป้าหมายลงพื้นที่

♦ ทีมบ้านปู : หาข้อมูลการศึกษา ข้อมูลด้านประเพณีและอื่นๆ ,เอา VCD งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้ประธานแม่บ้านบ้านปู

♦ ทีมนากลาง : พบผอ.โรงเรียนนากลาง เพื่อพุดคุยและทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยท้องถิ่น และงานคุมประพฤติและงานยุติธรรมจังหวัด และเก็บประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่ การศึกษา เหมืองที่จะเปิดใหม่ การจัดการเรื่องป่าชุมชน การจัดการน้ำและการจัดการเรื่องที่ดิน

♦ ทีมโอง : 1) การประสานงานกับกลุ่มแกนนำ 2.) อธิบายความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อป้องกัน 3.) หาจุดเชื่อมต่องานคุมประพฤติกับผู้นำชุมชน

★ กระบวนการ

♦ ทีมบ้านปู : 1) ไปโรงเรียนนากลางเพื่อพบอาจารย์สอบถามข้อมูล และเอา VCD ให้ประธานแม่บ้านบ้านปูและชวนคุยต่อเกี่ยวกับเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2) กำหนดบทบาทของทีม โดยคุณรุจิรา และคุณทองศักดิ์มีหน้าที่ชวนคุยกับแกนนำที่ได้กล่าวมาและคุยกับชาวบ้าน ครู

นักเรียน พระที่ได้พบเจอ และคุณจริยาภรณ์ มีหน้าที่จดบันทึก และคอยเสริมเรื่องต่าง ๆ ที่คุณรุจิราและคุณทองศักดิ์ ไม่ได้กล่าวถึง 3) ประสานคนในชุมชน

♦ ทีมากลาง : 1) พบ ผอ.โรงเรียนบ้านนากลางเพื่อหารือประเด็นต่างๆ ที่กำหนดไว้ 2) กำหนดบทบาทของทีม โดยคุณบัวผายและคุณจารุวรรณ ชวนคุยและจดบันทึก 3) ประสานคนในชุมชน

♦ ทีมโง้งน้อย : 1) พบแกนนำชุมชน (ส.อบต.วิชาญ) เพื่อสานต่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและหาจุดเชื่อมต่อกับงานวิจัย 2) กำหนดบทบาทของทีมโดยคุณวิสุทธิรักษ์และคุณวิชายา เล่าชวนคุยและจดบันทึก 3) ประสานคนในชุมชน

★ เวลาและสถานที่นัดพบ

♦ ทีมกลาง นัดเจอที่สำนักงานคุมประพฤติภาค 5 ประมาณ 06.30 น. จะมาถึงสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน 07.00 น. (นัดทีมลำพูนเจอกันประมาณ 7.00 น.) และออกเดินทาง 7.15 นาฬิกา ถึงหมู่บ้านประมาณ 09.30 นาฬิกา (ส่งทีมโง้งน้อย ทีมากลางและสุดท้ายทีมบ้านปู) และนัดรถรับกลับประมาณ 15.30 นาฬิกา (นัดพร้อมกันทั้ง 3 ทีม) เน้นย้ำที่สำคัญทุกคนต้องตรงต่อเวลา เนื่องจากพื้นที่ทั้ง 3 หมู่บ้าน ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ไม่สามารถติดต่อได้ โดยกำหนดว่าทีมบ้านโง้ง เจอกันที่บ้านอบต. วิชาญ, ทีมบ้านนากลาง นัดเจอกันที่วัด ส่วนบ้านปูไม่ต้องนัดเนื่องจากรถตู้ไปส่งเป็นหมู่บ้านสุดท้าย

★ เครื่องมือที่ใช้ : แต่ละทีมจดบันทึก และสรุปเป็นฟลิปชาร์ต

★ การดำเนินงาน

♦ ดำเนินการตามที่ได้วางแผนกันไว้ หากไม่เป็นไปตามแผนให้แก้ไขปัญหาละเอียดหน้าไปก่อน

★ การสรุปงาน

♦ แต่ละทีมต้องสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ สิ่งประทับใจ สิ่งที่ต้องปรับปรุง และส่งให้ทีมกลาง (สำนักงานคุมประพฤติภาค 5) ภายใน 2 วัน หลังจากทิ้งพื้นที่ และเมื่อมีการประชุมวางแผนงานครั้งต่อไปให้นำสิ่งที่เรียนรู้ต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนกันในที่ประชุม

★ เนื้อหา

- ♦ บ้านปู
- สิ่งที่ได้เรียนรู้ในการลงพื้นที่บ้านปู

- ได้เรียนรู้ถึงการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านปูและวิธีการแก้ไข
ปัญหาเรื่องการศึกษาของคณะอาจารย์โรงเรียนบ้านปู

- ได้เรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมของบ้านปูที่มีความเหนียว
แน่น ระหว่างชุมชน วัดและโรงเรียน

- การแต่งกายในการลงพื้นที่ ระหว่างการเข้าหาชุมชน กับการติดต่อ
หน่วยงานราชการ ควรแต่งกายให้ดูเป็นที่น่าเชื่อถือ

- การได้มองเห็นคนที่มีแววในชุมชนที่จะเข้ามาช่วยเหลือทางทีม สกว.
เช่น พี่เฉลิม อ.วัดภา

- การพูดคุยกับชุมชนที่เป็นกันเอง จะทำให้เราได้รับข้อมูลได้มาก และ
ไม่ทำให้ชาวบ้านต้องกดดันในการพูดคุยกับเรา

- การยกมือไหว้เป็นสิ่งที่ควรทำเป็นอย่างแรกเมื่อเจอชาวบ้าน

สิ่งที่ควรปรับปรุง

- ควรกำหนดประเด็นที่จะทำการสำรวจ และกำหนดประเด็นหัวข้อย่อย
ให้ดีกว่าที่จะลงชุมชนบ้านปู และให้เป็นที่ยึดถ่วงกันภายในกลุ่มให้ดี

- การติดต่อกับหน่วยงานราชการควรที่จะมีหนังสือจากทางราชการไป
ด้วย

- การลงพื้นที่บ้านปูควรที่จะลงตอนเย็นเพราะชาวบ้านจะรวมตัวกัน
ในช่วงตอนเย็นหลังจากที่กลับจากการทำงานในไร่กลับมา

- เวลาการลงพื้นที่มีน้อยจึงทำให้เก็บข้อมูลต่าง ๆ ได้น้อย

สิ่งที่บรรลุวัตถุประสงค์

- จากการเก็บข้อมูลรอบด้านในการลงพื้นที่บ้านปู ขณะนี้ได้ประสบ
ผลสำเร็จไปแล้วคิดเป็นร้อยละ 30

♦ บ้านโองน้อย

เป้าหมาย

- การประสานงานกับกลุ่มแกนนำ
- อธิบายความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อป้องกัน
- หาจุดเชื่อมต่องานคุณประพุดกับผู้นำชุมชน

สิ่งที่ได้เรียนรู้

- ชาวบ้านเชื่อฟังผู้นำฝ่ายปกครองจึงส่งผลต่อความร่วมมือในการทำงานวิจัย

- ผู้ใหญ่บ้านยังเข้าใจ งานวิจัยไม่ถูกต้องจึงถ่ายทอดสู่ชาวบ้านไม่ชัดเจนและถูกต้อง อาจเกิดจาก 1) เกิดจากทีมยังทำความเข้าใจไม่มากพอและถ่ายทอดไม่ตรงจุด 2) ประสบการณ์ของผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านที่มองว่าภาครัฐจ่านำเงินทุนมาพัฒนาและมีประโยชน์แอบแฝง

- ไม่ควรจับประเด็นที่อ่อนไหวมาพูดคุย เช่นการคอร์รัปชันของกลุ่มผู้นำ
- เริ่มต้นหากคนมีแวว : แกนนำกลุ่มต่าง ๆ, คณะกรรมการหมู่บ้าน, อ.ส.ก. ชุน

ศึกษานี้เกี่ยว

- งานวิจัยควรเริ่มจากกลุ่มคนที่มีความรู้ก่อนแล้วจะมีผลต่อกลุ่มผู้นำเพื่อให้เกิดความสนใจ

อยากเข้าร่วม

- ในชุมชนมีกิจกรรมที่อาศัยความร่วมมือ การลงแขก (ชุม)
- มีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

สิ่งที่ได้ทำ

- ผ่าผู้ใหญ่บ้านและ อบต. วิชาญเช็คข้อมูลมือสอง สร้างความเข้าใจเบื้องต้นกับ

กลุ่มคนมีแวว

- พบ อบต. วิชาญเพื่อเช็คเป้าหมายรอบสอง สร้างความเข้าใจเพื่อให้ตรงกัน
- หาวิธีการเข้าหาชุมชนใหม่ : การเข้าชุมชนไม่ต้องการแจ้งล่วงหน้า, นำคดี

ไปให้ผู้ใหญ่บ้านทำ (เชื่อมกับคุณทองศักดิ์)

ปัญหา / อุปสรรค

- การมีอคติของผู้นำชุมชน
- การประสานงาน : ไม่ตรงประเด็น, ไม่ชัดเจน, ไม่ต่อเนื่องวันช่วงไปนาน

แผนครั้งต่อไป

- ประชุมกลุ่มแกนนำ
- นำคดีของงานคุมประพฤติไปเชื่อม
- ทำความเข้าใจข้อมูลมือสอง

เครื่องมือที่จะใช้

- คดี
- การพูดคุยรายบุคคลแบบไม่เป็นทางการ

♦ บ้านนากลาง

เป้าหมาย

- พบผอ.โรงเรียนนากลาง เพื่อพูดคุยและทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยท้องถิ่นและงานคุมประพฤติและงานยุติธรรมจังหวัด
- เก็บประเด็นความขัดแย้ง ได้แก่ การศึกษา เหมืองที่จะเปิดใหม่ การจัดการเรื่องป่าชุมชน การจัดการน้ำ การจัดการเรื่องที่ดิน

กระบวนการ

- พุดคุยโดยรวมกับครูใหญ่ก่อนในเรื่องงานวิจัยท้องถิ่นและงานคุมประพฤติและงานยุติธรรมจังหวัด ได้นำหนังสือเกี่ยวกับกฎหมายไปมอบให้โรงเรียนส่วนหนึ่ง
- แยกกันเก็บข้อมูล คุณบัวผาย เก็บประเด็นเรื่องการศึกษา คุณอรพินธ์และคุณจรรวรรณ เก็บประเด็นเรื่อง ดิน ป่าชุมชน และการนับถือผี

สิ่งที่ได้เรียนรู้

- ได้สร้างสัมพันธภาพกับชาวบ้านเพิ่มขึ้น การชวนคุยควรผ่อนคลาย
- การหาข้อมูลเรื่องความขัดแย้งต้องระมัดระวังไม่ให้กระทบในด้านความรู้สึกรวมทั้ง 2 ฝ่าย หรือทำให้เกิดความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้น
- ได้รู้จักครูในโรงเรียนบ้านนากลางเพิ่มขึ้น และได้ชักชวนให้มาร่วมทำงานวิจัยร่วมกันกับทีมงาน
- ได้แนะนำหน่วยงานคุมประพฤติและสำนักงานยุติธรรมจังหวัดให้แก่ครู โรงเรียนบ้านนากลาง
- ได้ข้อมูลเพิ่มเติมในเรื่อง ดิน ป่าชุมชน การนับถือผี และได้สอบถามประเด็นปัญหาการศึกษาโรงเรียนบ้านนากลางจากกลุ่มชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งข้อมูลที่ได้อีกก็เหมือนกับข้อมูลที่ได้ศึกษาในการทำงานระยะที่ 1
- การตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งเรื่องกาเปิดเหมืองใหม่ระหว่างผู้นำชุมชน และชาวบ้าน มีวิธีการจัดการความขัดแย้งอย่างไรบ้าง

ปัญหาและอุปสรรค

การเดินทางไปยังแต่ละที่ ในบ้านนากลางต้องเดินเท้า ซึ่งบางแห่งอยู่ไกล อาจเสียเวลาในการเดินทางบ้าง

- มีร้านก๋วยเตี๋ยวเพียงแห่งเดียว มีอาหารการกินให้เลือกน้อย
- เข้าใจผิดเรื่องนัดเวลากลับสำนักงาน
- ข้อมูลที่ได้บางส่วนเช่นข้อมูลการศึกษา ยังได้ข้อมูลเพิ่มเติมอยู่

สิ่งที่ควรปรับปรุง

- ไม่คิดแทนชาวบ้าน หาข้อมูลให้รอบด้าน ไม่ด่วนตัดสินใจ
- ไม่ถามซ้ำ เพราะอาจมีผลต่อข้อเท็จจริงของข้อมูลที่ได้
- ควรสร้างสัมพันธภาพกับชาวบ้านมากขึ้น ลงชุมชนไม่ควรเว้น

ช่วงนาน ชาวบ้านถามถึง และอาจเชื่อมต่อไป

- เตรียมน้ำและอาหารกลางวันไปด้วย เพราะร้านอาหารมีร้านเดียว
- ควรตกลงกับทีมเรื่องเวลากลับสำนักงานให้ชัดเจน

วางแผนครั้งต่อไป

- จัดการ Counseling ทั้ง 2 ฝ่าย โดยแยกเป็น กลุ่มครู + คณะกรรมการสถานศึกษาและอีกกลุ่มคือ ผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนบ้านนากลาง จากนั้นนำทั้ง 2 กลุ่ม มารวมกันเพื่อพูดคุยแก้ปัญหาด้วยกัน

- นำข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาไปให้ผู้นำชุมชนและชาวบ้านศึกษา เพื่อจะได้นำความเข้าใจ

กิจกรรมที่ 5 : ประชุมวางแผนการดำเนินงาน / การเปลี่ยนแปลงพื้นที่การทำงาน

★ เป้าหมาย

♦ ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์ของทีม และความเป็นจริงของการทำงานในปัจจุบัน

★ วัตถุประสงค์

- ♦ เพื่อทราบข้อมูลการทำงานและความรู้สึกร่วมของทีม เพื่อวางแผนการทำงานต่อไป

★ วัน เวลา สถานที่

♦ วันที่ 14 ธันวาคม 2549 เวลา 09.00 – 16.30 นาฬิกา ณ ห้องประชุม สกว. คณะอุตสาหกรรมเกษตร แม่เหียะ

★ ผู้เข้าร่วมประชุม

♦ ทีมสำนักงานคุมประพฤติภาค 5

- นางอรพินธ์ สุวรรณประ
- นางสาวรุจิรา กมลรัตน

♦ ทีมสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน

- นางสาวจารุวรรณ มุลธิ
- นายวีระชาติ จันทวร
- นางสาวจริยาภรณ์ จันทร์หล้า
- นายพนงศักดิ์ ใจมา
- นางสาววิชาชา อะโนศักดิ์
- นายวิสุทธิรักษ์ วงศ์คม

♦ ทีม สกว.

- นายชีวัน จันทรธรรม
- นางอาภา พงศ์ศิริเมสน
- นางสาวพรทวิ ยอดมงคล

★ เนื้อหาการประชุม

ผช.วีระชาติ เป็นตัวแทนพูดถึงความรู้สึกรของทีมสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน ในการทำงานวิจัย ระยะที่ 2 ซึ่งได้รวบรวมมาจากการประชุมวันที่ 13 ธันวาคม 2549

1. ความรู้สึกของทีม

กังวลเรื่องระยะเวลาในการทำงานวิจัย เนื่องจากเหลือระยะเวลาเพียง 4 เดือน จากระยะเวลา 6 เดือน และการทำงานยังไม่คืบหน้าเท่าที่ควร

2. ทีมคุมประพฤติ

- มีการปรับเปลี่ยนบ่อยทำให้ขาดความต่อเนื่อง
- คนใหม่ยังมียังมีองค์ความรู้น้อยอยู่ ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ ไม่มีความชำนาญในการทำงานวิจัย
- ทีมมีงานประจำรับผิดชอบอยู่ ทำให้ทำงานวิจัยไม่เต็มที่ เช่นลงพื้นที่ตามกำหนดไม่ได้เนื่องติดภารกิจงานประจำสำนักงาน ไม่มีเวลาปรึกษาหารือกันมากเท่าที่ควร และไม่ได้วางแผนการลงพื้นที่ อย่างครอบคลุม
- กลัวเพื่อร่วมงานไม่เข้าใจในการทำงานวิจัย เช่น การลงพื้นที่บ่อย ๆ ไม่ค่อยได้อยู่สำนักงาน
- มีวัยและมีตำแหน่งแตกต่างกัน บางครั้งเกิดความเกรงใจ ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในมุมที่แตกต่างออกไป
- ทีมมีเพียง 2 คน ขาดคนใดคนหนึ่งไป ทำให้ไม่ต่อเนื่อง
- งบประมาณหมด บุคลากรถูกตัด มีผลต่อการทำงานวิจัย

3. การทำงาน

- มีการกำหนดพื้นที่เป้าหมายก่อน ไม่ได้เกิดจากพื้นที่เป้าหมายเรียกร้องเอง
- ลงพื้นที่พร้อมกันทั้ง 3 หมู่บ้าน ทำให้การขับเคลื่อนยังไม่ดีพอ
- พื้นที่เป้าหมายอยู่ห่างไกล ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ ลงพื้นที่บ่อย ๆ ไม่ได้ (คุณวิสุทธิรักษ์ เสนอว่าควรรหาหมู่บ้านใกล้ ๆ เพื่อจะสามารถลงพื้นที่ได้บ่อยขึ้น)
- การทำงาน มุ่งแต่ประเด็นปัญหาอย่างเดียว ควรเปลี่ยนเป็นเริ่มจากประเด็นที่ชาวบ้านทำได้ดีแล้ว เป็นการพัฒนา จะทำให้ทีมได้รับความร่วมมือที่ดีจากชาวบ้าน
- อยากทราบว่าทีม สกว. จะปรับแผนการทำงานหรือไม่
- ทีมอยากได้รูปแบบการทำงานในระยะแรก

4. การเติมความรู้

- การเติมความรู้บางอย่างไม่ตรงกับความต้องการของทีมคุณประพติ

5. ตัวชี้วัด

- อะไรคือตัวชี้วัดที่แสดงถึงการพัฒนาของทีม
- ความต้องการ สกว. ที่มีต่อทีม

6. สิ่งทีทีมงานคำนวณต้องการให้ผช.วีรชาติช่วย อยากให้ผช.วีรชาติ ช่วยเป็นกระบอกเสียงในบางครั้งทีทีมไม่กล้าพูด เช่น กรณีวานเพื่อนร่วมงานให้ช่วยรับรายงานตัวแทน

คำแนะนำจาก หัวหน้าอรพินธ์

- ขณะนี้เรากำลังทำงานในระดับที่ 4 คือ การชวนชาวบ้านมาทำงานวิจัยร่วมกับเรา การเข้าไปนั่งในใจชาวบ้าน
- จะมีทุนสำหรับสนับสนุนผู้ที่กำลังเรียน ป.โท และเรียนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
- การทำงานจำเป็นจะต้องมีระเบียบวินัย จัดการงานประจำให้เรียบร้อยไว้ก่อนลงพื้นที่ต้องรู้จักวางแผนในการทำงาน

คำแนะนำจาก พี่นุ้ยสกว.

- หัวใจสำคัญคือ การให้คุณค่าต่อชาวบ้าน ต่องานที่ทำและตนเอง เชื่อว่าเราทำได้
- ความรู้สึก คือหนักใจ เกี่ยวกับการถ่ายทอดงาน สกว. คิดว่างานง่าย ๆ ทีทีม สกว. ทำประจำจะกลายเป็นเรื่องยากขององค์กรหลาย ๆ หน่วยรวมถึงคุณประพติด้วย
- การแสดงความคิดเห็นเชิงไม่เห็นด้วยกับผู้อาวุโสกว่า ควรพูดด้วยเหตุผล มีท่าทีอ่อนน้อม ไม่ก้าวร้าว สิ่งสำคัญคือการ ตั้งใจฟัง
- ทำงานประจำกับงานวิจัยไปด้วยกัน

ที่ต้อง

- การทำงานเชิงรุก ต้องมี **Concept** /เป้าหมาย เชื่อว่างานวิจัยทำได้ แล้ววิธีการหรือเงื่อนไขก็จะบรรลุ เช่น โครงการ 30 บาท รักษาทุกโรค ชาวบ้านเห็นด้วยเนื่องจากได้จ่ายค่ารักษาน้อย แต่ทางโรงพยาบาล ไม่เห็นด้วยเนื่องจากได้รายได้น้อย แต่ใช้ค่ารักษาหรือเครื่องมือแพง วิธีการ ก็คือทำให้ชาวบ้านสุขภาพดี โดยไม่ต้องรักษาที่โรงพยาบาล เน้นการสร้างไม่ใช้การซ่อม ส่วนเงื่อนไข คือ ลดงานหน้าดัก แล้วผลการทำงานเป็นอย่างไร

การปรับพื้นที่ โดยใช้เครื่องมือคือบัตรคำในการระดมความคิดเห็น สรุปได้ดังนี้

1. เป้าหมายการทำงานระยะต่อไป: ตอบภารกิจงานคุณประพจน์

สร้างการเรียนรู้ร่วมกันกับชาวบ้านในการแก้ไข โดยพัฒนาจากความต้องการของชุมชน

2. พื้นที่เป้าหมาย

- เปลี่ยนเป็นลง 1 พื้นที่ คือ บ้านนากลาง เนื่องจากทำงานไว้มากแล้ว แต่จะขอให้ 2 พื้นที่ คือ บ้านโอง และบ้านปู มาร่วมกิจกรรม /เรียนรู้

- สรุปเป็นความรู้ในการทำงาน

* งานคุณประพจน์ สอดคล้อง : คู่มือ, งานกิจกรรม: บูรณาการเครือข่ายมาร่วม

* งานยุทธธรรมจังหวัด ชุมชนนำร่องปรับใช้กับชุมชนนำร่อง, เครือข่ายยุทธธรรมชุมชน : กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของชุมชน

* คุณประพจน์ภาค หนุนเสริม : สิ่งที่ควรหนุน ?, ขยายผล : คุณสมบัติคนทำงาน (ยุทธธรรม) ที่เหมาะสมกับชุมชน + วิธีการ+คู่มือ, สร้างการยอมรับวิธีการทำงานแบบใหม่, ถอดการเรียนรู้การทำโครงการต่างๆ ของลำพูน

3. วิธีการทำงานของทีม

ทีมพื้นที่หลัก	ทีมพื้นที่รอง
1. จัดเวทีชาวบ้าน 2. ยกประเด็นปัญหา/หาโจทย์ 3. หาทีมวิจัย 4. สร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจกับชาวบ้าน 5. จัดกิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย 6. ใช้ภารกิจของคุณประพจน์เชื่อมต่อชุมชน 7. ค้นหาวิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีชุมชน	1. ลงพื้นที่ต่อเนื่องเพื่อสร้างความพร้อม เป้าหมายคือ ไม่อยากทิ้ง 2 ชุมชน ไปทำอะไร คือ ออกไปเติมความรู้ 2. เติมความรู้คนมีแววและให้เข้าร่วมกิจกรรมบ้านนากลาง 3. ใช้ภารกิจคุณประพจน์เชื่อมต่อแกนนำ 4. หากคนมีแววทีมวิจัยชาวบ้านเพิ่ม *5. สร้างความเข้าใจกับพื้นที่ ในการปรับแผนในระยะต่อไป 6. เปิดช่องทางในการติดต่อกับยุทธธรรมจังหวัด 7. Check เป้าหมายในการลงพื้นที่

♦ เตรียมการลงพื้นที่ในวันที่ 15 ธันวาคม 2549

1. ผู้เข้าร่วมประชุม ได้แก่ ครู ผู้นำชุมชน ประมาณ 10 คน
2. สถานที่ อาคารอเนกประสงค์ข้างวัดนากลาง
3. กิจกรรม ฉาย VCD
4. เป้าหมาย หาคณทำงานวิจัย
5. สถานการณ์ล่าสุด ผู้นำอยากแก้ปัญหาไม่ให้ขัดแย้ง
6. อุปกรณ์ เครื่องเล่น VCD (เซ้าท์), ทีวี (ยืมชาวบ้าน), กระดาษฟลิปชาร์ต (วรรณ),

ปากกาคอมพิวเตอร์ (ชัย)

7. เวลา นัดชุมชน 9.00 นาฬิกา

○ ออกจากเชียงใหม่ 6.30 นาฬิกา

○ ออกจากลำพูน 7.00 นาฬิกา

♦ ขั้นตอนทำกิจกรรม

1. แนะนำตัวเอง (พี่หนุ่ม)
2. ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมครั้งนี้ (เซ้าท์ + ชัย)
3. ทบทวนวันที่ 5 มิถุนายน 2549 (เซ้าท์ + ชัย)
4. ฉาย VCD (เซ้าท์)
5. ให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นต่อ VCD (น้อง + วรรณ เขียน)
6. ชวนคุยถึงเรื่องที่จะทำต่อไป อย่างไร (มีว)
7. นัดหมายครั้งต่อไป จะทำอะไร (วรรณ)
8. สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ (วรรณ)
9. บันทึกเหตุการณ์ บรรยากาศ (น้อง)

* หมายเหตุ สังเกตคนมีแววในการทำงานตั้งแต่ต้นจนจบ ทีมกลางคอยเสริมในประเด็นที่ตกหล่น

กิจกรรมที่ 6 : ลงพื้นที่ วันที่ 15 ธันวาคม 2550

★ เป้าหมาย

- ♦ เพื่อทบทวนการทำงานของทีมนักวิจัยกับชาวบ้าน
- ♦ เพื่อทบทวนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยท้องถิ่นให้กับชาวบ้าน

★ วันเวลาสถานที่

♦ วันที่ 15 มกราคม 2550 เวลา 09.00 – 13.00 นาฬิกา ณ ศาลาวัดบ้านนา
กลาง ต.ลิ้ อ.ลิ้ จ.ลำพูน

★ บันทึกการลงพื้นที่

บรรยากาศในช่วงแรกที่ทีมไปถึงชุมชน ทีมได้พบปะกับชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัยกลางคนและวัยชราและกลุ่มผู้นำชุมชน บรรยากาศโดยรวมมีความเป็นกันเอง ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความสนใจในการจัดเวทีในครั้งนี้ และที่แปลกไปกว่าครั้งก่อน ๆ ที่ลงพื้นที่ คือ ทีมของเราได้นำวีซีดีมาฉายเพื่อสร้างความเข้าใจแก่ชาวบ้าน

ผู้ที่ดำเนินการในเวทีคนแรก ก็คือ ผู้ช่วยวิรัชดิ เริ่มต้นด้วยการแนะนำทีมคุมประพฤติจังหวัดลำพูนซึ่งมีรายชื่อดังต่อไปนี้

♦ ทีมคุมประพฤติจังหวัดลำพูน

ผู้ช่วยวิรัชดิ จันทกร (พี่หนุ่ม)
นายทนงศักดิ์ ใจมา (เซ้าท์)
นางสาววิชาดา อะโนศักดิ์ (น้อง)
นางสาวจารุวรรณ มูลธิ (วรรณ)
นางสาวจริยาภรณ์ จันทล้ำ (ม๊ว)

♦ ทีมคุมประพฤติภาค 5

หัวหน้าอรพินธ์ สุวัฒน์ปุระ (หัวหน้าอร)
นางสาวรุจิรา กมลรัตน (ยู๊)

♦ ทีม สกว.

พี่บู๊
พี่นุ้ย

♦ ทีมชาวบ้านที่เข้าร่วม

ผอ.สุรินทร์ (ผอ.บ้านนากลาง)
อาจารย์อัษฎา อภิวงค์งาม (ครูโรงเรียนบ้านนากลาง)
อาจารย์วรณัฐ (ครูโรงเรียนบ้านนากลาง)
นายพงษ์ศักดิ์ (อบต.บ้านนากลาง)
นายดวงแก้ว
นายจันทร์

นายแก้วดา
 นายดวงจันทร์
 นายเมืองคำ ยะแปง
 นายอุดม
 พ่อหลวงธราเทพ
 พ่อหลวงสุพัฒน์
 นายแก้ว
 นายเกรียงไกร
 นายดีบ
 นายแก้วคำ
 นางนนิชา (พี่ตอกแก้ว)
 นางยุพา
 นางหล้า ศรีวิชัย
 นางผัด คำมี
 นางจันทร์คำ
 นางยอด
 นายมานพ

หลังจากที่ทีมและชาวบ้านแนะนำตัวเรียบร้อยแล้ว คุณทองศักดิ์ได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการมาครั้งนี้ของทีม ดังนี้

1. เพื่อเป็นการประสานงานต่อ
2. เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและให้ชาวบ้านตระหนักถึงปัญหา
3. หากกลุ่มคนมีแนว

ต่อมาคุณรุจิรา ได้ทบทวนทุนเดิมของวันที่ 5 มิถุนายน 2549 หลังจากทบทวนทุนเดิมจบทีมก็ทำการฉาย วิซีดี ให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมเวทีรับชม ซึ่งเนื้อหาใน วิซีดี ได้กล่าวถึง งานวิจัย, ทบทวนของพี่เลี้ยง, และประเด็นการจัดการปัญหา เมื่อชมวิซีดีจบ คุณวิชายาได้ดำเนินการให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นจากการชมวิซีดี ในระหว่างที่แสดงความคิดเห็นกันนั้น บรรยายากส่อข้างที่จะตั้งเครือข่ายมีการถกเถียงกันบ้างระหว่างกลุ่มผู้นำ แต่ก็มีคลี่คลายสถานการณ์ได้โดย พี่หนุ่ม และทีมสกว. ก่อนปิดเวที ทีมได้รับสมัครบุคคลที่มีความสนใจที่จะเข้าร่วมทำงานวิจัย ซึ่งมีประมาณ 8 คน มีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. อ้ายแก้วคำ
2. อบต. ศักดิ์

3. หมอเมืองแก้ว
4. พี่ดอกแก้ว
5. อาจารย์วรัญ
6. อบต. เมืองคำ
7. พ่อหลวงเทพ
8. พ่อหลวงสุพัฒน์

และทีมยังได้ตั้งประเด็นให้ทั้ง 8 คนหาแนวร่วมมาสมทบโดยทีมจะยึดทั้ง 8 คน เป็นหลักก่อน

★ สรุปบทเรียน สิ่งที่ได้เรียนรู้

- ♦ ทีมเห็นความตั้งใจของชาวบ้าน
- ♦ ชาวบ้านให้ความเป็นกันเองกับทีมมากขึ้น
- ♦ เห็นถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับทีมโดยการนำชุมชนเป็นตัวตั้ง
- ♦ การควบคุมสถานการณ์ของทีม เช่น สถานการณ์ไหนควรตัดหรือให้กำลังใจ
- ♦ เห็นคนมีแววมากขึ้น เช่น อ้ายแก้วคำ
- ♦ โรงเรียนให้ความสนใจมากขึ้นกว่าเดิม
- ♦ ทีมควรกล้าพูด กล้ายืนขึ้น กล้าคิด กล้าคิดนอกสถานการณ์แต่สิ่งที่นำมาแย้งกันคือเหตุและผล
- ♦ เรื่องที่พูดคุยกันในวงประชุม (นินทา) หรือคำพูดของคนในชุมชนมักมีมูลเสมอ(ประมาณ 10%)
- ♦ ชุมชนขาดการมองเห็นผลประโยชน์ร่วมกัน
- ♦ ประเด็นที่พูดคุยกันในเวทีถ้าไม่กระทบใครคนในชุมชนจะมาร่วมอย่างเต็มที่ถ้าเป็น
- ♦ ประเด็นแก้ปัญหาจะได้เพียงคนบางกลุ่มเท่านั้น ที่มีส่วนได้เสีย
- ♦ ความไม่โปร่งใส ทำให้ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ
- ♦ การเขียนสารจให้ชาวบ้านควรเขียนตัวหนังสือใหญ่ ๆ และควรใช้สีเน้นให้เห็นความสำคัญเสนอวิธีการจัดเก็บข้อมูล
- ♦ การจับประเด็น คือ การฟังและจดบันทึก
- ♦ กรณีการพูดคุยถ้ามีการหลุดประเด็นสามารถที่จะพูดคุยต่อได้ แต่ต้องรู้จักคนในวงเป็นอย่างดีและต้องลงสู่เป้าหมายให้ได้
- ♦ เมื่อมีการคุยให้รับเข้าบทเรียนในทันทีและสรุปแต่ต้องกลับเข้ามาถึงจริงให้ได้

- ♦ เรื่องบางเรื่องควรให้ชาวบ้านทำเอง (คนที่พอมีทักษะในการเขียน)
- ♦ การฟัง การดู วิชิตี ควรฟังแบบใส่ใจ
- ♦ ข้อมูลแต่ละแบบมีการแบ่งหมวดหมู่ต่างกัน
- ♦ ทีม ๆ กล้าแสดงออกในบทบาทของผู้นำ / ขณะจัดเวทีเขียนฟริบชาร์จ
- ♦ การใช้ วิชิตี เป็นสื่อ กับชุมชนให้รู้จักงานวิจัย มากขึ้น
- ♦ ทีมมีความกระตือรือร้น มากขึ้น

★ สิ่งที่ต้องปรับปรุง

- ♦ สถานที่และอุปกรณ์ไม่พร้อมในการจัดเวที
- ♦ ทีมไม่มั่นใจในการจัดเวที
- ♦ การตรงต่อเวลา
- ♦ การเคลียร์งานภารกิจประจำ
- ♦ การประสานงานควรมีความชัดเจนทั้งกับทีมงานและชาวบ้าน
- ♦ ทีมบางคนกำลังเคยลงพื้นที่บ้านนากลางเป็นครั้งแรกทำให้นักสภาพไม่ออก ต้องศึกษาให้มากขึ้น
- ♦ ทีมยังจำชาวบ้านไม่ได้
- ♦ การทำรายงานควรมีรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม ผลสรุปและสิ่งที่จะทำต่อไป

★ การทำงานในครั้งต่อไป

- ♦ ทำความเข้าใจกับทีมชาวบ้าน 8 คน (แต่วิธีการทีม สกว.ให้ทีมคิดเอง)
- ♦ การนัดประสานงาน ควรขอวันเผื่อไว้สัก 2 – 3 วัน เพื่อหาวันว่างตรงกัน เช็กวันที่เข้าร่วมว่ามีกี่คน ใครบ้าง ประเด็นที่ได้พูดคุยไปแล้ว
- ♦ ทำความเข้าใจกับทีมที่ไม่ได้รายงาน
- ♦ รายงานประชุมทีมและรายงานประชุมชาวบ้าน (เอาเฉพาะชื่อผู้เข้าร่วม, ผลสรุป และสิ่งที่จะทำในครั้งต่อไป)

★ เสนอแนะการตัดสินใจคนมีแวว

- ♦ ใจอาสา, ความสนใจ
- ♦ ความเข้าใจเรื่องความร่วมมือ
- ♦ ตัวเชื่อมคนในชุมชน
- ♦ มีความจริงใจและจริงจัง
- ♦ มีความชัดเจนในเรื่องของงานวิจัยเพื่อป้องกัน
- ♦ คำถาม ใจหายที่ชุมชนอยากทำ, ความมีส่วนร่วม
- ♦ ลงมือทำ (ปฏิบัติเอง)

- ♦ ไม่มีผลประโยชน์บังหน้า
- ♦ การพูด (เป็นการแสดงความมีส่วนร่วม), กริยาท่าทางการแสดงออก ณ เวลานั้น

ชื่อ	จุดแข็ง	จุดอ่อน	ข้อสังเกต
อ้ายแก้วคำ	มีความพร้อมที่อยากจะ ทำใจอาสา	- ขาดความเข้าใจในเรื่องงานวิจัย - ควรมีการเติมความรู้ในเรื่องของ การวางแผน	
พ่อหลวงเทพ	- มีอุดมการณ์, ตั้งใจ - มีอิทธิพลต่อชุมชน - เน้นงานพัฒนา - เป็นคนพูดตรง	- ใจร้อน, หัวแข็ง - ขาดความชัดเจนเรื่องงานวิจัย - งานพัฒนาอาจเป็นอุปสรรคใน อนาคต - อยากสร้างผลงาน - คิดระบบสั่งการ (โครงสร้าง)	- เช็กความสัมพันธ์กับพ่อ หลวงสุพัฒน์
อบค.ศีกดิ์	-	- ไม่ค่อยมีส่วนร่วมในกลุ่มเหมือน ทุกครั้ง	
หมอมืองแก้ว	-	- ยังมีข้อมูลไม่พอที่จะวิเคราะห์ ได้เนื่องจากเพิ่งมาครั้งแรกจึงมี แค่การตั้งคำถามเป็นส่วนใหญ่	
พี่ดอกแก้ว	- มีความสนใจ - มีแววที่จะเข้าใจงาน วิจัยเพื่อท้องถิ่น - มีใจอาสา	- ยังไม่ได้แสดงออกถึงแนว ความคิด	- ควรสร้างความมั่นใจให้ พี่ดอกแก้ว
อ.วรัญ	- มีความชัดเจนในเรื่อง ของงานวิจัย	- ใจที่อยากจะทำ (มีเล็กน้อย)	- ทีมควรทำงานร่วมกับ ผอ. โรงเรียน เพื่อให้ อ.วรัญ เข้า มาร่วมกับทีม (กับ ผอ. โรงเรียนทีมไม่หวังผล / หา เพื่อนร่วมทำงานกับ อ.วรัญ ด้วย)
อบค.เมืองคำ	-	- ยังมีข้อมูลไม่พอในการวิเคราะห์	
พ่อหลวงสุพัฒน์	- พูดเก่ง - เน้นความร่วมมือ - ความชัดเจนเรื่อง- งานวิจัยยังไม่เข้าใจ- (ความร่วมมือต้องมา- ก่อน)	- ใจอาสา	- เช็กความสัมพันธ์กับพ่อ หลวงเทพ - พ่อหลวงสุพัฒน์สนิทกับทาง โรงเรียนมากกว่า - ถ้าเป็นประเด็นการศึกษาอย่า ให้หลุด

กิจกรรมที่ 7 : ลงพื้นที่ วันที่ 26 มกราคม 2550

★ เป้าหมาย

♦ เพื่อให้ทีมงานชาวบ้าน จำนวน 8 คน ที่เสนอตัวเข้าร่วมงานเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2549 เข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

♦ ร่วมกันวางแผนการทำงานที่ชาวบ้านสนใจ

★ วัตถุประสงค์

♦ ทำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

♦ กำหนดแผนการทำงานระยะต่อไป

★ วัน เวลา สถานที่

วันที่ 26 มกราคม 2550 เวลา 09.30 – 13.00 นาฬิกา ณ ศาลาเอนกประสงค์
บ้านนากลาง ต. ลี้ อ. ลี้ จ. ลำพูน

★ รายนามผู้เข้าร่วมประชุม

♦ ชุมชนบ้านนากลาง

- คุณคำจื้อ
- คุณเคนศ อุตสาพะแล
- คุณคำแก้ว
- คุณวรรณ พันยะ
- คุณฐิติรา ประนันท์
- คุณสุณี สีวิมา
- คุณบุญโย อุปป์
- คุณพงษ์ศักดิ์ คำมี
- คุณนะคำ ปันทวัน
- คุณธราเทพ ปันทวัน
- คุณสุพัฒน์ บุญมา
- คุณรุจิรา กมลรัตน
- คุณจริยาภรณ์ จันทร์หล้า
- คุณจารุวรรณ มูลธิ
- คุณวิชาชา อะโนศักดิ์

- คุณอาภา พงศ์ศิริแสน
- คุณวิสุทธิรักษ์ วงศ์คม
- คุณทองศักดิ์ ใจมา
- คุณพรทวี ยอดมงคล
- คุณบัวผาย ละขอมสัก
- คุณอรพินธ์ สุวัฒน์ประ

★ กระบวนการ

♦ กิจกรรมที่ 1 : คุณวิสุทธิรักษ์ วงศ์คม เริ่มต้นพูดคุย (Small Talk) แนะนำผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด

♦ กิจกรรมที่ 2 แนะนำตนเองไปหน้าปริศนา

- ผู้ดำเนินกิจกรรม คุณจารุวรรณ มุลธิ
- อุปกรณ์

1. กระดาษ A4
2. ปากกาเคมี

- วิธีการ

1. แจกกระดาษคนละ 1 แผ่น ปากกา 1 ด้าม
2. ชี้แจงให้ผู้เข้าร่วมประชุม วาดรูปไปหน้าตนเองเน้นจุดเด่นให้คนอื่นรู้จัก
3. กำหนดเวลา 5 นาที
4. เก็บภาพคืนและสลับภาพ
5. แจกภาพวาดให้ผู้เข้าร่วมประชุม
6. ให้ผู้ร่วมประชุมทายภาพที่ได้รับแจกว่าเป็นใคร และบอกเหตุผลว่ารู้จักเพราะอะไร

- บรรยากาศในการทำกิจกรรม สนุกสนานเป็นกันเอง คึกคักมาก

♦ กิจกรรมที่ 3 ทบทวนงานวันที่ 15 มกราคม 2550

- ผู้ดำเนินกิจกรรม คุณจริยาภรณ์ จันทร์หล้า
- อุปกรณ์ ไม่มี
- วิธีการ 1. ทบทวนการประชุม วันที่ 15 ธันวาคม 2549 และสอบถามความเข้าใจเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมพูดถึงความเข้าใจ

☐ พ่อหลวงสุพรรณผู้ใหญ่บ้าน : พูดเรื่องโรงเรียนว่ามีความร่วมมือกันมากขึ้น เพราะพบกันบ่อยครั้งขึ้น

☐ พ่อหลวงธราเทพ : หมายถึงความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน หลังการทำงานพูดคุยกันการประสานโรงเรียนดีขึ้น ถ้าจะให้ดีเพิ่มขึ้นชุมชนต้องโรงเรียนมากขึ้น โดยให้คำพูดว่า “ให้ชุมชนเข้าหาโรงเรียนแทนน้อ”

☐ พ่อหลวงสุพรรณ : ในภาวะที่ไม่สงบจะดูโรงเรียนมากขึ้นรวมทั้งอนามัยยัดช่วยเหลือ

☐ อ.วรัญ : โรงเรียนก็ไม่อยากขอให้กำลังใจมากกว่าการจัดผัดอยากให้อยู่กันแบบพี่น้อง บุคลากรดี ขอให้เป็นแนวทางเดียวกันโรงเรียนนี้วิชาการดี แต่สภาพแวดล้อมโรงเรียนอื่นอาจดีกว่าโรงเรียนนี้

☐ พ่อหลวงธราเทพ : เน้นการปกครองอยากหาแนวทางร่วมกัน

☐ คุณคำแก้ว : อยากให้ความร่วมมือเต็มที่ บางครั้งคนที่ทำงานแบบนี้อาจจะถูกว่าบ้าง

**** คุณจริยาภรณ์ สรุพบว่าวันที่ 15 ธันวาคม 2549 หลังจากดู VCD แล้วมีผู้สนใจจะทำงานเพื่อพัฒนาบ้านเราด้วยกัน 8 คน****

♦ กิจกรรมที่ 4 การทำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- ผู้ดำเนินกิจกรรม คุณวิสุทธิลักษณ์ วงศ์คม

คุณวิสุทธิรักษ์ : สรุปให้ที่ประชุมฟังว่าการร่วมมือเป็นผลดีร่วมกันและสอบถามถึงความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกันมากขึ้น โดยให้ผู้เข้าร่วมประชุมให้ความหมายและเล่าประสบการณ์การทำงานร่วมกันในชุมชน

☐ พ่อหลวงธราเทพ : ให้ชุมชนร่วมมือกันเพื่อให้ได้สิ่งที่ดีกว่าเดิมเพื่อท้องถิ่นให้ท้องถิ่นทำเองผลที่ได้รับกับท้องถิ่น

☐ อ.วรัญ : หาปัญหา, ทาทางแก้ไข. เชื่อว่าทุกปัญหาแก้ไขได้ เอาความคิดของทุกคนมาร่วมกัน จริงใจเปิดใจไม่หวาดระแวง

☐ คุณดอกแก้ว : มีโครงการนี้ดี ชาวบ้านไม่ค่อยพูดถึงโรงเรียนแล้วดีขึ้น

☐ คุณนะ : เหมือนพ่อหลวง

****คุณวิสุทธิรักษ์ สรป :** งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือไม่เกินความสามารถ
ของชาวบ้าน, ชาวบ้านร่วมกันทำ, ต้องคิดและตัดสินใจบนข้อมูล

**** คุณวิสุทธิรักษ์ให้ผู้เข้าร่วมประชุมเล่าประสบการณ์ที่เคยทำงาน
ร่วมกัน****

☐ พ่อหลวงธราเทพ : งานที่เคยทำร่วมกันคืองานเกี่ยวกับวัด แก้ไข
ปัญหาได้สบายใจมากผู้เข้าร่วมประชุมเริ่มมีส่วนร่วมช่วยกัน
ซักถามและตะล่อมเข้าสู่ประเด็น

**** คุณอรพินธ์ สอดถามพ่อหลวงธราเทพถึงวิธีการทำงานที่ผ่านมา****

☐ พ่อหลวงธราเทพ วิธีการทำงานที่ผ่านมา

- ประชุมทำความเข้าใจ แบ่งงานกันทำ
- วิธีการสมัครใจ แยกบังคับ
- ละเมิดใช้กฎดำเนินการได้

☐ อ.วรัณ : ร่วมกันทำกฎหมายในการรักษาร่วมกัน ถ้าไม่มีกฎ
ป่าอยู่ไม่ได้

☐ คุณแก้วคำ เรื่องการขอเปิดเหมือง ขอความเห็นจากคนใน
ชุมชน และได้ทำหนังสือบอก เหมืองและมีตัวแทนของเหมืองมา
ประชุมร่วมกัน (ถามผลว่ารู้สึกอย่างไร คิดต่อชาวบ้าน)

☐ คุณดอกแก้ว : ทำรั้วโรงเรียนร่วมกันโดยการทำป่า และช่วย
ทำกับข้าว

☐ พ่อหลวงสุพัฒน์ : ส่วนราชการและชาวบ้าน เกรงใจมากกว่า

☐ พ่อหลวงธราเทพ : มีการผสมผสานภูมิปัญญาเดิมกับกฎเกณฑ์
ใหม่ ผู้ดูแลประปา มีกลุ่มแม่บ้านตั้งด่านป้องกันยาเสพติด

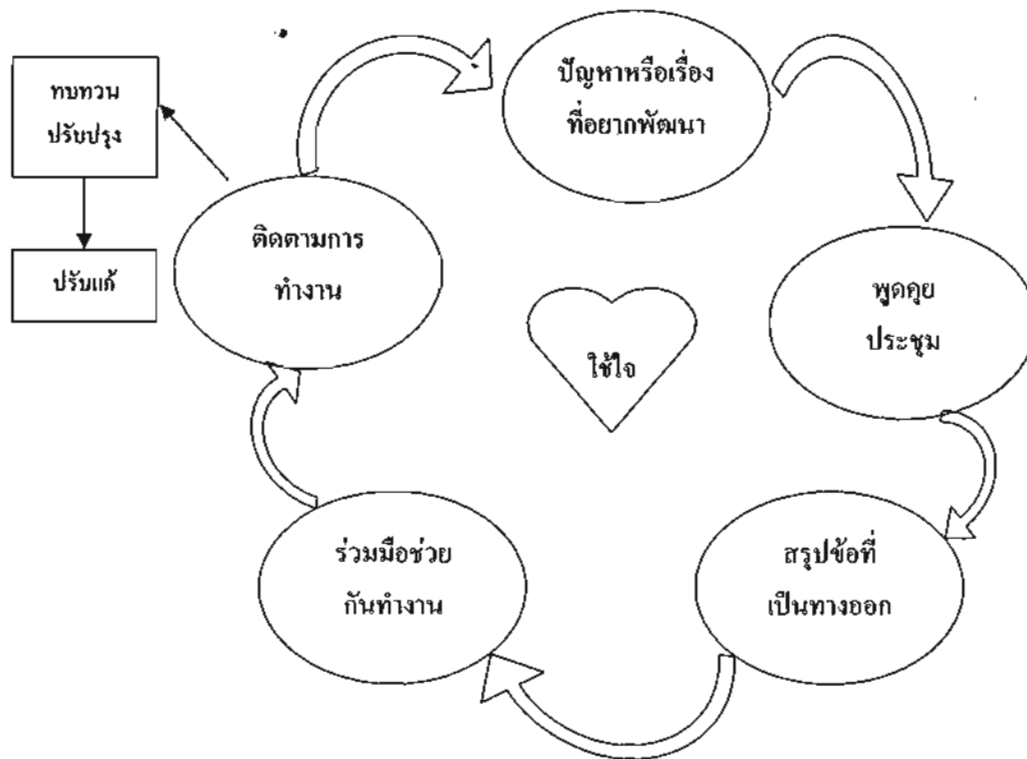
☐ อ้อยคำ : เห็นว่าเกิดผลดีกับหมู่บ้าน

☐ คุณวิสุทธิรักษ์ : ได้ใช้ความพยายามในการสอบถามให้ทั่วถึงจน
เวทีอ้อมตัว เริ่มมีวงเล็ก ๆ คุยกันกับคนที่นั่งใกล้กัน

****คุณอาภา :** สรปเรื่องงานวิจัยเพื่อเปรียบเทียบกับงานที่ชาวบ้านทำ
โดย**

- อุปกรณ์ กระดาษฟลิปชาร์ต กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และ
สรูปว่า งานชาวบ้านทำคืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพราะมีการประชุมพูดคุยกัน มีการหาทางออกของ
ปัญหามีการร่วมมือกันในการทำงาน แต่ความต่างอยู่ที่ในวิจัยเวลาพูดคุยและการตัดสินใจจะไม่ทำด้วย
อารมณ์ความรู้สึก แต่ทำบนฐานข้อมูล

สรุปภาพการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- ☐ คำแก้ว : การทำงานแบบนี้อาจโดนด่า โดนว่าบ้าง
- ☐ พ่อหลวงธราเทพ : การศึกษาเราพูดกันในภาพรวม กลับไปเราต้องค้นหาปัญหาที่แท้จริงซึ่งอาจจะมีหลายปัญหาโดย ค้นหาหลักลงไปว่ามีกี่ปัญหาแล้วมาพูดคุยกัน
- ☐ พ่อหลวงสุพัฒน์ : เดิมมองว่าชาวบ้านกับโรงเรียนขาดความร่วมมือ, มองแง่ร้าย, ทำโทษเด็ก ซึ่งเป็นการปฏิบัติแต่ปัจจุบันไม่มีแล้วใช้คำพูดว่า “บาเดียวบาหมีแล้ว”
- ☐ พ่อหลวงธราเทพ ครูและผู้ปกครองมาร่วมกันทุกฝ่าย โยนปัญหาลงในวงเพื่อร่วมพูดคุยและเพื่อร่วมกันทำงานนี้
- ☐ อ.วรัณ : อยากให้ครู + กรรมการศึกษา + ผู้ปกครองมาคุยกัน คุยกันกลุ่มเล็ก ๆ ก่อนเพื่อหาจุดร่วมและทราบข้อจำกัดของ แต่ละฝ่ายและต้องทราบปัญหาจริง ๆ ปัญหาเปลี่ยนไปโจทย์อาจเน้นปัญหาของชุมชนและโรงเรียน

****คุณทองศักดิ์ :** เสนอแนะว่าในการพูดคุยกันต้องไม่มีโจทก์ห่วงว่าจะเกิดปัญหา

• ****อ.วรัณ :** การพูดคุยขอหลังจากวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2550

♦ **กิจกรรมที่ 5** สรุปผลการประชุม

คุณวิชายา อะโนศักดิ์ สรุปผลการประชุม

- งานวิจัย เพื่อท้องถิ่น คือ เน้นปัญหาของชุมชน ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำโดยไม่เกินศักยภาพของชุมชนและตัดสินใจบนข้อมูล

- สิ่งที่ร่วมกันแก้ไขหรือพัฒนาต่อไปชุมชนจะร่วมพูดคุยกันอีกครั้งหนึ่ง เมื่อหาข้อมูลสรุปได้ชัดเจนแล้วติดต่อกลับมาที่ชุมประเพณี

- การประชุมของทีมงานชาวบ้าน จะประชุมหลังจากวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2550

♦ **เรื่องอื่นๆ**

- พ่อหลวงสุพัฒน์ สอบถามเรื่องการเข้ามาอยู่ประจำที่เหมืองบ้านปู ของสำนักงานคุมประพฤติและภารกิจของสำนักงานคุมประพฤติและการทำงานร่วมกันกับชาวบ้าน เพราะชาวบ้านยังไม่เข้าใจการทำงานของคุมประพฤติว่าเป็นอย่างไร

• - อรพันธ์ เดิมตั้งใจจะเปิดเป็นสำนักงานคุมประพฤติบ้านปู เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้กระทำผิดในเขตอำเภอ แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนบุคลากรและงบประมาณ ซึ่งอธิบดีกรมคุมประพฤติพูดเมื่อวันที่ 19 มกราคม 2550 จะตั้งคณะทำงานขึ้นมาทบทวนอีกครั้งหนึ่ง ส่วนงานที่จะทำร่วมกันชุมชนคือการสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเพื่อดูเรื่องความยุติธรรมและความ เป็นธรรมในชุมชน

- ภารกิจของคุมประพฤติคือการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดที่ศาลรอการ ลงโทษและคุมประพฤติไว้ และการทำงานเครือข่ายยุติธรรมชุมชน คือ การอำนวยความสะดวกให้กับ ชุมชน สำหรับเรื่องที่พูดคุยกันนั้นสำนักงานคุมประพฤติภาค 5 ได้จัดทำรายงานเสนออธิบดีไปแล้ว

- เรื่องถนนอยากให้ทั้งสามหมู่บ้านพูดคุยกันให้ได้ข้อสรุปแล้ว ประสานพูดคุยกับทางเหมืองอีกครั้งหนึ่ง เพราะจากการพูดคุยกันครั้งนั้นผู้จัดการสั่งให้คุณอนันต์แก้ไข ปัญหาเรื่องผิวนอนและรดน้ำเพื่อไม่ให้มีฝุ่นและตรวจคุณภาพน้ำ

กิจกรรมที่ 8 : ลงพื้นที่ครั้งที่ 5 : ลงพื้นที่สรุปปิดโครงการวันที่ 25 พฤษภาคม 2550

★ **เป้าหมาย**

♦ ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดของชุมชน : เริ่มแรกคิดอย่างไร, ตั้งแต่คุมประพฤติ เข้ามาทำอะไรร่วมกันบ้าง, ได้ประโยชน์อย่างไร

★ วัน เวลา สถานที่

♦ วันที่ 25 พฤษภาคม 2550 เวลา 19.30–21.00 นาฬิกา ณ ศาลาเอนกประสงค์บ้าน
นากลาง ต.ถ้ำ อ.ถ้ำ จ.ลำพูน

★ ผู้เข้าร่วมประชุม

♦ ชุมชนนากลาง

- นายสุพัฒน์	บุญมา
- นายวรัตน์	พันธ์ะ
- นายพงษ์ศักดิ์	คำมี
- นายนะ	จ่อเรือง
- นายเดช	ปานัน
- นายธีระนันท์	อุดมหาญ
- นายนราเทพ	ปันทวัน
- นายสุมา	บุญมี
- นางสุณี	สุวิมา
- นายมานิตย์	ปันทวัน
- นางกานดา	อินทปัน
- นายอุดม	จ่อเรือง
- นางดอก	อินทปัน
- นางสุระดา	ดีปปัน
- นางเงิน	อินทปัน
- นางใหม่	ยอดแปง
- นายดวงดี	ประนันท์
- นางใหม่	ปันทวัน
- นายแก้ว	ปวนทาก
- นายมานิตย์	ประนันท์
- นายจันทร์	ใจสุข
- นายวิเชียร	ตาแยงคำ
- นายดอก	ก้านันตา
- นายจันมา	วิมาสา
- นายสิงห์	จื่อ

- นายคำแก้ว คำมี
- นายผัด คำแกว
- นางจ้องแก้ว ยอดแบ่ง

♦ ทีมสำนักงานคุมประพฤติภาค 5

- นางอรพินธ์ สุวรรณประ
- นางสาวจุริรา กมลรัตน

♦ ทีมสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน

- นางสาวจริยาภรณ์ จันทร์ห่อ
- นางสาวจรรววรรณ มุทธิ
- นายวีรชาติ จันทร์

♦ ทีม สกว.

- นางสาวเกษสุดา สิริธิตินกุล
- นางสาวเดือนเพ็ญ วงศ์จันทร์
- นางอาภา พงษ์ศิริแสน
- นายยุติธรรม กันคำ

★ กระบวนการ

- ♦ แนะนำตนเองผ่านสิ่งของ : ไม่ได้ทำ (ระยะเวลาจำกัด)
- ♦ ฉาย Movie Maker : รวมกลุ่มชาวบ้านนั่งดูพร้อมกัน
- ♦ ใช้บัตรคำ
 - ชวนคุย
 - จับประเด็น
 - ตั้งคำถาม และให้ตอบผ่านการใช้บัตรคำ 3 ข้อ
 - นำไปติดที่โครงต้นไม้
 - สรุปให้เห็นภาพรวม
- ♦ สรุปการประชุม
- ♦ กล่าวขอบคุณ (ทีม)
- ♦ มอบหนังสือข้อมูลชุมชนที่ทีมงานได้รวบรวมข้อมูลตั้งแต่เริ่มเก็บข้อมูล (คุณอรพินธ์)

★ เนื้อหา

♦ คิด-รู้สึกอย่างไรเมื่อคุณประพุดติเข้ามา ?

- ได้ความรู้จากทีมงาน (ในสิ่งที่ไม่เคยรู้)
- ได้รู้คุณค่าของตัวเองมากขึ้น
- คิดว่าจะให้อะไรกับชุมชน แต่มาในวันนี้ให้สิ่งที่ดีกับชุมชนมากมาย
- ได้รู้ปัญหาของชุมชน
- รู้สึกอบอุ่น
- ชาวบ้านมีความรู้เพิ่มขึ้น (อยากให้มาบ่อยๆ) ความรู้เรื่องการศึกษาดีขึ้น (ของชุมชน)
- รู้สึกแปลก ไม่รู้ว่าทำไม มีจุดประสงค์อะไร?
- คิดว่าจะเอานักโทษมาประจำที่นี่หรือ ? (มาในรูปแบบไหน)
- อยากทราบภาพรวมของชุมชน (จากการที่ทีมงานมาสัมภาษณ์ / สอบถาม ข้อมูล) / ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน
- ตกใจ (เมื่อเห็นรถตู้)
- คิดว่ามาติดตามนักโทษ (คิดว่าชุมชนมีนักโทษเยอะ)

♦ ชาวบ้านกลาง ตั้งแต่คุณประพุดติเข้ามา ร่วมทำกิจกรรมอะไรบ้าง

- ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน มีความสามัคคีร่วมประชุมมากขึ้น ปัญหาต่างๆ คลี่คลาย
- ร่วมคิดถึงปัญหา ร่วมมือกันแก้ไขปัญหา ระดมความคิดถึงปัญหาของชุมชน วางแผนการดำเนินงาน
- ร่วมปลูกหญ้ากับผู้รกรลงโทษ
- ทอดผ้าป่าโรงเรียน (ชุมชนและโรงเรียนมีส่วนร่วม)
- ทำรั้วโรงเรียน สร้างห้องน้ำโรงเรียน โดยชุมชนมีส่วนร่วม
- ดูแลงานที่จังหวัดน่าน (ดูชุมชนตัวอย่าง)

♦ เกิดอะไรขึ้นเมื่อคุณประพุดติเข้ามาในชุมชน

- รู้กระบวนการเรียนรู้ในด้านการศึกษาก้าวหน้า
- เปิดสมอง เปิดความคิด ทำให้รักชุมชนมากขึ้น คือ เรียนรู้การอยู่ร่วมกัน อยากทำอะไรหลายๆ ครั้งเพื่อพัฒนาชุมชน
- สามารถสานความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน
- เกิดความสามัคคี ความร่วมมือ แก้ปัญหาร่วมกัน มีความคิดริเริ่ม
- เกิดถาวรวัตถุ เช่น ประตูด (ชุมชนมีส่วนร่วม), ศาลาเอนกประสงค์

- เกิดความร่วมมือที่นำไปสู่การพัฒนา

กิจกรรมที่ 9 การเสนอผลงานต่อผู้บริหาร

ทีมงานได้จัดให้มีการนำเสนอผลการทำงานเพื่อขอรับฟังความคิดเห็นจากผู้บริหารระดับสูงของกรมคุมประพฤติ ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย นักวิชาการ นักศึกษา และเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานคุมประพฤติภาค 5 อาสาสมัครคุมประพฤติ สมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ภาคีเครือข่ายและชุมชนพื้นที่ศึกษา ซึ่งผู้บริหารของทั้งสองหน่วยงานมีความเห็นผ่านเวทีเสวนา ดังนี้

การเสวนา ความเห็นผู้บริหาร: การบูรณาการงานคุมประพฤติกับงานชุมชน

ผู้ดำเนินการเสวนา ดร.สมคิด แก้วทิพย์

ผู้ร่วมเสวนา นายวันชัย รุจนวงศ์ อธิบดีกรมคุมประพฤติ

ศาสตราจารย์ ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

นายอภิฑฐ์ ภูเพชร ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติภาค 5

ผู้ดำเนินการเสวนา ในนามของผู้เข้าร่วมโครงการมหกรรมฯ ทุกคน ขอกราบขอบคุณท่านอธิบดีกรมคุมประพฤติที่ได้บรรยายพิเศษ เนื้อหาสาระเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ต่อทุกคนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลายท่านผู้บริหารองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น สามารถนำไปใช้และปรับให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบัน

กราบเรียนท่านอธิบดีกรมคุมประพฤติ ท่านผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติภาค 5 และผู้อำนวยการสกว.ขอขอบคุณเวลาท่านประมาณ 15 นาที อาจมีศัพท์ใหม่เกิดขึ้นในงานนี้ ยุติธรรมที่จะทำต่อ อาจไม่ใช่ยุติธรรมทางเลือก เพราะยุติธรรมทางเลือกอาจจะเลือกทางหนึ่งไม่เลือกทางหนึ่ง อาจไม่ใช่ยุติธรรมเลือกทาง อาจจะเป็นยุติธรรมต้นทาง ถนนสายนี้ต้องเป็นถนนที่เชื่อมต่อ และการจัดการต้องเน้นการจัดการต้นทางก่อน ที่ปัญหาจะเกิด มีเรื่องที่ทำลายในเชิงนโยบาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใจเต็มร้อย แต่ว่าได้สัปดาห์ จะทำกันอย่างไรระหว่างที่จะมาประชุม หรือประเด็นของใจคนที่มาทำงาน ปฏิบัติการที่ลงไปทำงานกับชุมชน ต้องการสนับสนุนเชิงแนวคิดนโยบายหรืออะไร แม้กระทั่งกฎระเบียบ จะวางเงื่อนไขให้คนทำงานร่วมกับชุมชนโดยผ่านกลไก เช่น มีจดหมายลงไปทำงานกับชุมชนอย่างที่พอหลวงเสนอ มีคำถามว่า มีข้อคิดเห็นและมีแนวทางจะดำเนินการอย่างไร ของเรียนเชิญท่านอธิบดีฯ

อธิบดีกรมคุมประพฤติ ยอมรับข้อจำกัดของงานยุติธรรมชุมชนซึ่งดำเนินการมา 4 ปี เป็น 4 ปีของการทดลองขณะนี้พยายามผลักดันให้เป็นนโยบายชาติ แต่การที่จะเอาความคิดใหม่มาเป็นนโยบายจะมีคำถามตาม เช่น ทำได้จริงหรือ ก็พยายามสนับสนุนด้วยงานวิจัย ซึ่งนอกจากงานวิจัยของ สกว.แล้วก็ยังมีกระทรวงยุติธรรมทำอยู่ แต่ยืนยันได้ว่ากระทรวงยุติธรรมสนับสนุนและพยายามจะผลักดันเป็นวาระ

แห่งชาติซึ่งจะไม่ขึ้นกับรัฐบาล ไม่ว่าใครจะไปจะมาก็ยังเป็นนโยบาย พอเป็นนโยบายชาติแล้วการสนับสนุนด้านงบประมาณก็จะตามมา ปัจจุบันยอมรับว่าการสนับสนุนงบประมาณมีน้อย แต่ถ้าบอกว่าไม่มีงบประมาณแล้วไม่ทำปัญหาก็จะเกิดเป็นงูกินหาง โดยคำถามว่าเมื่อทำไม่ได้แล้วจะมาทำเป็นวาระแห่งชาติได้อย่างไร ในช่วงนี้จะเป็นช่วงถ้าหากอาจจะต้องอาศัยการสนับสนุนของหลายฝ่าย พอเราทำได้เป็นวาระแห่งชาติแล้วก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น การแก้กฎหมายต่าง ๆ ก็จะตามมา อย่างที่ท่านอาจารย์ พูดว่าจะให้การกระบวนการทางกฎหมายนี้เป็นกระบวนการทางสังคม กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมทั้งหลายคนที่ไม่เข้าใจก็คิดว่ามันเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ แต่จริง ๆ แล้วไม่ใช่กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือที่จะทำให้สังคมสงบ เหมือนเครื่องดับเพลิงพอไฟไหม้ก็เอาไปดับ เป้าหมายหลักเพื่อให้สังคมสงบถ้าสังคมสงบกระบวนการยุติธรรมก็มีไว้ใช้เมื่อมันเกิดเหตุ ถ้าไม่เกิดเหตุเป็นสิ่งที่ดีที่สุด

ประการที่สองมีคดีอะไรบ้างที่ไกล่เกลี่ยได้ ตามกฎหมายบอกว่าถ้าถึงโรงพักแล้วถ้าเรื่องไหนยอมความได้ถอนแจ้งความได้ แต่ไม่มีตรงไหนบอกว่าจะต้องแจ้งความ ถ้าตกลงกันได้ก็ไม่ต้องเป็นคดีไม่มีใครมาบอกว่าไกล่เกลี่ยไม่ได้ ลูกสองคนตีกันแทบตายพ่อแม่ไกล่เกลี่ยได้ ทำไมจะไกล่เกลี่ยไม่ได้คนหนึ่งนอนโรงพยาบาลอีกคนหนึ่งต้องไปนอนในคุกหรือ ที่สำคัญคือความสงบสุขในชุมชน การใช้กระบวนการ Social Sanctions แรงกดดันทางสังคมถ้าใจเขาต้องการอยากไกล่เกลี่ยเรารับการได้ แต่เขาไม่ยอมไม่สามารถบังคับได้ ประนีประนอมดำเนินการได้ กระบวนการต้องทำให้เห็นว่านี่คือความถูกต้อง และความเป็นธรรม ถ้าคณะไกล่เกลี่ยไม่เป็นธรรมจะไม่ได้รับการยอมรับ ถ้าทำถึงระดับหนึ่งถึงวาระแห่งชาติจะต้องมีกฎหมายตามมาแน่นอน

ทำไมเลือกทำชุมชนเข้มแข็งก่อน เพราะต้องการความยั่งยืน ตอนแรกอยากให้จัดตั้งก่อนมาต้องพึ่งแน่ ถ้าชุมชนไหนพร้อมเราทำ เราเข้าไปทำงานด้วยกัน แล้วทำให้เห็นชุมชนใกล้เคียง เห็นความสงบสุขแล้วอยากทำตาม จากนั้นภาครัฐก็จะประสานให้เกิดความยั่งยืน ขณะนี้เป็นห่วงว่ายังไม่เป็นวาระแห่งชาติรัฐบาลยังไม่ให้งบประมาณ จึงต้องไปขอความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก่อน ต่อไปจะพยายามผลักดัน ในเรื่องนโยบายเราเดินหน้าเต็มที่ ยังมีความคิดว่าจะเปลี่ยนชื่อกรมคุมประพฤติเป็น "กรมยุติธรรมชุมชนและคุมประพฤติ" เอาคุมประพฤติไว้หลัง ท่านผู้อำนวยการทั้งหลายได้รับนโยบายว่าจะต้องสนับสนุนถ้าไม่สนับสนุนก็จัดคนนโยบายทั้งของกรมและของกระทรวงด้วย

ผู้ดำเนินการอธิบาย ขอเชิญท่านผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติภาค 5

ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติภาค 5 นโยบายอธิบดีได้พูดไปแล้ว สำนักงานคุมประพฤติภาค 5 มีหน่วยงานในสังกัด 9 หน่วยงาน โดยส่วนตัวมีความเห็นว่าการชุมชนมีประโยชน์มากและได้แลกเปลี่ยนแนวคิดกับผู้อำนวยการในสังกัดอยู่เสมอ ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์เพราะคุมประพฤติดำเนินการทำงานเดิมอยู่

ในชุมชนอยู่แล้ว คือ งานสืบเสาะและพินิจตามมาตรา 56 ของประมวลกฎหมายอาญา สืบเสาะและพินิจพักการลงโทษและลดวันต้องโทษ งานตรวจพิสูจน์ผู้เสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด และงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดและผู้ติดยาเสพติดและมีพลังสำคัญ คือ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม หากนำงานสองส่วนมาประสานเป็นเนื้อเดียวกันจะเป็นประโยชน์มาก และสนับสนุนงานนโยบายท่านอธิบดีที่มอบมาที่รับปฏิบัติ ประโยชน์ที่เห็นเองก็มีมากจึงได้มอบหมายให้สำนักงานคุมประพฤติในสังกัดที่พร้อมทดลองดำเนินการก่อน ส่วนที่ยังไม่พร้อมเมื่อมีความพร้อมก็ต้องทำ ถ้าทำคู่แล้วทำดีมีประโยชน์ก็นำออกขาย ใครมาซื้อ มาดูก็เอาไปทำได้ และยินดีให้การสนับสนุนเต็มที่สำหรับงบประมาณหากไม่เพียงพอต้องขอสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเคยได้รับการสนับสนุน เช่น เทศบาลตำบลแม่ตื่น ซึ่งท่านอธิบดีก็เคยมาร่วมงาน จึงเห็นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นต้องดำเนินการ ขอฝากทั้งผู้บริหารของสำนักงานคุมประพฤติ ประธานอาสาสมัคร คุมประพฤติ ประธานเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เพราะเป็นประโยชน์ สำนักงานคุมประพฤติภาค 5 และนักวิชาการยินดีให้การสนับสนุนเต็มที่

ผู้ดำเนินการอภิปราย มีประเด็นที่ต้องพิจารณา คือ 1 ต้องการพิสูจน์ และ 2 ต้องการให้ชุมชนท้องถิ่นลุกขึ้นมาจัดการตัวเองจริง ๆ โดยอาศัยงบประมาณของตนเองถ้าเห็นว่าสำคัญหรืองบประมาณรัฐสนับสนุน เพื่อลองปฏิบัติงาน การลองอย่างมีหลักการ การลองอย่างมีข้อมูล ลองเพื่อพิสูจน์ สักอย่าง ทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยมีข้อเสนออย่างไรบ้าง

ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย อันนี้เข้าทาง สกว.พอดี ถ้ามีการลองทำอย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีข้อมูลและมีเหตุมีผล คือ สิ่งที่เราเรียกว่า "การวิจัย" ดังนั้น หากที่ไหนสนใจ สกว.ยินยอมได้ว่ายินดีให้การสนับสนุนเต็มที่ งบประมาณยังพอมี รอคนอยากจะทำ เริ่มทำ รอผู้บริหารที่เกี่ยวข้องเปิดไฟเขียวให้ผู้ที่สนใจทำ ได้ทำ ถ้าได้โครงการประเภทนี้ขึ้นมาประมาณ 10,20,30 โครงการก็จะสร้างหลักฐานสร้างจุดเริ่มต้น ที่ท่านอธิบดีพูดว่ามันยังเป็นไวกับไข้อยู่ คือว่า ยังผลักดันเป็นวาระแห่งชาติก็ยังไม่ขาดกรณีศึกษาที่สำเร็จจริง ๆ ที่เอาไปยืนยันได้ว่านี่แหละดี ถ้าจะรอให้วาระแห่งชาติออกมาก่อนแล้วค่อยทำก็ไม่ได้อีก ดังนั้น งานวิจัยเป็นวิธีหนึ่งที่เป็นทางออกที่สวยงามมากและทำได้เลย ขอยืนยันว่า สกว.ยินดีสนับสนุนเต็มที่ จริงๆ แล้วเป้าหมายของงานนี้ถ้าไม่พูดถึงว่าเป็นการบูรณาการของกรมคุมประพฤติเข้ากับงานชุมชน แต่เราพูดถึงเป้าหมายที่สูงหรือกว้างกว่านั้นอีกสักหน่อย คือ พูดถึงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน พูดถึงการป้องกันหรือการปราบปรามอาชญากรรมในชุมชน ซึ่งก็คืออีกด้านหนึ่งของความสงบเรียบร้อยของชุมชน มันคือเป้าหมายของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของ สกว.อยู่แล้ว ตรงกันทุกประการ เพียงแต่ว่าเข้าทางสายงานกระบวนการยุติธรรม สกว.ท้องถิ่นทำงานในหลายมิติ นอกจากกระบวนการกลุ่ม การลดความขัดแย้ง เราก็พูดถึงการบูรณาการมาหาถิ่น การสร้างอาชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นโจทย์ใหญ่ ๆ ถ้าลงมือทำจริงแล้วมีความขัดแย้งอยู่ภายในทุกเรื่อง ดังนั้น

การป้องกันความขัดแย้งหรือการประสานข้อตกลงที่จะไม่ให้ความขัดแย้งลุกลามไปก็เป็นประเด็นเงื่อนไขคุณภาพชีวิตและเงื่อนไขชุมชนเข้มแข็งอยู่แล้วไปด้วยกันได้เลย ขอเรียนยืนยันและเชิญชวนให้ทุกท่านที่สนใจเข้ามาลงทำงานดู

ผู้ดำเนินการอภิปราย เข้าทาง สกว.และเข้าทางกรมประมงด้วยใช้ไหม

อธิบดีกรมประมง ประสงค์ เรียบว่าอันนั้นเป็นเป้าสูงสุดของประเทศไทยก็คือให้ทุกคนอยู่อย่างมีความสุข ถ้าทุกคนอยู่อย่างมีความสุขคนจะทุ่มเทลงไปสร้างเศรษฐกิจประเทศไทยก็จะเจริญ ฉะนั้นสิ่งที่เราทำชุมชนต้องได้ประโยชน์มาก รองลงมาก็คือกรมประมงได้ฝากผู้ที่จะต้องกรมประมงหรือผู้ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเมื่อชุมชนเข้มแข็งแล้วก็จะฝากให้ชุมชนดูแล แต่ที่สูงสุดคือชุมชนจะต้องได้ประโยชน์ ถ้าชุมชนไม่ได้ประโยชน์จะไม่ยั่งยืนประเด็นก็จะล้มไป ถ้าเมื่อไรก็ตามทำแล้วชุมชนได้ประโยชน์สูงสุดโดยมีภาครัฐสนับสนุนด้านวิชาการ ด้านความรู้ ด้านงบประมาณ ด้านกฎหมายด้วยก็จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง แต่ถ้าชุมชนรู้สึกรัฐมาเอาประโยชน์หรือชุมชนได้ประโยชน์น้อยกว่าอันนั้นเป็นเรื่องไม่ถูกต้องและจะต้องปรับ ถ้าเราอยากให้ยั่งยืนและชุมชนอื่นมาดูแล้วเขาอย่างทำให้มันขยายไปเหมือนตัวอมิบาที่แตกตัวไปเรื่อย ๆ จนเต็มประเทศไทย ต้องให้รู้สึว่าชุมชนได้รับประโยชน์จากการที่มีชุมชนที่สงบสุขมากกว่า ประโยชน์ที่ภาครัฐได้รับนั้นเป็นผลพลอยได้ ขอเรียนยืนยัน

ผู้ดำเนินการอภิปราย ท่านอธิบดีปิดประเด็นว่า “สุดท้ายชุมชนต้องได้รับประโยชน์สูงสุด” ฝ่ายราชการเป็นผู้สนับสนุน ทำอย่างไรให้ชุมชนสามารถจัดการตัวเอง งานยุติธรรมชุมชนโดยรวมไม่ใช่ไปจัดการชาวบ้านหรือเอาชาวบ้านมาจัดการ แต่ว่าทำยังให้ชุมชนและชาวบ้าน มีความสามารถจัดการตัวเอง เป็นจุดสำคัญที่สุดในการพัฒนาระบบในอนาคตแล้วเราก็สนับสนุนให้เขาทำงานต่อ นี่เป็นแนวคิดหลักสุดท้ายถ้าคิดร่วมกันอย่างนี้ก็เข้าทางทุกฝ่าย ชุมชนได้ประโยชน์สูงสุดและสิ่งที่ท้าทายต่อไปคือว่าสุดท้าย “เรา” หมายถึงทุกฝ่ายจะร่วมกันทำงานนี้ให้เป็น “บทพิสูจน์ของสังคมไทยอย่างไร”

อธิบดีกรมประมง ประสงค์ การทำงานจะต้องหาหรือกันตลอดเวลาราชการเข้าไปสนับสนุนด้านวิชาการและเรื่องอื่น ๆ ชุมชนช่วยกันคิดว่าอะไรคือสิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนของท่าน ร่วมกันคิดริเริ่มคั้นนั้น คือสิ่งที่ดี

ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย วิธีทำต่อไปนี้ ในกรณีชุมชนเข้มแข็งอยู่แล้วเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โค้ชเจ้าหน้าที่ของกรมประมงก็เข้าไปช่วยอำนวยความสะดวกหรือไปช่วยเหลือให้สะดวกขึ้น ในกรณีที่ชุมชนอยู่ในระหว่างการพัฒนาขึ้นมากคนที่สำคัญมากคือคนที่เข้าไปซึ่งจะต้องเก่ง ชุมชนที่เข้มแข็งขึ้นมาถ้าไปดูลึก ๆ จะมีเบื้องหลังคือ มีกลุ่มคนที่เก่ง คือเจ้าหน้าที่รัฐหรือนักพัฒนาเก่ง ๆ เข้าไปก่อนหน้านั้นหลายปีก็จะทำให้เกิดการจุดประกายเกิดการรวมตัวของคน เกิดการถกเถียงและเกิดการปฏิบัติการที่นี่ ทำอย่างไรให้เจ้าหน้าที่เก่งมีวิธีเดียวเท่านั้นจากประสบการณ์ คือ ต้องทำเองถ้ามันแค่พูด แนะนำ

ชาวบ้านแต่ไม่เคยลงทำจริง ๆ ไม่เก่งได้ นึกว่าขายน้าถ้าไม่เคยขายน้าไม่มีทางเก่งไม่ว่าจะฟังการบรรยาย ก็ครั้ง งานวิจัยแบบนี้เป็นวิจัยปฏิบัติการทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและชุมชนต้องร่วมมือกันทำ ลงมือทำใน สถานการณ์จริง มีกรณีจริง ๆ มาปฏิบัติยิ่งดี จะทำให้เกิดทั้งความรู้และทักษะที่จะทำให้เกิดการ ขับเคลื่อนงานได้อย่างเป็นระบบต่อ

ผู้ดำเนินการอภิปราย การดำเนินการมาถึงจุดสุดท้าย ในภาคบ่ายสำหรับคนที่ไม่อยากกลับเราจะมาคุย กันว่าเราจะมาทำงานนี้กันอย่างไร คิดว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงมันจะต้องเริ่มจาก จุดเล็ก ๆ ไปสู่จุดใหญ่ ๆ ชัดเจน และสองปฏิบัติการจะคาดหวังว่าจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เดียวใน วงกว้างนั้นเป็นเรื่องเป็นไปได้หรือไม่ได้ หรือถ้าเป็นไปได้ก็พึ่ง ก็ขอจบการคุยและขอขอบคุณทุกท่านที่ร่วม พุดคุยไว้ ณ ที่นี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 : พัฒนาศักยภาพชาวบ้าน

กิจกรรม	เป้าหมาย	กระบวนการ	เนื้อหา	สิ่งที่ต้องเตรียม (เงิน/ใจ)	ข้อจำกัด	สิ่งที่ต้องทำเพิ่มเติม
กิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนา : การใช้สื่อ						
1. VCD	- เพื่อให้ชาวบ้านเห็นตัวอย่างชุมชนที่ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น - กระตุ้นความสนใจให้กับชาวบ้าน	- เลือกรูปภาพให้ตรงกับตรงสถานการณ์ - ให้อรรถาธิบาย - ความเห็น (ตั้งคำถาม) - เรียนรู้ของชาวบ้านว่าดูแล้วได้อะไร เรียนรู้อะไร - สรุปเนื้อหาและเพิ่มเติม	- ปัญหาจากไหนคืออะไร - วิธีการทำให้รู้สาเหตุของปัญหา - วิธีการแก้ปัญหา - บทเรียนที่เกิดขึ้น	- มีพลังในการดึงดูดความสนใจเมื่อเสียงพร้อม ภาพพร้อม (คมชัด) - เป็นสื่อที่ให้เห็นภาพและสร้างความเข้าใจที่ดี (แทนการเห็นของจริง)	- สถานที่ไม่เอื้อ (เสียงดัง แสงรบกวน) - อุปกรณ์ในการนำเสนอไม่น่าสนใจ (จอเล็ก, เสียงเบา) - ภาษาที่ใช้ (ขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมาย – คนภาคใต้) - ศักยภาพในการรับรู้ของผู้มาประชุม - การใช้คำถามในการกระตุ้นชาวบ้าน (ศักยภาพของคนทำ)	- หาตัวอย่างของแต่ละชุมชนที่ประสบความสำเร็จให้ชุมชนดูหลายๆ ปัญหา

กิจกรรม	เป้าหมาย	กระบวนการ	เนื้อหา	สิ่งที่เอื้อต่อ ความสำเร็จ (เงื่อนไข)	ข้อจำกัด	สิ่งที่ต้องทำเพิ่มเติม
					กระบวนการ) - การเตรียมความพร้อมของทีม	
กิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนา : การใช้สื่อ						
2. เอกสาร เกี่ยวกับ งานวิจัย (หนังสือ, แผ่นพับ, สรุปการ ประชุม ฯลฯ)	- เพื่อให้ชาวบ้านได้รับ รู้ตัวอย่างงานวิจัยของ ชาวบ้าน - เพื่อสร้างความเข้าใจ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	- คัดเลือกเรื่องที่ตรงกับ กลุ่มเป้าหมาย (เรา ต้องอ่านก่อน) - เพื่อให้เห็นประเด็นของ เรื่องที่สามารใช้ได้ ประโยชน์ต่อได้ - แลกเปลี่ยนความเห็น ต่อเนื้อหาในเอกสาร (ซักถาม, พูดคุย, เามา แลกเปลี่ยนในวง ประชุม)	- ประเด็นเฉพาะเรื่อง เช่น จดหมายข่าว (ทราบแนวทาง/ตัวอย่าง การทำงานวิจัยความรู้ เรื่องต่างๆจากการ ทำงานวิจัย/ตัวอย่าง ศักยภาพในการ แก้ปัญหาความ เคลื่อนไหวของ งานวิจัย)	- เนื้อหาสำหรับ ชาวบ้านควรเป็นเรื่อง ง่ายๆ ไม่เยอะมาก ภาษาที่ใช้ไม่ซับซ้อน - ใช้ได้ง่ายทุกโอกาส ใช้เผยแพร่ซ้ำ - สร้างแรงบันดาลใจ	- ต้องเป็นคนที่อ่าน หนังสือออก/ขึ้นอยู่กับ ความสนใจของคน - ไม่ค่อยดึงดูดความ สนใจชาวบ้านเข้าไม่ ถึง (ไม่ชอบ)	- ใช้ภาษาต่างๆ จำนวนไม่มาก - ทำบันทึกการ ทำงาน (รายงาน) ให้ ชาวบ้านด้วย - ประเมินเนื้อหาที่ กลุ่มเป้าหมาย

กิจกรรม	เป้าหมาย	กระบวนการ	เนื้อหา	สิ่งที่เอื้อต่อ ความสำเร็จ (เงื่อนไข)	ข้อจำกัด	สิ่งที่ต้องทำเพิ่มเติม
กิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนา : การเก็บข้อมูลชุมชน						
1.เก็บข้อมูล ชุมชน	-เพื่อตรวจสอบความ ถูกต้องของข้อมูลและ เติมเต็มข้อมูลโดย ชาวบ้าน -เพื่อให้ชุมชนรับทราบ ข้อมูลที่ตรงกัน	-สรุปเตรียมข้อมูล(จัด กลุ่มข้อมูล) -การตรวจสอบเพิ่มเติม ข้อมูล -การสรุปข้อมูลที่ สมบูรณ์	-ข้อมูลในแต่ละด้าน ตามกรอบประเด็น (8 ด้าน เช่น ประวัติศาสตร์ ชุมชน, สภาพทาง กายภาพของชุมชน, เศรษฐกิจ, สังคม, ทรัพยากร, การศึกษา, ภูมิปัญญา-ความรู้ ท้องถิ่น, สุขภาพ, การ บริหารจัดการชุมชน- โครงสร้างกลุ่ม)	-เป็นเครื่องมือให้ ชุมชนทราบข้อมูล ของท้องถิ่นตัวเอง (ผู้ ตัวเก่า) -กระตุ้นความสนใจ ในปัญหาที่แท้จริง ของชุมชน	-องค์ประกอบของ ผู้เข้าร่วม -การจัดการเวลา (เวลา ราษฎร-เวลาราชการ) -การจัดกระบวนการที่ สร้างการเรียนรู้ ร่วมกันของชุมชน-ผู้ เก็บข้อมูล	-ต้องพาทำให้องค์กร วิเคราะห์ข้อมูลให้ลึก -สรุปเป็นเอกสาร ให้กับชุมชน
2.การศึกษา ดูงานแม่ แจ่ม	-เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ ให้กับชุมชน(จาก การดูตัวอย่างชุมชนที่	-ก่อนดูงานควรชี้แจง วัตถุประสงค์ เป้าหมาย รายละเอียดพร้อม	-ทีมประวัติศาสตร์แม่ แจ่ม(ฝ่ายขึ้นตึ้นจก, เกษตร ไร่แปลง, พุทธ	-ชาวบ้านให้ความ สนใจ(เป็นการ สื่อสารจากชาวบ้าน	-ระยะทางไกล -การดูแลของพี่เลี้ยง -สถานที่	-ควรมีการสรุป บทเรียนปรับปรุงการ ทำงาน เช่น ถอดบท

กิจกรรม	เป้าหมาย	กระบวนการ	เนื้อหา	สิ่งที่สื่อต่อ ความกล้าแข็ง (เงื่อนไข)	ข้อจำกัด	สิ่งที่ต้องทำเพิ่มเติม
	ประสบความสำเร็จ) -เพื่อให้ชาวบ้านได้ เรียนรู้กระบวนการ ทำงานวิจัย(ทำอะไร อย่างไร)	โจทย์ การคัดเลือก -ระหว่างดูงานร่วม กิจกรรม (ฟัง-ดู- บันทึก-อ่าน)	ศาสนา, ของหมู่บ้าน...) นำเสนอเนื้อหา กระบวนการและ บทเรียน -การนำเสนอของพี่ เลี้ยง -การให้ข้อเสนอแนะ ของนักวิชาการ (ศัพท์ วิชาการ)แต่ช่วย ยกระดับงานชาวบ้าน	ถึงชาวบ้าน) -มีงบประมาณ	-ต้องกำหนดคนที่ บทบาทต่อการเคลื่อนไหว งาน	เรียน บทบาทพี่เลี้ยง (การสนับสนุนด้านวิธี คิด การปฏิบัติการ การเขียน การ นำเสนอ) -กระบวนการทำงานที่ มีการวางแผน กำหนด วัตถุประสงค์ การสรุป งาน -พาไปดูงานโครงการ อื่นๆในพื้นที่ให้ เห็น ของจริง
3.เวที ชุมชน	-เพื่อให้ชาวบ้านมีส่วน ร่วมในการให้ข้อมูล ระดมความคิดเห็น ตรวจสอบ	<u>การวางแผน</u> -พบทวนการ ดำเนินงานที่ผ่านมา -กำหนดเป้าหมายเวที				

กิจกรรม	เป้าหมาย	กระบวนการ	เนื้อหา	สิ่งที่ต้อง ความสำเ็จ (เงื่อนไข)	ข้อจำกัด	สิ่งที่ต้องทำเพิ่มเติม
ข้อตกลงร่วม	ข้อตกลงร่วม	กำหนดวิธีการ เครื่องมือ กำหนดบทบาททีม จัดเวที	ประเด็นตามเป้าหมาย	-การวางแผนที่รัดกุมชัดเจน -องค์ประกอบ -ผู้เข้าร่วมสอดคล้องกับเป้าหมาย	-สถานที่ไม่เหมาะสม -ทักษะของผู้จัด -กระบวนการ เช่น ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร การหาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง -เพียงพอ การวิเคราะห์ -สื่อ การกระตุ้น -บรรยากาศ พลังของ -ชาวบ้านในการมีส่วน -รวม -อุปกรณ์ไม่พร้อม -เวลาการทำงานไม่	-การสร้างความเท่าเทียมในการมีส่วนร่วม(สร้างโอกาสในการเข้าร่วม -บรรยากาศการแลกเปลี่ยนในเวที -ศึกษาข้อมูลให้ลึกซึ้งขึ้น เช่น คนพื้นที่ กลุ่ม -พัฒนาศักยภาพทีมวิจัยชาวบ้านในการจัดเวที
		-สรุปเวทีร่วมกับชุมชน (ชี้ให้เห็นประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับจากการร่วมเวที) -การสรุปบทเรียน				

ตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือระดับพื้นที่ของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูน

ภารกิจหลักของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัด และสำนักงานคุมประพฤติประจำศาล ในขั้นตอนก่อนพิพากษาและก่อนวินิจฉัยของคณะอนุกรรมการ คือ การแสวงหาข้อเท็จจริงทางสังคมของผู้กระทำผิดและผู้ติดยาเสพติด รวมทั้งเสนอวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดและผู้ติดยาเสพติดต่อศาล และคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ภายหลังพิพากษาและภายหลังคณะอนุกรรมการวินิจฉัยทำหน้าที่แก้ไขฟื้นฟูปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำผิดและผู้ติดยาเสพติดให้เป็นที่พึงประสงค์ของสังคม ไม่กระทำความผิดซ้ำและไม่กลับไปเสพยาเสพติดอีก ซึ่งมีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

การแสวงหาข้อเท็จจริง คือ การสืบเสาะหาข้อเท็จจริง ทางสังคมของผู้กระทำผิดและผู้ติดยาเสพติดแล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ ให้เห็นจุดอ่อนและจุดแข็งของผู้กระทำผิด ผู้ติดยาเสพติด รวมทั้งปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยคุ้มครองของสภาพแวดล้อม (บริบท) ซึ่งประกอบด้วย ครอบครัว และชุมชนที่ผู้กระทำผิด และผู้ติดยาเสพติดพักอาศัยอยู่ว่าจะมีส่วนช่วยทำให้ผู้กระทำผิด ปรับพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ของสังคมได้หรือไม่ และควรปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดและผู้ติดยาเสพติดอย่างไร จากนั้นจึงนำข้อมูลดังกล่าวมาสรุปเขียนเป็นรายงานส่งต่อศาล หรือคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดใช้ประกอบดุลพินิจในการกำหนดวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดต่อไป

วิธีการแสวงหาข้อเท็จจริง ดำเนินการโดยพนักงานคุมประพฤติ สอบถามข้อมูลจากผู้กระทำผิด หรือผู้ติดยาเสพติด รวมทั้งบุคคลในครอบครัว โดยบุคคลดังกล่าวจะมาพบพนักงานคุมประพฤติที่สำนักงานคุมประพฤติ เมื่อได้ข้อมูลจากบุคคลดังกล่าวแล้ว พนักงานคุมประพฤติจะเดินทางไปยังชุมชนของผู้กระทำผิดและไปสอบถามเพื่อนบ้านและผู้ปกครองเป็นรายบุคคล

การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดและผู้ติดยาเสพติดในชุมชน ดำเนินการโดยพนักงานคุมประพฤติวิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็งของผู้กระทำผิด ผู้ติดยาเสพติด รวมทั้งปัจจัยเสี่ยงปัจจัยคุ้มครองของผู้ถูกคุมความประพฤติและผู้ติดยาเสพติดโดยใช้ข้อมูลเดิมในขั้นตอนการแสวงหาข้อเท็จจริงหรืออาจจะสัมภาษณ์เพิ่มเติม มากำหนดแผนเพื่อช่วยให้ผู้กระทำผิดและผู้ติดยาเสพติด ปรับพฤติกรรมให้เป็นที่พึงประสงค์ของสังคมและไม่กระทำความผิดซ้ำ แล้วแจ้งให้ผู้กระทำผิดและผู้ติดยาเสพติดปฏิบัติตามไป

นอกจากนี้ ยังมีนโยบายให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดและผู้ติดยาเสพติด โดยอบรมคนในชุมชนให้เป็นอาสาสมัครคุมประพฤติและสมาชิกเครือข่ายชุมชนให้เข้ามามีส่วนช่วยเหลืองานคุมประพฤติภายใต้เงื่อนไขของระเบียบและกฎหมายด้วยการไปเยี่ยมเยียน สอดส่องผู้กระทำผิดและผู้ติดยาเสพติดฯ เป็นครั้งคราว แล้วรายงานให้พนักงานคุมประพฤติทราบ

จากการศึกษาโครงนี้ โดยใช้เครื่องมือที่ชื่อว่า “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” ทำให้ทีมงานได้เห็นว่าการเก็บข้อมูลในหลายรูปแบบ ทั้งการสัมภาษณ์ สัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มและเวทีชุมชน และในการเก็บข้อมูลมีการตรวจสอบ การเติมเต็มและการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมให้ผู้เป็นเจ้าของข้อมูลและเป็นเจ้าของปัญหาได้รับรู้และคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง และที่สำคัญเห็นพลังของ “ข้อมูล ข้อเท็จจริง” และการมีส่วนร่วมของชุมชนที่จะสามารถนำมาปรับใช้ในงานชุมชนประเพณีได้ ดังนี้

1. เครื่องมือที่สามารถนำไปปรับใช้

1.1 การนำวิธีการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วมไปใช้ในขั้นตอนการแสวงหาข้อเท็จจริงทางสังคมของผู้กระทำผิดและผู้ติดยาเสพติด เพื่อให้มีการตรวจสอบ เติมเต็มข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้กระทำผิด หรือผู้ติดยาเสพติดและคนในชุมชน และวางแผนดูแลผู้กระทำผิดและผู้ติดยาเสพติดต่อเนื่องไปในขั้นตอนการพิพากษาของศาลหรือการวินิจฉัยคณะกรรมการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

1.2 การนำวิธีการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วมไปใช้ในขั้นตอนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยอาจจะหาข้อมูลเพิ่มเติมและวิเคราะห์วางแผนการจัดกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด การช่วยเหลือสงเคราะห์ตามศักยภาพและวิธีการของชุมชน รวมทั้งการรายงานความก้าวหน้าของแผนการฟื้นฟูผู้กระทำผิดและผู้ติดยาเสพติด

1.3 การคัดเลือกสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน โดยคัดเลือกผู้เข้ารับการอบรมเป็นสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนจากเวทีการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ได้คนที่มิจิตสาธารณะอย่างแท้จริง โดยใช้เครื่องมือวิเคราะห์คนมีแววของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และใช้การวิเคราะห์อย่างมีส่วนร่วมในขั้นตอนการคัดเลือกเป็นผู้ประสานเครือข่าย และประเมินเป็นระยะเพื่อเติมเต็มความรู้ต่อไป

1.4 การนำกระบวนการมีส่วนร่วมไปปรับใช้ในการประชุม การประชุมเชิงปฏิบัติการและพัฒนาศูนย์กลางของสำนักงานชุมชนประเพณีภาค 5

2. วิธีการปรับใช้

2.1 สอดถามข้อมูลเบื้องต้นจากผู้กระทำผิด และสอบถามความยินยอมถึงการใช้วิธีการแสวงหาข้อเท็จจริงโดยการประชุมเครือข่ายชุมชน

2.2 นัดหมายผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้กระทำผิด หรือผู้ติดยาเสพติด บุคคลใกล้ชิด(บิดามารดา สามีภรรยา หรือคนในครอบครัว) เครือข่ายชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน

2.3 วิธีการแสวงหาข้อมูลโดยเวทีชุมชน 1)ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประชุม โดยใช้เครื่องมือประกอบคือผังภาพการดำเนินงานคุมประพตติ หรือการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 2) กำหนดกติกาในการประชุม 3) ถามข้อมูล ข้อเท็จจริงทางสังคมของผู้กระทำผิด บังคับเลี้ยงบังคับกุมครองของผู้กระทำผิด ผู้ติดยาเสพติดจากเวทีชุมชน 4) สร้างข้อตกลงร่วมและแผนการแก้ไขฟื้นฟูช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้กระทำผิด หรือผู้ติดยาเสพติดโดยคนในชุมชน

3. ผลที่เกิดจากการปรับใช้ สำนักงานคุมประพตติจังหวัดลำพูนได้นำรูปแบบการแสวงหาข้อมูลโดยเวทีชุมชนไปปรับใช้ในการแสวงหาข้อเท็จจริงในขั้นตอนการตรวจพิสูจน์ จำนวน 4 กรณีศึกษา ผลการประชุมชุมชนทำให้ ได้ข้อมูล ข้อเท็จจริงทางสังคมของผู้กระทำผิด ผู้ติดยาเสพติด ข้อตกลงร่วมระหว่างผู้กระทำผิด ผู้ติดยาเสพติด และชุมชน รวมทั้งแผนการแก้ไขฟื้นฟูและช่วยเหลือผู้กระทำผิด แต่ปัจจุบันผู้ติดยาเสพติดยังอยู่ระหว่างการตามแผนการแก้ไขฟื้นฟู ส่วนการปรับใช้ขั้นตอนการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูและการคัดเลือกสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมยังไม่ได้ดำเนินการ

นอกจากนี้ สำนักงานคุมประพตติได้นำกระบวนการมีส่วนร่วมไปใช้ในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเจ้าหน้าที่สายงานสนับสนุนของสำนักงานคุมประพตติภาค 5 เมื่อวันที่ 26-27 กุมภาพันธ์ 2550 ผู้เข้ารับการอบรมพึงพอใจต่อวิธีการและการใช้เกมส์กึ่งล้อสัทิสทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมเรียนรู้ตนเองและเรียนรู้เพื่อนร่วมงานมากขึ้น

4. เวทีจำลองการแสวงหาข้อมูลในขั้นตอนงานตรวจพิสูจน์

4.1 การแสวงหาข้อเท็จจริงแบบงานคุมประพตติ ดำเนินการโดยพนักงานคุมประพตติจะเชิญผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดและบุคคลในครอบครัว มาสอบถามประวัติส่วนตัว ประวัติครอบครัว นิัยความประพตติและประวัติการเสพตติ รวมทั้งแผนการดูแลผู้เสพและผู้ติดยาเสพติดของครอบครัว

จากนั้นพนักงานคุมประพตติจะไปตรวจพิสูจน์ยังภูมิลำเนาของผู้เสพและผู้ติดยาเสพติด หรือเรียกว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ โดยไปสอบถามประวัติภูมิของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์จากเพื่อนบ้าน และผู้ปกครองหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน เป็นต้น (ภาพสถานการณ์จำลองนักแสดงโดยเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคุมประพตติในสังกัดภาค 5)

4.2 การปรับใช้กระบวนการวิจัยกับงานคุมประพตติ

การแสวงหาข้อเท็จจริงโดยการปรับใช้กระบวนการวิจัย ขั้นตอนสอบถามผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์และบุคคลในครอบครัวดำเนินการ เช่นเดียวกับแบบงานคุมประพตติ โดยพนักงานคุมประพตติจะเชิญผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดและบุคคลในครอบครัว มาสอบถามประวัติส่วนตัว ประวัติครอบครัว นิัยความประพตติและประวัติการเสพตติ และขออนุญาตต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์และครอบครัวว่าจะใช้เวทีชุมชนในการหาข้อเท็จจริงในชุมชน เมื่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์และครอบครัว

อนุญาตจึงนัดหมายสมาชิกเครือข่ายชุมชนรวมทั้งผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์และครอบครัวมาประชุมร่วมกัน

จากนั้นพนักงานคุมประพฤติ จะทำความเข้าใจวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการตรวจพิสูจน์ กำหนดข้อตกลงในการประชุม ดำเนินการประชุมและจัดทำข้อตกลงร่วมระหว่างผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ ครอบครัวและชุมชน (นักแสดงเป็นกรณีศึกษาจริงที่บ้านเหมืองลึก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน) กิจกรรมที่ 1 สถานการณ์จำลองการแสวงหาข้อมูลในงานตรวจพิสูจน์

พนักงานคุมประพฤติสัมภาษณ์
ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์

พนักงานคุมประพฤติสัมภาษณ์
มารดาผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์

พนักงานคุมประพฤติเดินทางไป
ชุมชนผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์

พนักงานคุมประพฤติสัมภาษณ์
ภรรยาผู้ใหญ่บ้าน

เวทีเครือข่ายชุมชนในการแสวงหาข้อเท็จจริงในขั้นตอนการตรวจพิสูจน์